ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

اوزبکستان ادبیاتی وصنعتی

МУСТАҚИЛ ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1992 ЙИЛ, 2 ОКТЯБР, № 40 (3196) ЖУМА

ЖИГАРБАНДЛАР УЧРАШУВЛАРИ

СУРАТДА: Қирғизистон Республикаси Президенти Асқар Ақаев ва Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов Ғазалкентдаги қандолат корхонасида

Р. МИЛЕНКИЙ (ЎзА) олган сурат

Мустақил Ўзбекистон Республикасининг қўшни жумҳуриятлар, хорижий давлатлар билан ижтимоий-сиёсий, иқтисодий-маданий соҳалардаги дўстона алоқалари кун сайин мустаҳкамланиб бормоқда. Бу жиҳатдан ушбу ҳафта воқеалари ҳам катта аҳамиятга эгадир.

29 сентябр куни Қирғизистон Республикаси Президенти Асқар Ақаев бошчилигидаги делегация мамлакатимиз пойтахти Тошкентга расмий ташриф буюрди. Шу куни делегация аъзолари Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов, жумҳурият Бош вазири Абдулҳошим Муталов ва бошқа расмий кишилар ҳамроҳлигида Тошкент вилояти бўйлаб сафарга чиқдилар. Ғазалкент шаҳридаги қандолат маҳсулотлари корхонасида, «Политотдел» жамоа хўжалиги пахта далаларида бўлиб, меҳнаткашлар билан учрашдилар. Уларнинг турмуш тарзи, маоши, иш шароитлари билан қизиқдилар.

Шундан сўнг Тошкентда делегация аъзолари билан жумҳуриятимиз президенти Ислом Каримов ва бошқа ҳукумат раҳбарлари ўртасида музокаралар бўлиб ўтди. Музокаралардан сўнг Президентлар икки мустақил давлат ўртасидаги дўстликни, ҳамкорликни, ўзаро ёрдамни ривожлантиришга доир ҳар томонлама фойдали ҳужжатларга қўл қўйдилар. Ҳужжатлар имзолангач, И. Каримов ва А. Ақаев матбуот конференцияси ўтказиб, журналистларнинг саволларига жавоб қайтардилар.

•

30 сентябрда Тошкентга Финляндия Республикасининг Президенти Мауно Койвисто келди.

Финляндия ҳукумати Ўзбекистон Республикаси билан сиёсий, иқтисодий ва маданий соҳаларда ўзаро ҳамкорликни янада кенгайтиришни мўлжаллаётгани иккала мамлакат учун ҳам ниҳоятда фойдали бўлишига шубҳа йўқ. Негаки, илғор фин технологияси билан Ўзбекистон хомашёсини қайта ишлаш ва уни истеъмолчиларга етказиб беришдан иккала тараф бирдай манфаатдор. Бундан ташқари, фин технологиясининг Ўзбекистонга кириб келиши олдимизда турган бир қанча муаммоларни ижобий ҳал этишга ҳисса қўшиши муқаррар. Ўзаро ҳамкорлик туфайли янги иш жойлари очилади, Ўзбекистоннинг келгусида ҳам фақат хомашё базаси бўлиб қолишидай муаммога чек қўйила боради. Долзарб муаммолардан яна бири бугунги кунда Ўзбекистонда қоғоз саноатини барпо этишдир. Бу соҳада эса Финляндия жаҳонда олдинги ўринлардан бирида туради.

Финляндия Республикаси президенти Мауно Койвисто жанобларининг Ўзбекистонга сафари юқорида қайд этилган муаммоларни ҳал этишда муҳим аҳамият касб этишига ишончимиз комил.

ЎзА ахбороти

ОШКОРА РУҲДА ЎТДИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов шу ҳафтада мамлакатимизда меҳмон бўлиб турган Франция Республикаси Мудофаа вазири жаноб Пьер Жоксни қабул қилди. Меҳмон жумҳуриятимиз раҳбариятининг қўшни Тожикистонда бўлаётган воқеаларга нисбатан тутган йўлига ҳамда қонли тўқнашувларни тўхтатиш борасидаги саъй-ҳаракатларига юқори баҳо берди. Сўнгра Ўзбекистондаги сиёсий ва иқтисодий вазият, раҳбарият олиб бораётган ташқи ва ҳарбий сиёсат билан қизиқди. Ислом Каримов меҳмон саволларига жавоб қайтара туриб, Ўзбекистон билан Франция ўртасидаги ҳар томонлама фойдали ҳамкорликни аллақачон янги босқичга кўтариш вақти етгани, бунинг учун мамлакатимизда барча ҳуқуқий асослар мавжудлигини таъкидлади.

ХАЛҚАРО ФОРУМ

Москвада мусулмонларнинг «Шарқий Оврупо ва мусулмон мамлакатларида исломий маърифат» деб номланган II халқаро форуми ўз ишини бошлади. Уни Имом Муҳаммад ибн Сауд Ислом дорилфунуни (Саудия Арабистони) ва Россия ислом маданияти маркази уюштирган.

АВВАЛ ПУЛИНИ ТЎЛАБ ҚЎЙСИН

Роберт Фишер ва Борис Спасский ўртасидаги шахмат матчи қизғин паллага кирди. Бу мусобақа атрофидаги шов-шувлар эса кундан кунга авж олмоқда. Фишер яқинда Югославиянинг «Политика экспресс» газетасига берган суҳбатида Каспаров билан беллашишга тайёр эканлигини, лекин бунинг учун Россия ҳукумати унга 1972 йилда чиққан китобининг қалам ҳақини тўлаб қўйиши лозимлигини айтди.

Гарри Каспаров ҳам тинч тургани йўқ. У Ғарбий Германиянинг «Шпигель» журнали мухбири билан суҳбатда шундай деди: «Мен Фишер билан шахмат ўйнашим мумкин. Фақат жаҳон чемпионлиги учун эмас, шунчаки тажриба тариқасида». У Фишернинг ўйинига баҳо берар экан, уни гроссмейстерлар ўртасида 42-ўринга қўйди.

СОҲИБҚИРОНГА ҲАЙКАЛ

Қамаши тумани марказидаги бош майдонда Амир Темурга ҳайкал ўрнатилди. Буюк саркарданинг жиловланган от устида ўтирган ҳолати тасвирланган бу обидани тошкентлик ҳайкалтарош У. Мардиев яратди.

ҚАНД-ШАКАРНИНГ НАРХИ ОШДИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг қарорига кўра, шу йил 28 сентябрдан эътиборан жумҳуриятимизда қанд-шакарнинг ҳар килограммига 45 сўм миқдорида энг юқори чакана нарх жорий этилди. Бу четдан олинаётган қанд-шакарнинг нархи кескин ошгани, уни ташиб келтириш харажатлари қимматлашгани, МДҲ мамлакатларидан Ўзбекистонга қанд етказиб бериш миқдори анча камайгани билан боғлиқдир.

ИШБИЛАРМОНЛАР УЧРАШДИЛАР

25—29 сентябр кунлари Тошкентдаги жумҳурият Халқ хўжалиги ютуқлари кўргазмасида Ўзбекистон ва Россия ишбилармонларининг семинар-учрашуви бўлиб ўтди. Тадбирда иккала давлат савдо-саноат доираларининг етакчи мутахассислари, турли вазирликларнинг вакиллари, олий ўқув юртлари ректорлари, бизнесменлар қатнашдилар. Ўзаро молайирбошлаш ва нафли алоқаларни давом эттириш юзасидан шартномалар тузилди.

МУСТАҚИЛ ДАВЛАТНИНГ БОШ ҚОНУНИ

ЛОЙИҲАСИ УМУМХАЛҚ МУҲОКАМАСИДА

ХАЛҚ СУЯНАДИГАН ТОҒ

Бу лойиҳа мустақил давлатнинг бош қонунини яратиш йўлидаги илк муваффақиятли ҳаракат. Унда халқ, давлат, фуқаро манфаатлари айтарли тўла қамраб олинган ва у манфаатлар умуминсоний қадриятлар, бутун жаҳонда тан олинган ва амалда бўлган ҳақ-ҳуқуқлар ҳисобга олинган ҳолда ЎЗЛИК қонуни ҳаётга келтирилган.

Қонун умумхалқ иродаси ва салоҳиятига тақдим этилди. Эндиги иш халқнинг уни қанчалар мукаммаллаштира билишига боғлиқ. Албатта, бугун ва келажакда рўй бериши мумкин бўлган барча жараёнлар ва ҳодисотларни ҳаммасини ҳисобга олиш жуда қийин.

Лекин чин қонун ҳаммасини ҳисобга олиши керак. Шунинг учун чин қонун ва давлат чиқарадиган барча бошқа қонунларнинг падари ҳисобланади.

У халқ бахт-саодатининг тамал тошидир.

Халқ шу қонунга қараб бўйини ўлчайди. Шу қонунимизга қараб жаҳонда бизга ва ишларимизга баҳо берадилар.

Бу қонун ойнамиз. Ҳар кун, ҳар соат, ҳар дамда унга қараб ўзимизни кўрамиз.

Дастлабки мутолаа чоғида туғилган айрим мулоҳаза ва таклифларимни билдириб ўтишга журъат этаман.

Муқаддима жуда мазмундор ёзилган, унда Қонун моҳияти тўла қамраб олинган. Агар чин қонун бошида ва ҳатто бу муқаддимадан ҳам олдин Ўзбекистон жумҳуриятининг Мустақиллик Декларацияси турса, масала янада ойдинроқ бўлар, муқаддима билан мантиқий бирлик сақланар ва унинг мазмуни янада теранлашарди. Ўзбекистон жумҳурияти қабул қилган Мустақиллик Декларацияси конституциянинг ҳар бир сўзидан жон риштаси каби ўтиши керак.

Ўзбекистон республикаси ўз давлат рамзлари — байроғи, герби ва мадҳиясига эга, дейилгандан сўнг байроқ, туғро ва қўшиқнинг лўнда мазмуни ва тасвирлари келтирилиши ўринлидир.

Ташқи сиёсат бобида республика халқаро ҳуқуқнинг умумий эътироф этилган қоидалари ва нормаларига амал қилади, дейилгандан сўнг: «Жумҳурият ҳар қандай сиёсий, иқтисодий, мафкуравий, ҳудудий қарамликни тан олмайди», деган фикрни акс эттириш зарур. Бу — озодлик ва демократияни бош ғоямиз ва давлатчилигимизнинг асосига айлантирганлигимизни равшан билдириб туради.

«Шахсий ҳуқуқ ва эркинликлар» бобига яна бир модда киритилиши мақсадга мувофиқ. Бу моддани қуйидагича ифодалаш мумкин: **«Илмий ва ижодкорлик фаолияти эркиндир».** Бу билан биз зиёли демократиямизнинг ғоят муҳим бир қиррасини акс эттирган ва йўналтирган бўламиз. Президент қасамёдига: «Ўзбекистон мустақиллиги ва эркинлигини ҳар томонлама таъминлаш ва мустаҳкамлашга...» деган жумла қўшилса, эндигина мустақилликка эришган давлат раҳбари тилида бу алоҳида урғу олади ва халқнинг тарбиясига катта ҳисса қўшади.

83-моддага «Олий мажлис йиғинларини чақиради» деган сўзларни тўлдириш ва аниқлаш зарурати бор. Қанча муддатда чақиради, деган савол туғилади. Қонунда буни аниқлаб қўйган маъқул.

28-модданинг «Фикр юритиш ва уни ифодалаш эркинлиги фақат шахсий, тижорат, шунингдек давлат сири бўлганлиги сабабли қонун билан чекланиши мумкин» деган сўзлар шу модданинг аввалидаги «Ҳар ким фикр, сўз ва эътиқод эркинлиги ҳуқуқига эга» деган демократик принципга зид келяпти. Республиканинг мустақиллиги, эркинлиги ва шулардан келиб чиқадиган ҳаётий манфаатларга қарши қаратилган хатти-ҳаракатлар, қонуний сайлаб қўйилган давлат ҳокимиятини зўравонлик билан ағдаришга, фуқароларнинг шахсий эркинликлари ва ҳуқуқларига зўрлик билан тажовуз қилишлар қораланади, деган мазмундаги фикр билан бу моддани тўлдириш мақсадга мувофиқ. Бундан ташқари бу фикр юқорида, 20-моддада айтилди. 28-моддада унга энди ўрин қолмади. Ортиқча муҳофазакорлик.

Ниҳоят, 54-моддада «Миллий ва диний руҳдаги сиёсий партияларнинг...» деган жумладан «миллий» сўзи чиқариб ташланиши керак. Ўрнига «Ўзга миллатларнинг манфаатларига қарши қаратилган...» партияларнинг деган мазмундаги жумла бўлса кифоя.

Умид қиламизки, Ўзбекистон конституцияси халқимизнинг мустақиллик, озодлик ва демократия ҳақидаги неча минг йиллик орзуларини рўёбга чиқаради ва у чин адолат Тузуги сифатида амалга киради.

Иброҳим ҒАФУР

Мирзо ҚЕНЖАБЕК

МУСТАҚИЛЛИК КАФОЛАТИ БЎЛСИН

Инсон тафаккури билан яратилган барча қонунларнинг ислоҳга муҳтожлиги ва муваққатлиги шубҳасиз гап. Одамийликнинг қиёматгача етадиган мангу қонунлари меҳрибонлик юзасидан нозил қилинган.

Аммо шунга қарамай, башарият тарихида ўз муайян давлатини тутиб туриш, ўз мавжуд тузумини тартибга солишнинг умумий тажрибалари шаклланар экан. Барча қонунларнинг таянчи ҳисобланган Конституцияси, яъни Асосий Қонун шундай тажрибалар маҳсулидир.

«Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси» лойиҳасини ўқиб, аввало бир мунча қувондим. Хусусан, муқаддимадаги таъсирчан сўзлар, лойиҳадаги кўп моддалар Ўзбекистон Республикасининг улуғ мақсади борлиги ва жипслашиш даъватлари ҳавоий гаплар эмаслигини кўрсатади. Хусусан, бугунги кун учун долзарб бўлган нуқталар кўп.

Шу билан бирга айрим тушунуксиз, аввал ҳуқуқ бериб, кейин рад қилинган, инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат қоидаларига тўғри келмайдиган жумлалар ҳам бор.

Масалан, «Шахсий ҳуқуқ ва эркинликлар» бобидаги 26-моддада «Ҳеч ким... ёзишмалар ва телефонда сўзлашувлар сирини ошкор қилиши мумкин эмас»лиги айтилади. Аввало банддаги «... ва тартибдан ташқари» деган сўзларга ҳожат йўқ, бу сўзлар ёзишмаларни очишнинг ва телефонда сўзлашувларни эшитишнинг ғайриқонуний «тартиби» ўрнатилажагидан дарак беради. Иккинчидан, «Сирини ошкор қилиши мумкин эмас» деган ибора ҳам ёзишмаларни очиш, телефон сўзлашувларини эшитиш мумкин-у, фақат уни ошкор қилиш мумкин эмаслигини уқтиради, холос. Менимча, бу ўринда ҳеч ким... «ёзишмаларни очиши ва телефонда сўзлашувларни эшитиши мумкин эмас» деб таъкидламоқ етарлидир.

15-моддадаги кейинги банди: «Ўзбекистон Республикаси инсон ҳуқуқлари ва халқаро умумий эътироф этилган нормалари устунлигини тан олади ва уларга риоя этади», деб белгиламоқ лозим. Шундан сўнг 16-модданинг охирги банди: «Ўзбекистон Республикасида биронта ҳам қонун ёки бошқа норматив ҳуқуқий ҳужжат инсон ҳуқуқлари ва халқаро ҳуқуқнинг умумий эътироф этилган қоидаларига, Конституция нормалари ва қонунларига зид бўлиши мумкин эмас», деб ўзгартирилмоғи зарур. Зеро, инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлатнинг энг муҳим омилларидан бири ана шу қоидадир.

28-моддадаги «Тижорий сир» ёки «давлат сири»-ку тушунарли. Аммо «фақат шахсий» бўлганлиги учун нега фикр юритиш ва уни ифодалаш эркинлиги қонун билан чекланиши керак? Балки бу бандда бошқа бир олижаноб мантиқ бордир-у, бу мантиқ ўз ифодасини топмагандир.

30-моддада: «ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик» деган ифода ортиқча. Яъни эътиқодсизликни қонунлаштиришнинг ҳожати йўқ. Чунки дин ўз табиатига кўра ҳам мажбурий ҳодиса эмас.

32-моддада митинглар, йиғилишлар ва намойишлар ҳуқуқи ижтимоий фаолликнинг шакли сифатида эътироф этилгани яхши. Аммо «Ҳокимият органлари фақат хавфсизлик нуқтаи назаридангина бундай тадбирлар ўтказилишини тўхтатиш ёки тақиқлаш ҳуқуқига эга», деб таъкидланиши изоҳталаброқ гап. «Судга арз қилиниши мумкин» дегани эса бу ўринда мазах-масхарага ўхшайди.

Ҳозирги ўтиш даври машаққатлари шундай ҳолатларни тақозо қилаётган бўлиши мумкин. Ҳали юз йиллик мустамлака истибдодининг қонли панжалари юртимиздан тортилгани йўқ. Лекин, иншоллоҳ, мустақилликнинг ҳақиқий кунларига ҳам эришажакмизку! Асосий Қонунни бот-бот ўзгартириб туришга тўғри келса, унинг нуфузи қолмайди. Шу боисдан фақат бугунги кун кайфияти билан чекланмай, узоқни ўйлаб, юқо-

Давоми еттинчи бетда

ОБУНА—93

ҚАДРЛИ МУШТАРИЙЛАР!
СЕВИМЛИ ГАЗЕТАНГИЗГА ОБУНА БЎЛИШНИ
УНУТМАДИНГИЗМИ? ВАҚТНИ БОЙ БЕРМАНГ!

Махсус мухбирларимиз Содиқ Маҳкам ва Беккул Эгамқул Бухорода республика Адиблар иттифоқи ва «Муштум» журнали ўтказган кулги байрамида қатнашиб, ғаройиб воқеанинг устидан чиқишди. Не кўз билан кўрсинларки, Насриддин Афанди Лаби Ҳовуз бўйида ўтириб, «ШЧ»да босилган Саид Аҳмад ва Неъмат Аминнинг латифаларини ўқиб қотиб-қотиб куларниш. Ниҳоят «ШЧ»дан кўз узмаган ҳолда тиззасига бир уриб:

— Э, бунга ёзилмасам, сира иложи йўқ экан... — деб юборибди. Мухбирларимизнинг таассуротлари ва Афандининг илҳомланиб кетиб айтган янги латифаларини саккизинчи саҳифада ўқийсиз.

ЛОЙИҲА

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ КОНСТИТУЦИЯСИ

МУҚАДДИМА

Ўзбекистон халқи:

инсон ҳуқуқларига ва миллий мустақиллик ғояларига содиқлигини тантанали равишда эълон қилиб,

ҳозирги ва келажак авлодлар олдидаги юксак масъулиятини англаган ҳолда,

ўзбек давлатчилиги ривожининг тарихий тажрибасига таяниб,

демократия ва ижтимоий адолатга садоқатини тасдиқлаб,

халқаро ҳуқуқнинг умумий эътироф этилган қоидаларини тан олган ҳолда,

республика фуқароларининг муносиб ҳаёт кечиришларини таъминлашга интилиб,

инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат барпо этишни кўзлаб,

фуқаролар тинчлиги ва миллий иноқликни таъминлаш мақсадида ўзининг мухтор вакиллари сиймосида Ўзбекистон Республикасининг мазкур Конституциясини қабул қилади.

БИРИНЧИ БЎЛИМ

АСОСИЙ ПРИНЦИПЛАР

I-БОБ. ДАВЛАТ СУВЕРЕНИТЕТИ

1-модда. Ўзбекистон — суверен демократик республика. Давлатнинг «Ўзбекистон Республикаси» ва «Ўзбекистон» деган номлари бир маънони англатади.

2-модда. Давлат халқ иродасини ифода этиб, унинг манфаатларига хизмат қилади. Давлат органлари ва мансабдор шахслар жамият ва фуқаролар олдида масъулдирлар.

3-модда. Ўзбекистон Республикаси ўзининг миллий-давлат ва маъмурий-ҳудудий тузилишини, давлатни идора этиш тизимини белгилайди, ички ва ташқи сиёсатини амалга оширади.

Ўзбекистоннинг давлат чегараси ва ҳудуди дахлсиз ва бўлинмасдир.

4-модда. Ўзбекистон Республикасининг давлат тили ўзбек тилидир.

Ўзбекистон Республикаси ўз ҳудудида истиқомат қилувчи барча халқларнинг тиллари, урф-одатлари ва анъаналарини ҳурмат қилинишини таъминлайди, уларнинг ривожланиши учун шароит яратиб беради.

5-модда. Ўзбекистон Республикаси қонун билан тасдиқланадиган ўз давлат рамзлари — байроғи, герби ва мадҳиясига эга.

6-модда. Ўзбекистон Республикасининг пойтахти — Тошкент шаҳри.

II БОБ. ХАЛҚ ҲОКИМИЯТЧИЛИГИ

7-модда. Халқ давлат ҳокимиятининг бирдан-бир манбаидир.

Ўзбекистон Республикасида давлат ҳокимияти халқ манфаатларини кўзлаб ва Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ҳамда унинг асосида қабул қилинган қонунлар ваколат берган идоралар томонидангина амалга оширилади.

Конституцияда назарда тутилмаган тартибда давлат ҳокимияти ваколатларини олиш, ҳокимият идоралари фаолиятини тўхтатиб қўйиш ёки тугатиш, ҳокимиятнинг янги ва мувозий таркибларини тузиш Конституцияга хилоф ҳисобланади ва қонунга биноан жавобгарликка тортишга сабаб бўлади.

8-модда. Ўзбекистон халқини миллатидан қатъи назар, Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари ташкил этади.

9-модда. Давлат ва жамият ҳаётининг энг муҳим масалалари халқ муҳокамасига тақдим этилади, умумий овозга (референдумга) қўйилади. Референдум ўтказиш тартиби қонун билан белгиланади.

10-модда. Ўзбекистон халқи номидан фақат у сайлаган Республика Олий Мажлиси ва Президенти иш кўриши мумкин.

Жамиятнинг бирон бир қисми, сиёсий партия, жамоат бирлашмаси, ижтимоий ҳаракат ёки алоҳида шахс Ўзбекистон халқи номидан иш кўришга ҳақли эмас.

11-модда. Ўзбекистон Республикаси давлат ҳокимиятининг тизими ҳокимиятни қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятига тақсимланиши принципига асосланади.

12-модда. Ўзбекистон Республикасида ижтимоий ҳаёт сиёсий институтлар, мафкуралар ва фикрларнинг хилма-хиллиги асосида ривожланади.

Ҳеч қайси мафкура, дин расмий давлат мафкураси, дини сифатида ўрнатилиши мумкин эмас.

13-модда. Ўзбекистон Республикасида демократия умуминсоний принципларга таянади, уларга кўра инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати ва бошқа дахлсиз ҳуқуқлари олий қадрият ҳисобланади.

Демократик ҳуқуқ ва эркинликлар Конституция ва қонунлар билан ҳимоя қилинади.

14-модда. Давлат ўз фаолиятини инсон ва жамият фаровонлигини кўзлаб, ижтимоий адолат принциплари асосида амалга оширади.

III БОБ. КОНСТИТУЦИЯ ВА ҚОНУННИНГ УСТУНЛИГИ

15-модда. Ўзбекистон Республикасида Конституция ва қонунларнинг устунлиги сўзсиз тан олинади.

Давлат, унинг органлари, мансабдор шахслар, фуқаролар ўз фаолиятларида Конституция ва қонунларга амал қиладилар.

Ўзбекистон Республикаси халқаро ҳуқуқнинг умумий эътироф этилган нормалари устунлигини тан олади.

16-модда. Мазкур Конституциянинг бирорта қоидаси Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқларига зарар етказадиган тарзда талқин этилиши мумкин эмас.

Бирорта ҳам қонун ёки бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжат Конституция нормалари ва қоидаларига зид келиши мумкин эмас.

IV БОБ. ТАШҚИ СИЁСАТ

17-модда. Ўзбекистон Республикаси халқаро муносабатларнинг тўла ҳуқуқли субъектидир. Унинг ташқи сиёсати давлатларнинг суверен тенглиги, куч ишлатмаслик ёки куч билан таҳдид қилмаслик, чегараларнинг дахлсизлиги, низоларни тинч йўл билан ҳал этиш, ички ишларга аралашмаслик қоидаларига ва халқаро ҳуқуқнинг умумий эътироф этилган бошқа қоидалари ва нормаларига амал қилади.

Республика давлатнинг ҳамда халқнинг олий манфаатлари, фаровонлиги ва хавфсизлигини таъминлаш мақсадида иттифоқлар тузиши, ҳамдўстликларга ва бошқа давлатлараро тузилмаларга кириши, шунингдек иттифоқлар, ҳамдўстлик ва бошқа давлатлараро тузилмалардан ажралиб чиқиши мумкин.

ИККИНЧИ БЎЛИМ

ИНСОН ВА ФУҚАРОЛАРНИНГ АСОСИЙ ҲУҚУҚЛАРИ, ЭРКИНЛИКЛАРИ ВА БУРЧЛАРИ

V БОБ. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

18-модда. Барча фуқаролар бир хил ҳуқуқ ва эркинликларга эга бўлиб, жинси, ирқи, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахси ва ижтимоий мавқеидан қатъи назар, қонун олдида тенгдирлар.

Имтиёз ва афзалликлар фақат қонун билан белгиланиб қўйилади ҳамда ижтимоий адолат принципларига мос бўлиши шарт.

19-модда. Ўзбекистон Республикаси фуқароси ва давлат бир-бирига нисбатан бўлган ҳуқуқлари ва бурчлари билан ўзаро боғлиқдирлар. Фуқароларнинг Конституция ва қонунларда мустаҳкамлаб қўйилган ҳуқуқ ва эркинликлари дахлсиздир, улардан судсиз маҳрум этишга ёки уларни чеклаб қўйишга ҳеч ким ҳақли эмас.

20-модда. Фуқаролар ўз ҳуқуқ ва эркинликларини амалга оширишда бошқа шахсларнинг, давлат ва жамиятнинг қонуний манфаатлари, қонунлари ва эркинликларига путур етказмасликлари шарт.

VI БОБ. ФУҚАРОЛИК

21-модда. Ўзбекистон Республикасининг буткул ҳудудида ягона фуқаролик ўрнатилади.

Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги, унга қандай асосларда эга бўлганликдан қатъи назар, ҳамма учун тенгдир.

Қорақалпоғистон Республикасининг фуқароси айни вақтда Ўзбекистон Республикасининг фуқароси ҳисобланади.

Фуқароликка эга бўлиш, уни сақлаб қолиш ва йўқотиш асослари ва тартиби қонун билан белгиланади.

22-модда. Ўзбекистон Республикаси ўз ҳудудида ҳам, уни ташқарисида ҳам ўз фуқароларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш ва уларга ҳомийлик кўрсатишни кафолатлайди.

23-модда. Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаги чет эл фуқароларининг ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари халқаро ҳуқуқ нормаларига мувофиқ таъминланади. Улар Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, қонунлари ва халқаро шартномалари билан белгиланган бурчларни адо этадилар.

VII БОБ. ШАХСИЙ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАР

24-модда. Яшаш ҳуқуқи ҳар бир инсоннинг узвий ҳуқуқи. Ҳаётга суиқасд қилиш энг оғир жиноятдир.

Ҳеч ким қонунга асосланмаган ҳолда қамалиши ёки ҳибсга олиниши мумкин эмас.

25-модда. Жиноят содир этганликда айбланаётган ҳар бир шахс унинг айби қонуний тартибда, судда ошкора кўриб чиқилиб, аниқланмаганига қадар айбдор эмас деб ҳисобланади. Судда айбланаётган шахсга ўзини ҳимоя қилиш учун барча шароитлар таъминлаб берилади.

Ҳеч ким қийноққа солиниши, зўравонликка, шафқатсиз ёки қадр-қимматни камситувчи бошқа тарздаги муомалага дучор этилиши мумкин эмас.

Ҳеч кимнинг устидан унинг розилигисиз тиббий ёки илмий тажрибалар ўтказилиши мумкин эмас.

26-модда. Ҳар ким ўз шаъни ва обрўсига қилинган тажовузлардан, шахсий ҳаётга аралашишдан ҳимояланиш ва турар жой дахлсизлиги ҳуқуқига эга.

Ҳеч ким қонун назарда тутган ҳоллардан ва тартибдан ташқари бировнинг турар жойига кириши, тинтув ўтказиши ёки уни кўздан кечириши, ёзишмалар ва телефонда сўзлашувлар сирини ошкор қилиши мумкин эмас.

27-модда. Ўзбекистон Республикаси фуқароси Республика ҳудудида бир жойдан иккинчи жойга кўчиш, Ўзбекистон Республикасига келиш ва ундан чиқиб кетиш ҳуқуқига эга. Қонунда белгиланган чеклашлар бундан мустаснодир.

28-модда. Ҳар ким фикр, сўз ва эътиқод эркинлиги ҳуқуқига эга. Ҳар ким ўзи истаган ахборотни излаш, олиш ва уни тарқатиш ҳуқуқига эга, конституциявий тузумга қарши қаратилган ахборот бундан мустаснодир.

Фикр юритиш ва уни ифодалаш эркинлиги фақат шахсий, тижорат, шунингдек давлат сири бўлганлиги сабабли қонун билан чекланиши мумкин.

29-модда. Ўзбекистон Республикасининг барча давлат органлари, жамоат бирлашмалари ва мансабдор шахслари фуқароларга уларнинг ҳуқуқ ва манфаатларига дахлдор бўлган ҳужжатлар, қарорлар ва бошқа материаллар билан танишиб чиқиш имкониятини яратиб бериши лозим.

30-модда. Барча учун дин эркинлиги кафолатланади. Ҳар бир инсон виждон эркинлиги ҳуқуқига, хоҳлаган динига эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқига эга. Ҳеч бир диний ташкилотнинг давлатдан бирон имтиёз олиши ва сиёсий ҳокимиятдан фойдаланиши мумкин эмас.

VIII БОБ. СИЁСИЙ ҲУҚУҚЛАР

31-модда. Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари жамият ва давлат ишларини бошқаришда ҳам бевосита, ҳам ўз вакиллари орқали иштирок этиш ҳуқуқига эгадирлар. Бундай иштирок этиш ўзини-ўзи бошқариш, референдумлар ўтказиш ва давлат органларини демократик тарзда ташкил этиш йўли билан амалга оширилади.

32-модда. Фуқаролар ўз ижтимоий фаолликларини Ўзбекистон Республикаси қонунларига мувофиқ митинглар, йиғилишлар ва намойишлар шаклида амалга ошириш ҳуқуқига эга. Ҳокимият органлари фақат хавфсизлик нуқтаи назаридангина бундай тадбирлар ўтказилишини тўхтатиш ёки тақиқлаш ҳуқуқига эга. Бундай тўхтатиш ва тақиқлаш устидан судга арз қилиниши мумкин.

Махфий жамиятлар ва бирлашмалар тақиқланади.

33-модда. Ўзбекистон Республикаси фуқаролари касаба уюшмаларига, сиёсий партияларга ва бошқа жамоат бирлашмаларига уюшиш, оммавий ҳаракатларда иштирок этиш ҳуқуқига эгадирлар.

Сиёсий партияларда, жамоат бирлашмаларида, оммавий ҳаракатларда, шунингдек ҳокимиятнинг вакиллик органларида мухолифатчи озчиликни ташкил этувчи шахсларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қадр-қимматини ҳеч ким камситиши мумкин эмас.

34-модда. Ҳар бир шахс бевосита ўзи ва бошқалар билан биргаликда ваколатли органларга, муассасаларга ёки халқ вакилига ёзма равишда арз ва шикоятлар билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эга.

Аризалар, таклифлар ва шикоятлар қонунда белгиланган тартибда ва муддатларда кўриб чиқилиши шарт.

IX БОБ. ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ ҲУҚУҚЛАР

35-модда. Ҳар бир шахс мулкка эгалик қилиш ҳуқуқига эга. Банкка қўйилган пуллар сир тутилиши ва мерос қолдириш ҳуқуқи қонун билан кафолатланади.

36-модда. Ҳар бир шахс қонунда кўрсатилган тартибда меҳнат қилиш, эркин касб танлаш, одилона шароитларда меҳнат қилиш ва ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқига эгадир.

Суд ҳукми билан тайинланган жазони ўташ тартибидан ёки қонунда кўрсатилган бошқа ҳоллардан (ҳарбий хизмат чоғида, фавқулодда ҳолат шароитида ва ҳ. к.) ташқари мажбурий меҳнат тақиқланади.

37-модда. Барча ёлланиб ишлаётган фуқаролар дам олиш ҳуқуқига эгадирлар. Иш вақти ва ҳақ тўланадиган меҳнат таътилининг муддати қонун билан белгиланади.

38-модда. Ҳар ким қариганда, меҳнат лаёқатини йўқотганда, шунингдек боқувчисидан маҳрум бўлганда ва қонунда назарда тутилган бошқа ҳолларда ижтимоий таъминот олиш ҳуқуқига эга.

Пенсиялар, нафақалар, ижтимоий ёрдамнинг бошқа турларининг миқдори расман белгилаб қўйилган тирикчилик учун зарур энг кам миқдордан оз бўлиши мумкин эмас.

39-модда. Ҳар бир инсон малакали тиббий хизматдан фойдаланиш ҳуқуқига эга.

40-модда. Ҳар ким билим олиш ҳуқуқига эга.

Бепул умумий таълим олиш давлат томонидан кафолатланади.

Мактаб ишлари давлат назоратидадир.

X БОБ. ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИНГ КАФОЛАТЛАРИ

41-модда. Давлат фуқароларнинг Конституция ва қонунларда мустаҳкамланган ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлайди.

42-модда. Ҳар бир шахсга ўз ҳуқуқ ва эркинликларини суд орқали ҳимоя қилиш, давлат органлари, мансабдор шахслар, жамоат бирлашмаларининг ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари устидан судга шикоят қилиш ҳуқуқи кафолатланади.

43-модда. Вояга етмаганлар, меҳнатга лаёқатсизлар ва ёлғиз кексаларнинг ҳуқуқлари давлат ҳимоясидадир.

XI БОБ. ФУҚАРОЛАРНИНГ БУРЧЛАРИ

44-модда. Барча фуқаролар Конституцияда белгилаб қўйилган ҳуқуқларидан фойдаланадилар ва бурчларини бажарадилар.

45-модда. Фуқаролар Конституция ва қонунларга риоя этишга, бошқа кишиларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари, шаъни ва қадр-қимматини ҳурмат қилишга мажбур.

46-модда. Фуқаролар Ўзбекистон халқларининг тарихий, маънавий ва маданий меросини авайлаб асрашга мажбур.

47-модда. Фуқаролар атроф табиий муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишга мажбур.

48-модда. Фуқаролар қонун билан белгиланган солиқлар ва маҳаллий йиғимларни тўлашга мажбур.

49-модда. Ўзбекистон Республикасини ҳимоя қилиш — ҳар бир Ўзбекистон Республикаси фуқаросининг бурчи. Фуқаролар қонунда белгиланган тартибда ҳарбий ёки муқобил хизматни ўташга мажбур.

УЧИНЧИ БЎЛИМ

ЖАМИЯТ ВА ШАХС

XII БОБ. ЖАМИЯТНИНГ ИҚТИСОДИЙ НЕГИЗЛАРИ

50-модда. Ўзбекистон иқтисодиётининг негизи — ижтимоий бозор хўжалиги бўлиб, унда иқтисодий фаолият, тадбиркорлик ва меҳнат қилиш эркинлиги истеъмолчиларнинг ҳуқуқи устунлигини ҳисобга олиб кафолатланади. Мулкчилик шаклларининг хилма-хиллиги ва тенг ҳуқуқлилиги, уларнинг ҳуқуқий жиҳатдан баб-баробар муҳофазаси, ҳалол рақобати ва ижтимоий фойдали бўлиши таъминланади.

Мулк дахлсиздир ва мулкдор фақат қонунда назарда тутилган ҳолларда ва тартибдагина ўз мулкидан маҳрум этилиши мумкин.

51-модда. Мулкдор мулкига ўз хоҳишича эгалик қилади, ундан фойдаланади ва уни тасарруф этади. Мулкдан фойдаланиш экологик муҳитга зарар етказмаслиги, фуқаролар, юридик шахслар ва давлатнинг ҳуқуқларини ҳамда қонун билан қўриқланадиган манфаатларини бузмаслиги шарт.

52-модда. Ер, ер ости бойликлари, сув, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси ва бошқа табиий заҳиралар умуммиллий бойликдир, улардан оқилона фойдаланиш зарур ва улар давлат муҳофазасидадир.

XIII БОБ. ЖАМОАТ БИРЛАШМАЛАРИ

53-модда. Ўзбекистон Республикасида қонунда белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган касаба уюшмалари, сиёсий партиялар, олимларнинг жамиятлари, ёшлар ташкилотлари, оммавий ҳаракатлар ва фуқароларнинг бошқа уюшмалари жамоат бирлашмалари сифатида эътироф этилади.

54-модда. Конституциявий тузумни зўрлик билан ўзгартиришни мақсад қилиб қўювчи, республиканинг суверенитети, яхлитлиги ва хавфсизлигига, фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларига қарши чиқувчи, урушни, ижтимоий, миллий, ирқий ва диний адоватни тарғиб қилувчи, халқнинг соғлиғи ва маънавиятига тажовуз қилувчи, шунингдек ҳарбийлаштирилган бирлашмаларнинг, миллий вв диний руҳдаги сиёсий партияларнинг ҳамда жамоат бирлашмаларининг тузилиши ва фаолияти тақиқланади.

55-модда. Давлат жамоат бирлашмаларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилишини таъминлайди, уларга ижтимоий ҳаётда иштирок этиш учун тенг ҳуқуқий имкониятлар яратиб беради.

Давлат органлари ва мансабдор шахсларнинг жамоат бирлашмалари фаолиятига аралашишига, шунингдек жамоат бирлашмаларининг давлат органлари ва мансабдор шахслар фаолиятига аралашишига йўл қўйилмайди.

56-модда. Касаба уюшмалари ходимларнинг ижтимоий-иқтисодий ҳуқуқларини ва манфаатларини ифода этади. Касаба ташкилотларига аъзо бўлиш ихтиёрийдир.

57-модда. Сиёсий партиялар турли табақа ва гуруҳларнинг сиёсий иродасини ифодалайдилар ва ўзларининг демократик йўл билан сайлаб қўйилган вакиллари орқали давлат ҳокимиятини тузишда иштирок этадилар. Сиёсий партиялар ўз фаолиятларини молиявий таъминлаш манбалари ҳақида Олий Мажлисга ёки у вакил қилган органга белгиланган тартибда ошкора ҳисоб бериб турадилар.

58-модда. Динлар ва диний бирлашмалар давлатдан ажратилган бўлиб, қонун олдида тенгдир. Давлат диний бирлашмаларининг фаолиятига аралашмайди.

59-модда. Жамоат бирлашмаларини тарқатиб юбориш, улар фаолиятини тақиқлаб ёки чеклаб қўйиш фақат суд қарори асосидагина амалга оширилади.

XIV БОБ. О И Л А

60-модда. Оила жамиятнинг асосий бўғинидир.

Никоҳ томонларнинг ихтиёрий розилиги ва тенг ҳуқуқлигига асосланади.

61-модда. Ота-оналар болаларини вояга етгунларига қадар боқиш ва тарбиялашга мажбурдирлар.

Давлат ва жамият етим болаларни ва ота-оналарининг васийлигидан маҳрум бўлган болаларни боқиш, тарбиялаш ва ўқитишни таъминлайди, улар учун хайрия фаолиятини рағбатлантиради.

62-модда. Болалар, ота-оналарининг келиб чиқиши ва фуқаролик ҳолатидан қатъи назар, қонун олдида тенгдир.

63-модда. Вояга етган меҳнатга лаёқатли болалар ўз ота-оналари ҳақида ғамхўрлик қилишга мажбурдир.

XV БОБ. ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ

64-модда. Оммавий ахборот воситалари эркиндир ва қонунга мувофиқ ишлайди. Улар ахборотнинг тўғрилиги учун белгиланган тартибда жавобгардирлар.

Цензурага йўл қўйилмайди.

ТЎРТИНЧИ БЎЛИМ

ДАВЛАТ ВА МАЪМУРИЙ-ҲУДУДИЙ ТУЗИЛИШ

XVI БОБ. ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ

65-модда. Суверен Қорақалпоғистон Республикаси Ўзбекистон Республикаси таркибига киради.

Қорақалпоғистон Республикасининг суверенитети Ўзбекистон Республикаси томонидан муҳофаза этилади.

66-модда. Қорақалпоғистон Республикаси ўз Конституциясига эга.

Қорақалпоғистоннинг Конституцияси Ўзбекистон Конституциясига зид бўлиши мумкин эмас.

67-модда. Ўзбекистон қонунлари Қорақалпоғистон Республикаси ҳудудида ҳам мажбурийдир.

68-модда. Қорақалпоғистон Республикасининг ҳудуди ва чегаралари унинг розилигисиз ўзгартирилиши мумкин эмас. Қорақалпоғистон Республикаси ўз маъмурий-ҳудудий тузилиши масалаларини мустақил ҳал қилади.

69-модда. Қорақалпоғистон Республикаси Ўзбекистон Республикаси таркибидан Қорақалпоғистон халқининг умумий референдуми асосида ажралиб чиқиш ҳуқуқини сақлаб қолади.

70-модда. Ўзбекистон Республикаси билан Қорақалпоғистон Республикасининг ўзаро муносабатлари Ўзбекистон Республикаси ва Қорақалпоғистон Республикаси ўртасида тузилган ўзаро шартномалар ҳамда битимлар билан тартибга солинади.

Ўзбекистон Республикаси ва Қорақалпоғистон Республикаси ўртасидаги низолар ўзаро келиштирув таомили ёрдамида ҳал этилади.

XVII БОБ. МАЪМУРИЙ-ҲУДУДИЙ ТУЗИЛИШ

71-модда. Ўзбекистон Республикаси вилоятлар, туманлар, шаҳарлар, шаҳарчалар, қишлоқлар, шунингдек. Қорақалпоғистон Республикасидан иборат.

72-модда. Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, Тошкент шаҳрининг чегараларини ўзгартириш, вилоятлар, туманлар ташкил қилиш ва тугатиш учун Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг розилиги талаб қилинади.

БЕШИНЧИ БЎЛИМ

ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИНИНГ ТАШКИЛ ЭТИЛИШИ

XVIII БОБ. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИ

73-модда. Ўзбекистон Республикасининг бир палатали Олий Мажлиси олий давлат вакиллик органи бўлиб, қонун чиқарувчи ҳокимиятни амалга оширади.

74-модда. Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси ҳудудий сайлов округлари бўйича кўп партиялилик асосида беш йил муддатга сайланадиган 150 нафар депутатдан иборат.

Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлисига сайланиш ҳуқуқига сайлов кунигача ва сайлов куни 25 ёшга тўлган Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари эгадирлар.

Депутатликка номзодлар олдига қўйиладиган талаблар қонун билан белгиланади.

75-модда. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг мутлоқ ваколатлари жумласига қуйидагилар киради:

1) Ўзбекистон Республикасининг Конституциясини қабул қилиш, унга ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш;

2) Ўзбекистон Республикаси қонунларини қабул қилиш ҳамда уларга ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш;

3) Ўзбекистон Республикасининг қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятлари тизимини ва ваколатларини белгилаш;

4) Ўзбекистон Республикаси таркибига янги давлат тузилмаларини қабул қилиш ва уларнинг Ўзбекистон Республикаси таркибидан чиқиши ҳақидаги қарорларни тасдиқлаш;

5) бож, валюта ва кредит ишларини қонун йўли билан тартибга солиш, давлат банкларини бошқариш;

6) маъмурий-ҳудудий тузилиш масалаларини қонун йўли билан тартибга солиш, Ўзбекистон Республикасининг чегараларини ўзгартириш;

7) Ўзбекистон Республикаси ички ва ташқи сиёсатининг асосий йўналишларини белгилаш ва давлат стратегик дастурларини қабул қилиш;

8) Ўзбекистон Республикасининг бюджетини қабул қилиш ва унинг ижросини назорат этиш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни белгилаш;

9) Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига ва маҳаллий вакиллик органларига сайлов тайинлаш; Марказий сайлов комиссиясини тузиш;

10) Конституциявий муҳлат ўтиши муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлов кунини тайинлаш;

11) Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раисини ва унинг ўринбосарларини сайлаш;

12) Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судини сайлаш;

13) Ўзбекистон Республикаси Олий Судини сайлаш;

14) Ўзбекистон Республикасининг Олий хўжалик судини сайлаш;

15) Ўзбекистон Республикаси Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитасининг раисини сайлаш;

16) Ўзбекистон Республикаси Президентининг Бош вазири унинг биринчи ўринбосари ва ўринбосарлари, Вазирлар Маҳкамаси аъзоларининг тайинланиши ҳамда мазкур мансабдор шахсларнинг лавозимидан озод этилиши тўғрисидаги Фармонларини тасдиқлаш;

17) Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ўзбекистон Республикаси Бош Прокурори ва унинг ўринбосарларини тайинлаш ва лавозимларидан озод этиш тўғрисидаги фармонларини тасдиқлаш;

18) Ўзбекистон Республикаси Президентининг тақдимига биноан Ўзбекистон Республикаси Марказий Давлат банки бошқаруви раисини тайинлаш ва лавозимидан озод этиш;

19) Ўзбекистон Республикаси Президентининг вазирликлар, давлат қўмиталари ва бошқа давлат бошқаруви органларини тузиш ва тугатиш ҳақидаги Фармонларини тасдиқлаш;

20) Ўзбекистон Республикаси Президентининг умумий ёки қисман сафарбарлик эълон қилиш, фавқулодда ҳолат жорий этиш, уни узайтириш ва тўхтатиш тўғрисидаги Фармонларини тасдиқлаш;

21) халқаро шартномаларни ратификация ва денонсация қилиш;

22) давлат мукофотлари ва унвонларини таъсис этиш;

(Давоми 3-бетда).

ЛОЙИҲА

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ КОНСТИТУЦИЯСИ

(Давоми. Боши 2-бетда).

23) туманлар, шаҳарлар, вилоятларни ташкил этиш, тугатиш, номини ўзгартиш ва уларнинг чегараларини ўзгартириш;

24) ушбу Конституцияда назарда тутилган бошқа ваколатларини амалга ошириш.

Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси ўзининг мутлақ тасарруфида бўлган ваколатларни ўзи тузадиган органларга, республиканинг бошқа давлат органларига ва мансабдор шахсларга беришга ҳақлидир.

76-модда. Олий Мажлис йиғини жами депутатларнинг камида учдан икки қисми иштирок этган тақдирдагина ваколатли ҳисобланади.

77-модда. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва унинг органлари йиғинида Ўзбекистон Республикасининг Президенти, Бош Вазир ва Вазирлар Маҳкамасининг аъзолари, Республиканинг Конституциявий Суди, Олий Суди, Олий Хўжалик Суди раислари, Бош прокурори, Марказий Давлат Банки бошқарувининг раиси иштирок эта оладилар.

78-модда. Ваколат муддати тугагач, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси янги чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси иш бошлагунига қадар ўз ваколатини сақлаб қолади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг сайловдан кейинги биринчи йиғилиши Марказий сайлов комиссияси томонидан сайловдан кейин икки ойдан кечиктирмай чақирилади.

79-модда. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисида қонун лойиҳаларини таклиф этиш ташаббуси билан чиқиш ҳуқуқига Ўзбекистон Республикасининг Президенти, шунингдек ўзининг давлат олий органи орқали Қорақалпоғистон Республикаси, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг депутатлари, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамаси, Ўзбекистон Республикаси Конституциявий Суди, Олий Суди, Олий хўжалик Суди, Бош прокурори эгадирлар.

80-модда. Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси қонунлар, қарорлар ва бошқа ҳужжатлар қабул қилади. Қонунни қабул қилиш учун Олий Мажлис депутатларининг кўпчилик овози талаб этилади.

Конституциявий қонунлар қабул қилиш учун Олий Мажлис депутатларининг учдан икки қисмидан кўпроғининг овози талаб этилади.

Қонунлар ва бошқа норматив ҳужжатлар тадбиқ этилиши учун матбуотда эълон қилиниши шарт.

81-модда. Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси Олий Мажлис Раисини ва унинг уч ўринбосарини, шу жумладан Қорақалпоғистон Республикасидан ўринбосарини сайлайди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига ҳисоб бериб туради.

82-модда. Олий Мажлис Раиси ва унинг ўринбосарлари Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси депутатлари орасидан яширин овоз бериш йўли билан сайланади.

Ўзбекистон Олий Мажлиси Раисининг ўринбосарларидан бири лавозимига кўра Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг депутати бўлмиш Қорақалпоғистон вакили ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси раиси ва унинг ўринбосарларининг ваколат муддати — 5 йил.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси этиб бир шахсни сурункасига икки муддатдан ортиқ сайлаш мумкин эмас.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси депутатларининг учдан икки қисмидан кўпроғи берган яширин овоз билан Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси Раиси муддатидан илгари чақириб олиниши мумкин.

83-модда. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси:

— Олий Мажлис муҳокамасига қўйиладиган масалаларни тайёрлашга умумий раҳбарлик қилади;

— Олий Мажлис йиғинларини чақиради, Олий Мажлис кун тартибига киритиладиган таклифларни қўмиталар ва комиссиялари раислари билан биргаликда тайёрлайди;

— Олий Мажлис йиғилишларида раислик қилади;

— Олий Мажлис қўмиталари ва комиссияларининг фаолиятини мувофиқлаштириб туради;

— қонунларнинг ва Олий Мажлис қарорларининг бажарилишини назорат қилишни ташкил этади;

— парламентлараро алоқаларни амалга ошириш ишларига ва халқаро парламент ташкилотлари иши билан боғлиқ гуруҳлар фаолиятига раҳбарлик қилади;

— Олий Мажлис Раисининг ўринбосарларини, Олий Мажлис қўмиталари ва комиссиялари раисларини сайлаш учун Олий Мажлисга номзодларни тақдим этади;

— қўмиталар ва комиссиялар раисларининг таклифига мувофиқ қўмиталар ва комиссиялар таркибини ўзгартириб, сўнгра бу ўзгартишларни Олий Мажлис тасдиғига киритади;

— Олий Мажлиснинг матбуот органлари фаолиятига кундалик раҳбарликни амалга оширади; Олий Мажлис матбуот органлари низомларини ва таҳрир ҳайъатларини ҳамда уларнинг ишлаши учун зарур харажатлар сметасини тасдиқлайди; Олий Мажлисга қарашли матбуот органлари муҳаррирларини тайинлайди ва лавозимларидан озод қилади;

— Олий Мажлис депутатлари ва девонининг ишлаши учун зарур ҳаражатлар сметасини тасдиқлайди;

— Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг қарорларини имзолайди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси фармойишлар чиқаради.

84-модда. Олий Мажлис қонун лойиҳалари тайёрлаш ишларини олиб бориш, Олий Мажлисга хавола этиладиган масалаларни дастлабки тарзда кўриб чиқиш ва тайёрлаш, Олий Мажлиснинг юқорида кўрсатилган ваколатларини амалга ошириш, қонунларнинг ва Олий Мажлис қарорларининг ижросини назорат қилиб туриш учун депутатлар орасидан қўмиталар ва комиссиялар сайлайди.

Олий Мажлис зарур бўлган тақдирда депутатлардан иборат комиссиялар, тафтиш комиссиялари ва бошқа доимий ҳамда муваққат ишловчи комиссияларни тузади.

85-модда. Олий Мажлисда мансабдор шахсларни тайинлаш, сайлаш ва тасдиқлаш, бюджетни ва узоқ муддатли инвестиция дастурларини тасдиқлаш учун дастлаб Олий Мажлис тегишли қўмиталари ва комиссиялари бу масалаларни кўриб чиққан ва хулоса берган бўлиши керак.

86-модда. Олий Мажлис депутатлари белгиланган тартибда маош ва харажат пули оладилар. Олий Мажлисда доимий ишлайдиган депутатлар ўз ваколатлари даврида бошқа ҳақ тўланадиган лавозимни эгаллашлари ва тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланишлари мумкин эмас.

87-модда. Олий Мажлис депутати даҳлсизлик ҳуқуқидан фойдаланади. У Олий Мажлиснинг розилигисиз жиноий жавобгарликка тортилиши, ҳибсга олиниши ёки суд томонидан бериладиган маъмурий жазога тортилиши мумкин эмас.

XIX БОБ. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ПРЕЗИДЕНТИ

88-модда. Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ўзбекистон Республикасида давлатнинг ва ижро этувчи ҳокимиятнинг бошлиғидир.

89-модда. Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига ўттиз беш ёшдан кичик бўлмаган, давлат тилини яхши биладиган, бевосита сайловгача камида 10 йил Ўзбекистон ҳудудида муқим яшаган Ўзбекистон Республикаси фуқароси сайланиши мумкин. Бир шахс сурункасига икки муддатдан ортиқ Ўзбекистон Республикасининг Президенти бўлиши мумкин эмас.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари томонидан умумий, тенг ва тўғридан-тўғри сайлов ҳуқуқи асосида яширин овоз бериш йўли билан беш йил муддатга сайланади. Президентни сайлаш тартиби Ўзбекистон Республикасининг қонуни билан белгиланади.

90-модда. Президент ўз вазифасини бажариб турган даврда сиёсий партияга аъзолигини тўхтатиб туради, бошқа ҳақ тўланадиган лавозимни эгаллаши, вакиллик органининг депутати бўлиши, тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиши мумкин эмас.

Президентнинг шахси даҳлсиздир ва қонун билан муҳофаза этилади.

91-модда. Президент Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси йиғилишида қуйидаги қасамёдни қабул қилган пайтдан бошлаб ўз лавозимига киришган ҳисобланади:

«Ўзбекистон халқига садоқат билан хизмат қилишга, Республиканинг Конституцияси ва қонунларига қатъий риоя этишга, фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига кафолат беришга, Ўзбекистон Республикаси Президенти зиммасига юклатилган вазифаларни виждонан бажаришга тантанали касамёд қиламан».

92-модда. Ўзбекистон Республикасининг Президенти:

1) Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига, Конституция ва қонунларига риоя этилишининг кафилидир;

2) Ўзбекистон Республикасининг суверенитети, хавфсизлиги ва ҳудудий яхлитлигини муҳофаза этиш, миллий-давлат тузилиши масалаларига доир қарорларни рўёбга чиқариш юзасидан зарур чора-тадбирлар кўради;

3) мамлакат ичкарисида ва халқаро муносабатларда Ўзбекистон Республикаси номидан иш кўради;

4) музокаралар олиб боради ва Ўзбекистон Республикасининг шартномаларини имзолайди; Республика томонидан тузилган шартномаларига ва унинг мажбуриятларига риоя этилишини таъминлайди;

5) ўз ҳузурида аккредитациядан ўтган дипломатик ва бошқа вакилларнинг ишонч ва чақирув ёрлиқларини қабул қилади;

6) Ўзбекистон Республикасининг чет давлатлардаги дипломатик ва бошқа вакилларини тайинлайди ҳамда лавозимларидан озод қилади;

7) Республика Олий Мажлисига ҳар йили ички ва халқаро аҳвол хусусида маълумотнома тақдим этади;

8) ижро этувчи ҳокимият девонини тузади ва унга раҳбарлик қилади; республика олий ҳокимияти ва бошқарув органларининг баҳамжиҳат ишлашини таъминлайди; Ўзбекистон Республикаси вазирликларини, давлат қўмиталарини ҳамда давлат бошқарувининг бошқа органларини тузади ва тугатади, кейинчалик шу масалаларга доир Фармонларни Олий Мажлис тасдиғига киритади;

9) Бош вазир, Бош вазирнинг биринчи ўринбосари, Вазирлар Маҳкамаси аъзоларини, Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ва унинг ўринбосарларини тайинлайди ва лавозимидан озод қилади, кейинчалик бу масалаларни Олий Мажлиснинг тасдиғига киритади;

10) Олий Мажлисга Конституциявий суд раиси ва аъзолари, Олий суд раиси ва аъзолари, Олий хўжалик суди раиси ва аъзолари, Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг раиси, Ўзбекистон Республикаси табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитасининг раиси лавозимларига номзодларни тақдим этади;

11) Вилоят, туман, шаҳар ва хўжалик судларининг судьяларини тайинлайди ва лавозимларидан озод этади;

12) вилоятлар ҳокимларини ва Тошкент шаҳар ҳокимини тайинлайди ва лавозимидан озод қилади, кейинчалик тегишли халқ депутатлари Кенгашининг тасдиғига қўяди; Конституцияни, қонунларни бузган, ҳоким шаъни ва қадр-қимматига доғ туширадиган ҳатти-ҳаракат қилган туман ва шаҳар ҳокимларини Президент ўз қарори билан лавозимидан озод этишга ҳақли;

13) республика вазирликлари ва идораларининг, шунингдек ҳокимларнинг қабул этган ҳужжатларини бекор қилади;

14) Ўзбекистон Республикасининг қонунларини имзолайди; қонунга ўз эътирозларини илова этиб, уни такрорий муҳокама қилиш ва овозга қўйиш учун Олий Мажлисга қайтаришга ҳақли. Агар Олий Мажлис илгари ўзи қабул қилган қарорни учдан икки қисмдан иборат кўпчилик овоз билан тасдиқласа, Президент қонунни имзолайди;

15) фавқулодда вазиятлар (реал ташқи хавф, оммавий тартибсизликлар, катта ҳалокатлар, табиий офат, эпидемия ва шу кабилар) юз берган тақдирда фуқароларнинг хавфсизлигини таъминлашни кўзлаб, Ўзбекистон Республикасининг бутун ҳудудида ёки унинг айрим жойларида фавқулодда ҳолат жорий этиб, қабул қилган қарорни зудлик билан, уч кундан кечиктирмай, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг тасдиғига киритади. Фавқулодда ҳолат жорий этиш шартлари ва тартиби қонун билан белгиланади;

16) Республика Қуролли Кучларининг Олий Бош қўмондонидир, Қуролли Кучларнинг олий қўмондонларини тайинлайди ва вазифасидан озод қилади; олий ҳарбий унвонларни беради;

17. Ўзбекистон Республикаси ҳужумга учраган тақдирда ёки тажовуздан бир-бирини мудофаа қилиш юзасидан тузилган шартнома мажбуриятларини бажариш зарурати туғилганда уруш ҳолати эълон қилади ва кейинчалик бу қарорини уч кун ичида Олий Мажлис тасдиғига киритади;

18) Ўзбекистон Республикасининг нишонлари, медаллари ва ёрлиғи билан мукофотлайди, Ўзбекистон Республикасининг мартаба ва фахрий унвонларини беради;

19) Ўзбекистон Республикасининг фуқаролигига ва сиёсий бошпана беришга оид масалаларни ҳал этади;

20) Ўзбекистон Республикасининг судлари томонидан ҳукм қилинган фуқароларнинг гуноҳидан кечади ва афв этиш тўғрисида ҳужжатлар қабул қилади.

21) Ўзбекистон Республикасининг қонунларига мувофиқ ўз ваколатига киритилган бошқа масалаларни ҳал қилади.

Президент ўз ваколатларини ижро этишни давлат идораларига ёки мансабдор шахсларга топширишга ҳақли эмас.

93-модда. Ўзбекистон Республикасининг Президенти Конституцияга ва қонунларга асосланиб ҳамда уларни ижро этиш юзасидан республиканинг бутун ҳудудида мажбурий кучга эга бўлган фармонлар, қарорлар ва фармойишлар чиқаради.

94-модда. Олий Мажлис таркибида унинг нормал фаолиятини хавф остида қолдирадиган ҳал қилиб бўлмайдиган ихтилофлар юз берганда ёҳуд у бир неча марта Конституцияга зид қарорлар қабул қилган тақдирда, Президентнинг Конституциявий Суд билан бамаслаҳат қабул қилган қарори асосида Олий Мажлис тарқатиб юборилиши мумкин. Олий Мажлис тарқатилгандан сўнг унга янги сайлов уч ой мобайнида ўтказилади.

Олий Мажлис фавқулодда ҳолат жорий этилган даврда тарқатилиши мумкин эмас.

95-модда. Ўзбекистон Республикасининг Президенти бетоблиги сабабли ўз вазифасини бажара олмаслиги Олий Мажлис тузган давлат тиббий комиссияси хулосаси билан тасдиқланган тақдирда ўн кун муддат ичида Олий Мажлиснинг фавқулодда йиғинида депутатлар орасидан Ўзбекистон Республикаси Президенти вазифасини вақтинча бажарувчи сайланади. Бундай ҳолда уч ой муддат ичида умумий асосда Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови ўтказилиши керак.

96-модда. Конституциявий муҳлат тугаши муносабати билан истеъфога чиққан Президент умрбод Конституциявий Суд аъзоси этиб тасдиқланади.

XX БОБ. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ҲУЗУРИДАГИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ

97-модда. Вазирлар Маҳкамаси таркибини Ўзбекистон Республикаси Президенти тузади ва у Олий Мажлис томонидан тасдиқланади.

Қорақалпоғистон Республикаси ҳукуматининг бошлиғи Вазирлар Маҳкамаси таркибига ўз лавозими бўйича киради.

Вазирлар Маҳкамаси иқтисодиётнинг, ижтимоий ва маънавий соҳанинг самарали фаолиятига раҳбарликни, қонунлар, Олий Мажлиснинг қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, қарорлари ва фармойишлари ижросини таъминлайди.

Вазирлар Маҳкамаси амалдаги қонунларга мувофиқ Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаги барча органлар, ташкилотлар, мансабдор шахслар ва фуқаролар томонидан бажарилиши мажбурий бўлган қарорлар ва фармойишлар чиқаради.

Вазирлар Маҳкамаси янги сайланган Олий Мажлис олдида ўз ваколатларини зиммасидан соқит қилади.

Вазирлар Маҳкамасининг фаолиятини ташкил этиш тартиби ва ҳуқуқ доираси қонун билан белгиланади.

XXI БОБ. МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ АСОСЛАРИ

98-модда. Вилоятлар, туманлар ва шаҳарларда (туманга бўйсунадиган шаҳарлардан, шунингдек шаҳар таркибига кирувчи туманлардан ташқари) ҳокимлар бошчилик қиладиган халқ депутатлари Кенгашлари ҳокимиятнинг вакиллик органлари бўлиб, улар давлат ва фуқароларнинг манфаатларини кўзлаб ҳудудий аҳамиятга молик масалаларни ҳал этадилар.

99-модда. Маҳаллий ҳокимият органлари ихтиёрига қуйидагилар киради:

Қонунийликни, ҳуқуқ-тартиботни ва фуқароларнинг хавфсизлигини таъминлаш, ҳудудларни иқтисодий, ижтимоий ва маданий ривожлантириш масалалари, маҳаллий бюджет, маҳаллий солиқлар, йиғимларни белгилаш ва улардан фойдаланиш; бюджетдан ташқари жамғармаларни ҳосил қилиш; коммунал хўжаликни бошқариш;

атроф-муҳитни муҳофаза қилиш;

фуқаролик ҳолатларини қайд этишни таъминлаш;

норматив ҳужжатларни қабул қилиш ҳамда Ўзбекистон Республикаси Конституциясига ва Ўзбекистон Республикаси қонунларига зид келмайдиган бошқа ваколатлар.

100-модда. Маҳаллий ҳокимият органлари Ўзбекистон Республикасининг қонунларини, Президент фармонларини, давлат ҳокимиятининг юқори органлари қарорларини амалга оширадилар, халқ депутатлари қуйи Кенгашлари фаолиятига раҳбарлик қиладилар, республика ва маҳаллий аҳамиятга молик масалаларни муҳокама қилишда қатнашадилар.

Юқори органларнинг ўзларига берилган ваколат доирасида қабул қилган қарорлари қуйи органлар ижро этиши учун мажбурийдир.

Халқ депутатлари Кенгашлари ва ҳокимларнинг ваколатлари муддати — 5 йил.

101-модда. Вилоят, туман ва шаҳар вакиллик ва ижроия ҳокимиятини тегишли ҳудудда ҳоким бошқаради.

Вилоятлар ҳокимлари ва Тошкент шаҳри ҳокими Президент томонидан тайинланади ва лавозимидан озод қилинади ҳамда тегишли халқ депутатлари Кенгаши томонидан тасдиқланади.

Туман ва шаҳарларнинг ҳокимлари тегишли вилоят ҳокими томонидан тайинланади ҳамда тегишли халқ депутатлари Кенгаши томонидан тасдиқланади.

Шаҳарлардаги туманларнинг ҳокимлари тегишли шаҳар ҳокими томонидан тайинланади ва шаҳар халқ депутатлари Кенгаши томонидан тасдиқланади.

102-модда. Вилоят, туман ва шаҳар ҳокимлари ўз ваколатларини яккабошчилик асосида амалга оширадилар ва ўзлари раҳбарлик қилаётган органларнинг қарорлари ва ҳаракатлари учун шахсан жавобгардирлар.

Барча бўғиндаги халқ депутатлари маҳаллий Кенгашлари ва ҳокимларининг фаолиятини ташкил қилиш уларнинг ваколат доираси ва сайланиш тартиби қонунлар билан белгиланади.

103-модда. Ҳоким ўзига берилган ваколатлар доирасида қарор ва фармойишлар чиқаради, бу қарор ва фармойишлар тегишли ҳудуддаги барча корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, бирлашмалар ва жамиятлар, шунингдек мансабдор шахслар ва фуқаролар томонидан бажарилиши мажбурий.

104-модда. Қишлоқ ва маҳаллаларда фуқароларнинг йиғинлари ўзини-ўзи бошқариш органлари бўлиб, улар икки ярим йил муддатга Кенгаш раисини (оқсоқолини) ва унинг маслаҳатчиларини сайлайди.

Ўзини-ўзи бошқариш органларини сайлаш тартиби, фаолиятини ташкил этиш ҳамда ваколат кўлами қонун билан белгиланади.

XXII БОБ. САЙЛОВ ТИЗИМИ

105-модда. Ўзбекистон Республикасининг барча фуқаролари вакиллик органларига сайлаш ва сайланиш ҳуқуқига эга. Ҳар бир сайловчи бир овозга эга. Овоз бериш ҳуқуқи, ўз хоҳиш-иродасини билдириш тенглиги ва эркинлиги қонун билан кафолатланади.

Ўзбекистон Республикасида Президент сайлови, ҳокимиятнинг вакиллик органлари сайлови умумий, тенг, тўғридан-тўғри сайлов ҳуқуқи асосида яширин овоз бериш йўли билан ўтказилади. Ўзбекистон Республикасининг 18 ёшга тўлган фуқаролари сайлаш ҳуқуқига эгадирлар.

Суд томонидан лаёқатсиз деб топилган фуқаролар, шунингдек озодликдан маҳрум этиш жойларида сақланаётган шахслар сайланиши мумкин эмас ва сайловда қатнашмайдилар. Бошқа ҳар қандай ҳолларда фуқароларнинг сайлов ҳуқуқларини тўғридан-тўғри ёки билвосита чеклашга йўл қўйилмайди.

Ўзбекистон Республикаси фуқароси бир вақтнинг ўзида иккидан ортиқ вакиллик органида депутат бўлиши мумкин эмас.

106-модда. Сайлов ўтказиш тартиби қонун билан белгиланади.

XXIII БОБ. СУД ҲОКИМИЯТИ

107-модда. Ўзбекистон Республикасида суд ҳокимияти қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятлардан, сиёсий партиялардан, бошқа жамоат бирлашмаларидан мустақил ҳолда иш юритади.

108-модда. Ўзбекистон Республикасининг Суд ҳокимияти 10 йил муддатга сайланадиган Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди, Ўзбекистон Республикаси Олий суди, Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди, Қорақалпоғистон Республикасининг Олий Судидан, беш йил муддатга тайинланадиган вилоят судлари, Тошкент шаҳар суди, туман, шаҳар ва хўжалик судларидан иборат.

Судларни ва уларнинг фаолиятини ташкил этиш ва тартиби қонун билан белгиланади.

Фавқулодда судлар тузишга йўл қўйилмайди.

109-модда. Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятларнинг ҳужжатлари Конституцияга қанчалик мослигига доир ишларни кўради.

Конституциявий суд ҳуқуқ соҳасидаги мутахассислар орасидан Конституциявий суд раиси, раис ўринбосари ва судлардан, шу жумладан Қорақалпоғистон Республикасининг вакилидан иборат таркибда сайланади.

Конституциявий суднинг раиси ва аъзолари депутат бўла олмайдилар.

Конституциявий суд судьялари даҳлсизлик ҳуқуқидан фойдаланадилар.

Конституциявий суд аъзолари айни бир пайтда бошқа давлат органларининг таркибига киришлари мумкин эмас.

Конституциявий суд судьялари ўз фаолиятларида мустақилдирлар ва фақат Ўзбекистон Республикаси Конституциясига бўйсунадилар.

110-модда. Ўзбекистон Республикаси Конституциявий Суди:

а) қонунларнинг ва Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши қабул қилган ўзга ҳужжатларнинг, Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонларининг, ҳукумат қарорларининг, давлат ҳокимияти маҳаллий органлари қарорларининг, Ўзбекистон Республикаси давлатлараро шартномаларининг ва ўзга мажбуриятларининг Ўзбекистон Республикаси Конституциясига мослигини аниқлайди;

б) Қорақалпоғистон Республикасининг Конституцияси Ўзбекистон Республикаси Конституциясига, Қорақалпоғистон Республикасининг қонунлари Ўзбекистон Республикаси қонунларига мувофиқлиги тўғрисида хулоса беради;

в) Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунлари томонидан берилган ваколат доирасида бошқа ишларни ҳам кўриб чиқади;

Конституциявий суднинг қарорлари матбуотда эълон қилинган пайтдан бошлаб кучга киради. Улар қатъий ва улар устидан шикоят қилиш мумкин эмас.

Конституциявий судни ташкил этиш ва унинг фаолият тартиби қонун билан белгиланади.

111-модда. Судялар мустақилдирлар, фақат қонунга бўйсунадилар. Судяларнинг одил судловни амалга ошириш борасидаги фаолиятига бирон бир тарзда аралашишга йўл қўйилмайди ва бундай аралашиш қонунга мувофиқ жавобгарликка сабаб бўлади.

Судяларнинг даҳлсизлиги қонун билан кафолатланади.

Олий суд ва Олий хўжалик суди раислари ва аъзолари Олий Мажлиснинг депутати бўлолмайдилар.

Судялар, шу жумладан туман судьялари сиёсий партиялар ва ҳаракатларнинг аъзоси бўлишлари ва ҳақ тўланадиган бирон-бир бошқа лавозимни эгаллашлари мумкин эмас.

Судя қонунда кўрсатилган асослар бўлгандагина ваколат муддати тугагунга қадар судя вазифасидан озод этилиши мумкин.

112-модда. Ҳамма судларда ишлар очиқ кўрилади. Ишларни ёпиқ мажлисда тинглашга қонунда белгиланган ҳоллардагина йўл қўйилади.

113-модда. Суд ҳокимияти чиқарган ҳужжатлар барча давлат органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, мансабдор шахслар ва фуқаролар учун мажбурийдир.

114-модда. Ўзбекистон Республикасида суд ишларини юритиш ўзбек тилида, қорақалпоқ тилида, ёки муайян жойдаги кўпчилик аҳоли сўзлашадиган тилда олиб борилади. Суд ишлари олиб борилаётган тилни билмаган судда қатнашувчи шахсларнинг таржимон орқали иш материаллари билан тўла танишиш ва суд ишларида иштирок этиш ҳуқуқи ҳамда судда она тилида сўзлашиш ҳуқуқи таъминланади.

115-модда. Айбланувчи ҳимояланиш ҳуқуқи билан таъминланади. Суд ишини юритишнинг ҳар қандай босқичида малакали юридик ёрдам олиш ҳуқуқи кафолатланади. Фуқароларга, ташкилотларга ва муассасаларга юридик ёрдам кўрсатиш учун адвокатура ишлайди. Адвокатурани ташкил этиш ва унинг фаолият тартиби қонун билан белгиланади.

XXIV БОБ. ПРОКУРАТУРА

116-модда. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қонунларнинг аниқ ва бир хилда бажарилиши устидан олий назоратни Ўзбекистон Республикасининг прокуратураси амалга оширади.

117-модда. Прокуратура органларининг ягона марказлаштирилган тизимига Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори бошчилик қилади.

Қорақалпоғистон Республикасининг Прокурори Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори билан келишилган ҳолда Қорақалпоғистон Республикасининг олий вакиллик органи томонидан тайинланади.

Вилоятларнинг прокурорлари, туман ва шаҳар прокурорлари Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори томонидан тайинланади.

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг, Қорақалпоғистон Республикаси Прокурорининг, вилоят, туман ва шаҳар прокурорларининг ваколат муддати — 5 йил.

118-модда. Ўзбекистон Республикаси Прокуратура органлари ўз ваколатларини ҳар қандай давлат органлари, жамоат бирлашмалари ва мансабдор шахслардан мустақил ҳолда, фақат қонунга бўйсуниб амалга оширадилар.

Прокурорлар ўз ваколатлари даврида сиёсий партияларга ва сиёсий мақсадларни кўзловчи бошқа жамоат бирлашмаларига аъзоликни тўхтатиб турадилар.

Прокуратура органларини ташкил этиш, уларнинг ваколатлари ва фаолият тартиби қонун билан белгиланади.

119-модда. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жиноятчиликка қарши кураш бўйича тезкор-қидирув, тергов ва бошқа махсус вазифаларни мустақил равишда бажарувчи хусусий кооператив ташкилотлар, жамоат бирлашмалари ва уларнинг бўлинмаларини тузиш ҳамда уларнинг фаолият кўрсатиши таъқиқланади.

Қонунийлик ва ҳуқуқий-тартиботни, фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилишда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга жамоат ташкилотлари ва фуқаролар ёрдам кўрсатишлари мумкин.

XXV БОБ. МОЛИЯ ВА БЮДЖЕТ

120-модда. Ўзбекистон Республикаси ўз молия ва пул-кредит тизимига эга.

Ўзбекистоннинг давлат бюджети Республика бюджетидан, Қорақалпоғистон Республикаси бюджетидан ва маҳаллий бюджетлардан иборат.

121-модда. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ягона солиқ тизими амал қилади. Солиқлар жорий қилишга фақат Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси ҳақли.

122-модда. Ўзбекистон Республикасининг банк тизимини Республика Марказий банки бошқаради.

XXVI БОБ. МУДОФАА ВА ХАВФСИЗЛИК

123-модда. Ўзбекистон Республикасининг Қуролли Кучлари республика манфаатларини, аҳолининг тинч ҳаётини, Ўзбекистон Республикасининг давлат суверенитетини ва ҳудудий яхлитлигини ҳимоя қилиш учун ташкил этилади.

Қуролли Кучларнинг тузилиши ва уларни ташкил этиш қонун билан белгиланади.

124-модда. Ўзбекистон Республикаси хавфсизликни қуролли тажовуздан ҳимояланиш учун етарли даражада таъминлайди.

ОЛТИНЧИ БЎЛИМ

КОНСТИТУЦИЯНИНГ КУЧГА КИРИШИ ВА УНИ ЎЗГАРТИРИШ ТАРТИБИ

XXVII БОБ. КОНСТИТУЦИЯНИ ЎЗГАРТИРИШ ТАРТИБИ

125-модда. Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига ўзгартишлар Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси жами депутатларининг камида учдан икки қисмдан иборат кўпчилиги томонидан қабул қилинган қонунлар билан киритилади.

126-модда. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси тегишли таклиф киритилгандан кейин олти ой мобайнида Конституцияга ўзгартишлар ҳамда тузатишлар тўғрисида кенг ва ҳар тарафлама муҳокамани ҳисобга олган ҳолда қонун қабул қилиши мумкин. Агар Олий Мажлис Конституцияни ўзгартириш тўғрисидаги таклифни рад этса, таклиф бир йил ўтгандан кейингина қайта киритилиши мумкин.

XXVIII БОБ. КОНСТИТУЦИЯНИНГ КУЧГА КИРИШИ

127-модда. Ушбу Конституциянинг кучга кириши тартиби Олий Мажлиснинг тегишли қарори билан белгиланади.

Ўзбекистон Жумҳурияти Конституцияси лойиҳаси Ўзбекистон Жумҳурияти Олий Кенгашининг топшириғига мувофиқ Конституциявий комиссия томонидан тайёрланган.

Конституция лойиҳасига оид мулоҳазалар, таклифлар, истаклар қуйидаги манзилга юборилсин:

Тошкент шаҳри, 700008, Ҳукумат уйи, Ўзбекистон Жумҳурияти Олий Кенгаши, Конституциявий комиссияга.

Телефонлар: 398-160, 398-536, 398-665, 398-786.

АДИБ ВА ЖАМИЯТ

Иброҳим ЮСУПОВ:

ГЎЗАЛ ШЕЪРИЯТГА ОШИҚМАН

Қорақалпоғистон халқ шоири Ибройим Юсупов билан кўпдан бери суҳбатлашиш ниятида эдик. Ҳаётдаги ўзгаришлар, адабиёт ва санъатга муносабат, истиқлол қувончлари, халқ, юрт, табиат ҳамда Орол тақдири, адабиётдаги янгиланишлар, ёшлар ижодига муносабат... каби қатор масалалар хусусида халқ шоири, халқ депутатининг фикрлари, табиийки, ҳеч кимни бефарқ қолдирмаса керак. Ниҳоят, ниятимиз бироз кечикиб бўлсада ушалди. Шоир саволларимизга бажонидил жавоб қайтарди. Қуйида унинг гоҳ ҳазил-мутойиба аралаш, гоҳ жиддий, гоҳ ўта дард билан айтган гаплари сиз, азиз муштарийларни ҳам бефарқ қолдирмайди, деб ўйлаймиз.

— Мустақиллик империя ҳудудидаги халқларнинг орзуси эди. Мана, ниҳоят унга ҳам эришдик. Эндиликда ҳар бир республика ўз ҳолича яшаш, ўз ҳолича давлатчилигини қарор топтириш йўлида ҳаракат қилмоқда. Бу, албатта, яхши. Лекин биз бугун мустақиллик жабҳасига кирган давлатлар марказга иқтисодий қарамлигимиз билан бирга санъат, адабиёт, маданият, маънавият соҳаларидаги қарор топган ижодий ҳамкорликларимиз устига ҳам чизиқ тортиб юбормадикми! Ахир бизнинг мустақиллик ҳақидаги ўйларимиз қанча кучли бўлмасин, қўшни давлатлар билан маданият ва санъат жабҳасидаги ҳамкорликларсиз яшашимиз мумкинми!

— Яшашимиз мумкин экан. Мана, ҳозир яшаб ётибмиз-ку... Нимасини айтасиз, ғоят ғаройиб, борингки бозор қилиб, ёлғиз ўзинг ҳеч ким билан муроса қилмай яшайвераркансан...

Бир пайтлари «адабиётлар дўстлиги — халқлар дўстлиги» деган шиор баланд пардаларда жаранглар эди. У ҳар икки гапнинг бирида такрорланиб турарди. Эндиликда эса халқлар дўстлиги деган сўз ўзаро борди-келдилари мавжуд мамлакатлар бошлиқлари бир-бирлари билан учрашганда ёки давлатлараро ҳамкорлик ўрнатиш учун ўтказиладиган йиғинларда қўлланиладиган навбатчи терминга айланиб қолди.

Эҳтимол, «Халқлар дўстлиги метиндай мустаҳкам» деган сўзни кўп йиллар давомида ўринли-ўринсиз ишлатавериб, такрорлайвериб, сийқасини чиқариб, ҳамманинг меъдасига тегадиган қилиб қўйган бўлсак ажаб эмас. Бу гўё бир дарахтни унинг шохларига, худди янги йилда арчани ҳар хил ялтир-юлтурлар билан безаган каби, турфа хил ясама юлдузлар тақиб ташлаган эдик. Дарахтдаги бу юлдузлар эса эндиликда салгина шабадага ҳам дувва тўкилиб қолди... Дўстлик темаси ғоят буюк мавзу. Қуръони каримни таҳоратсиз қўлга олиб бўлмаганидек, бу мавзуга ҳам қалб ёлқинисиз мурожаат этмоқ бекор. Мен ҳам шоир сифатида халқлар дўстлиги мавзуида кўп асарлар яратганман. Уларни дилдан чиқариб ёзишга, қардошликнинг улуғ туйғу эканини дил-дилдан ҳис қилиб, тил учида эмас, бағрим ўртаниб куйлашга ҳаракат қилганман. Маълумки, ҳар бир халқнинг ёки юртнинг ўзига хос, бошқаларга ўхшамайдиган гўзал, бетакрор романтик олами бўлади. Дўстликни улуғлайдиган ҳақиқий шоир бошқа халқларнинг ана шу романтик оламини чуқур англамоғи, нафақат англамоғи, уни оташин муҳаббат билан севмоғи керак. Масалан, устоз Миртемирнинг «Қорақалпоқ дафтари» туркум шеърларида шоирнинг юртимизга бўлган ана шу оташин муҳаббати ёрқин аксини топган. Биргина бу эмас, бу борада яна ўнлаб ўзбек ва қорақалпоқ шоирлари ҳаёти ва асарларидан кўплаб мисоллар келтириш мумкин. Дўстлик ҳақида гап борар экан, бугунги кунга нисбатан кеча биз ўзбек ҳамда қорақалпоқ ижодкорлари яқин эдик, бир-биримизга ҳамкор эдик десам, Америка очмайман ва бу ҳақиқатни айтиш билан ўтмишни қўмсовчига ҳам айланмайман. Фақат биз энг яхши анъаналаримизни тиклайлик, давом эттирайлик демоқчиман. Айни пайтда, Ўзбекистоннинг истиқлолга эришиб, мустақил давлатга айланиши биз қорақалпоқларни ҳам беҳад қувонтирмоқда. Шу сабабли қорақалпоқ шоирининг тилидан ҳам қуйидагича шеърлар янграши табиий:

Бугун Аму бўлиб оққим келади,
Арғумоқ от бўлиб чопгим келади.
Бугун кўкси узра ўзбек оғамнинг
Қалбимдан гул узиб таққим келади.

Бу мисраларга қалб туйғуларим жо бўлганига виждоним билан кафилман. Чунки бағрида яшаётганимиз Ўзбекистоннинг истиқлол қуёши бизнинг халқимизга ҳам ўз нурини сочади, шоир Абдулла Орипов айтганидек, унинг нури «бизнинг елкамизга ҳам тегади», унинг шамолидан биз ҳам баҳра оламиз.

Лекин булар ҳақда қанча қувониб гапирмайлик, сиз ҳақсиз, — ростдан ҳам, эндиликда бошқа нарсаларга қўшиб «маданий ҳамкорликларимиз устига ҳам чизиқ тортиб юбордик». Хўш, шундай экан, келгусида бу борада аҳвол қандай бўлади, деган савол устида ҳаммамиз бош қотираётганимиз аён. Менинг назаримда, биз, аввало, ана шундай яшашда давом этамиз. Чунки мустақилликка эришганлар ҳозирча ўз уйини тартибга солиш билан банд бўлмоқдалар, улар қандай яшаш, қандай сиёсат юритиш, қандай йўлни танлаш билан оворалар. Шу билан бирга улар империя сиёсатининг ҳайбатли тош деворлари ичида қолиб кетган минг йиллик маданий меросларини қўрқмасдан ёруғликка олиб чиқиб, бу мероснинг устига қўнган чангларни қоқиб, уларга илинган турли хил «ёрлиқ»ларни олиб ташлаб, маънавий бойликларни пешонасига суртиб, руҳларига сингдирмоқдалар. Наврўздай қатағон қилинган байрамларини қайтадан тиклаб, камситилган, ҳақоратланган тилларига катта имтиёзлар бермоқдалар.

Иккинчидан, истиқлол йўли бугунги кескин сиёсат устидан, хавфли жараёнлар орасидан ўтмоқда. Айни пайтда, у бозор иқтисоди шароити билан юзма-юз келиб турибди. Бозор иқтисоди шароити эса ниҳоятда оғир кечади, олдда машаққатлар жуда кўп. Бу машаққатли йўлларнинг турли жабҳаларида эса Қобул Абулни ўлдирмоқда, қон тўкилмоқда.

Учинчидан, энг кўнгилсиз жойи шундаки, давримизда кутилмаганда бирданига юз бераётган ўзгаришлар одамларнинг психологиясини, руҳиятини ҳам ўзгартириб юбормоқда: одам одамдан, ҳатто дўст-дўстдан узоқлаша бошлади. Яқинлик аломатлари йўқолиб, ётлашиш, ёвуқлашиш ҳоллари юз бермоқда.

Қачонгача бундай аҳвол давом этишини ҳозирча ҳеч бир донишманд айта олмаса керак. Лекин нима бўлмасин, буларнинг ҳаммаси вақтинчалик қийинчиликлар эканига имоним комил. Чунки миллий маданият қанча тараққий этса-да, ҳеч вақт ўз қобиғига ўзи ўралиб яшай олмайди. Бир миллат вакили иккинчи бир миллат вакили билан турмуш қурганида уларнинг бир-бирига ўхшамаган қонлари қўшилиб, насли янгиланиб, улардан гўзал, бақувват авлодлар дунёга келгани каби миллий маданиятлар ҳам бир-биридан озиқланиб, бойиб туради. Масалан, Алишер Навоийнинг ижодига бир назар ташланг. Жаннатмакон ҳазратимиз инсоннинг олижаноб туйғуларини улуғлар экан, бу билан фақат туркий халқлар маданиятинигина эмас, дунёвий маданиятни улуғлади. Унинг юксалишига хизмат қилди. Буни Гёте ижодида, Пушкин асарларида ва яна бошқа кўплаб шоирлар мисолида ҳам кўриш мумкин. Яъни, миллий маданиятлар ҳамкорлик қилмасдан, Ғафур Ғулом айтгандек, «Бир-бирига устоз, бир-бирига шогирд» бўлмасдан яшай олмайди. Бунинг учун бир-бирларимизнинг асарларимизни ўқиш, ҳаётимизни телевидение орқали намойиш қилишнинг ўзи етмайди, кўзларимиз кўзларимизга тушиши, юзимиз-юзимиздан баҳра олиши, жонли мулоқотлар зарур.

— Маълумки, ўзбек ва қорақалпоқ адабиёти ўртасидаги алоқалар муваффақиятли давом этиб келаётган эди. Эндиликда бу алоқалар иқтисодий инқироз туфайли тўхтаб қолди. Ҳамкорликлар кам, энг яхши асарлар таржима қилинмаётибди. Сабаби аён: бугун ижодкор ўз асарини нашр қилиш учун имконият тополмаётган пайтда таржима асарларни нашр эттириши осон кечмайди, албатта. Шу жараёнда ҳамкорликлар қандай кечишини истардингиз!

— Келинг, тўғрисини айтай, ўзаро ҳамкорлик масаласида биз, қорақалпоқ ёзувчилари, ҳақиқатан ҳам кечаги кунни — ўша, турғунлик деб аталаётган даврдаги муносабатларни соғинамиз, қўмсаймиз! (Лекин бундан қорақалпоқлар империячилик системасининг шайдоси экан, деган фикр келиб чиқмаслиги лозим. Биз фақат ўша даврдаги энг яхши анъаналар — ҳамкорлик, дўстлик, ўзаро борди-келдиларнинг давом этишини истаймиз, холос). Чунки қорақалпоқ тилида чиққан энг яхши асарларнинг кўпчилиги рус, ўзбек ва бошқа тилларга ўгирилиб, нашр этиларди. Тошкентдаги ҳамма нашриётларнинг планидан қорақалпоқ адибларининг асарлари ҳам ўрин олмасдан қолмасди. Уларни иқтидорли ўзбек ижодкорлари таржима қилишарди. Худди шунингдек, ўзбек ёзувчиларининг ҳам қорақалпоқ тилда китоби чиқмаганлари топилмаса керак. Қисқаси, бир-биримизни яхши билар эдик. Бориш-келиш, ижодий ҳамкорликлар яхши эди, ўзаро учрашувлар, ижодий мулоқотлар, мушоиралар бизни ҳам қувонтирарди.

Хўш, энди-чи? Энди ҳаммаси сувга тушган кесакдай йўқ бўлди. Буларнинг сабаблари ҳаммага маълум бўлгани учун улар хусусида тўхталиб ўтирмайман. Лекин бир гапни таъкидлаб ўтмасам бўлмас: Тошкентда қорақалпоқ адиблари китобларининг чиқмаслигини фақат бозор иқтисодига, бугунги тахчилликка боғлаб кўрсатиш адолатдан эмас. Токи, Ўзбекистон истиқлол бахтига эришган экан, бу бахтдан унинг бағрида яшовчи қорақалпоқ адиблари ҳам баҳраманд бўлмоқлари керак...

Тўғри, ҳозирги шароитда таржима асарларни нашр этиш, халққа етказиб бериш қийин иш. Бунинг устига китоблар тобора қимматлашиб бормоқда. Табиийки, бу борада мен ишбилармон эмасман. Лекин умумий маънода лоқайд эканимизни тан олишимиз лозим. Нашр этилган китобларнинг бизда рекламаси, тарғиботи йўқ. Ахир «Онангни отангга бепардоз кўрсатма», деган нақл бор. Шундай экан, нега китобларимизни тарғибот марказларимиз, унинг ходимлари, танқидчилар телевидениеда, учрашувларда келин бўладиган қиздай таърифлаб-тавсифлаб туришмайди? Тошкентда ҳам, Нукусда ҳам, бошқа вилоятларда ҳам телевидение ва радиоларда «Янги китоблар» рубрикалари бўлиши керак. Вақтли нашрлар бу иш билан жиддий шуғулланишлари зарур. Албатта, бунинг учун аввало яхши асарлар, яхши китоблар нашр этилмоғи шарт.

— Кейинги икки-уч йил ичида қорақалпоқ адабиётида юзага келган аҳволни, унинг ютуқ ва камчиликларини қандай баҳолаган бўлардингиз!

— Икки-уч йил адабиёт учун «қош қоққудек» фурсат. Бу фурсат унинг ютуқ ва камчиликлари хусусида сўз айтишига имкон бермайди. Лекин адабиётнинг ана шу вақт ичидаги айрим умумий нуқталари тўғрисида мулоҳаза юритиш мумкин. Бу вақт ичида анча шеърлар яратилди, ҳикоялар ва қиссалар нашр этилди. Айниқса, публицистика кучайди. Тарихимизни, маданий меросимизни тадқиқ этувчи мақолалар чоп қилинди. Лекин буларни умумлаштириб қарасанг, шу вақт ичида қорақалпоқ адабиёти учун воқе бўларлик, портлаб чиққан асар пайдо бўлмади.

СУРАТДА: Қорақалпоғистон халқ шоири Ибройим Юсупов таниқли ўзбек адиблари Миртемир, Шуҳрат ва Мирмуҳсин билан. 60-йиллар.

Амударёда бу йил, худога шукур, сув яхши, лекин «Амударё» журнали маблағ йўқлигидан ёпилиш хавфи остида. Сўнгги бир-икки йилда йилига тўртта сондан чиқиб турган «Орол», «Орол қизлари», «Ғунча» журналлари муштарийлар эътиборини жалб қилган эди, афсуски, улар ҳам ташкилотларнинг хайриялари туфайли нашр этилмоқда. «Қорақалпоғистон» нашриёти ҳамда Ёзувчилар ташкилоти ҳам моддий маблағ етишмовчилиги туфайли қийинчиликларни бошидан кечирмоқда. Хўш, деб, энди ёзувчиларнинг ўзаро муносабатлари, жанжаллари хусусида тўхталадиган бўлсак, бу борада тошкентлик қаламкашлардан орқада қолаётганимиз йўқ...

— Кейинги йилларда қорақалпоқ адабиётига кириб келаётган ёшлар ҳақидаги фикрларингиз. Уларнинг ижодидаги қайси жиҳатлар сизни қувонтиради ва қандай камчиликлари ташвишлантиради!

— «Ёш ижодкор» деган сўзнинг мазмуни ғоят улкан, унинг доираси беқиёс. Шунинг учун унинг доирасига илк китоби чиққан ёки чиқмаган, ёзувчилар уюшмасига аъзо бўлмаган, уй ололмаётган, бўйдоқ (ёки турмушга чиқмаган), оила қуриб бир-икки болалик бўлган, талаба ёки яқинда ўқишни тугатган, топгани овқатига етиб кийимига етмайдиган, бугун бир жойда ишлаб эртага ишсиз қоладиганлар (сабаби аён: кечаси билан ухламай шеър ёзиб чиққанидан кейин эртасига ишга кечикиб келаверса, ким ҳам уни ишга оларди) киради. Баъзан улар даврасида 40—45 ёшли ёшлар ҳам учраб туради. Уларнинг хислатлари ҳам кўп ва ўзларига яраша: икки-учтаси бир жойга йиғила қолса, худо билади, айниқса, қалам ҳақи теккан кун байрам суҳбатларида қизлар, давлат раҳбарлари, ой, юлдузлар, учар тарелкалар, хуллас, бирор мавзу четда қолмайди...

Уларнинг тақдири ҳам халқимиз, пахтамиз тақдирига ғоят уйқаш. Шунча йиллар, асрлар халқимиз пахтани экиб, уни миллий ифтихоримиз, бойлигимиз дея атаб пешонаси ярақламагани каби, ёшлар ҳақида ҳам ҳар йили иккиучтадан қарорлар чиқарилса-да улар амалга ошмагани туфайли ғамхўрликлардан баҳраманд бўлолмадилар... Лекин шуларга қарамай, агар ёшлигимизни қайтариб беришса эди, Жўлмирза оға ҳам, Қайипберганов ҳам, мен ҳам ҳозир нимагаки эришган бўлсак, барчасидан воз кечиб, ҳаётимизни қайтадан бошлар эдик. Янаям бошқаларни билмадим-у лекин ўзим аниқ шундай қилган бўлардим. Бироқ кимдир «агар энди қайтадан бола бўлсам, шум бола бўламан», деб айтган экан. Эҳтимол, шу сабабли биз катталарга болалик қайтиб берилмас. Нима бўлгандаям энди болаликка қайтолмаслигимиз аниқ. Яхшиям ёш Вертернинг азобларини тортувчи, бошқа ёшлар, янги авлодлар бор!

Мен уларни номма-ном айтмайман. Сабаби маълум, агар бир-иккитасининг номини айтсангиз бас, қолганлари «нима, биз ёшуллининг арпасини хом ўрган эдикми?» дейиши аниқ. Уларнинг аксариятини яхши кўраман, асарларини севиб ўқийман, қўлимдан келганча маслаҳат бераман. Менга, айниқса, уларнинг билимдонликлари, дунё адабиётидан хабардорликлари, эндиликда тарихимизга чуқурроқ назар ташлай бошлаганликлари маъқул.

Лекин уларнинг ҳаммасини бирдай деб бўлмайди. Ораларида бироз тантиқлари, хатти-ҳаракати билан «куйдирадиган»лари ҳам бор. Масалан, Аскарбой Ажиниязов деганимиз бор. Унда ёш шоирга хос хусусиятларнинг аксарияти мавжуд: ёзувчилар уюшмасига аъзо эмас, уйи йўқ, уйланмаган, илк китоби бўғирсоқдай ҳажмда энди нашр этилади ва ҳоказо... У ижодкорларни таланти бор шоирлар ҳамда шон-шуҳрат, пул кетидан қувловчилар деб икки тоифага ажратади. Мен унинг иқтидорига ҳам, айтганларига ҳам тан бераман. Бироқ унинг ўзини ҳам сал арвоҳ урган, деб ўйлайман. Бундай деганимки, у бор талантини керакли нарсаларга сарфлайвермайди. Бундан хулоса нима, Аллоҳ Таоло шу бандаларим ҳам бир каромат кўрсатсин деб, уларнинг қалбига талант нурини қуяди, уларга ҳўкизнинг шохини қайирар, думини узиб олар даражада куч беради, бироқ улар «атомнинг кучидан ўтин ёриш учун» фойдаланадилар. Афсуски, ёш ижодкорлар орасида шундайлари ҳам бор.

— Ибройим оға, ҳозирги даврни ташвишлар даври деб аташ мумкин. Қаёққа қараманг, ташвишларни, муаммоларни кўрасиз. Шулар ичида назаримда, энг катта ташвиш — Орол денгизининг фожиасидир. Биз ўзимиз ўтирган шохни болта билан чопаётган тентакларга ўхшаймиз. Ахир Оролнинг тагидан кўтарилаётган минглаб тонна заҳарли чангларни кўра-била туриб, денгизга бир қатра сув бермаслигимизни, уни тобора кўпроқ қуритаётганимизни бошқача баҳолаш мумкинми! Денгиз фалокати ҳақида ёзилмаган, айтилмаган гап қолмади. Лекин бирор амалий иш йўқ. Шу маънода келгусида Орол тақдири нима бўлади, деб ўйлайсиз!

— Эй, ука, Оролни айтманг, дардим қўзиб кетади. Орол — биз билан сизнинг юрак ярамиз. Худо олдида қиёмат-маҳшарда жазога тортиладиган қилмишимиз. Ахир, парвардигори олам уни одамларнинг «қуритиши» учун эмас, бандаларим жазирама саратонда «қийналмасин», табиатда чўл ва денгиз ёнма-ён турсин, гўзал иқлим сақлансин, кўм-кўк денгиздан, ундаги бойликлардан инсон баҳраманд бўлсин деб, яратган. Унинг бу ниятларини инобатга олдикми биз... Денгиз тубидан кўтарилган заҳарли тўзонлар юрак жароҳатимга сепилган пайтларда қаламимдан дардли, мунгли мисралар тўкилади. Шунинг учун ҳам кейинги шеърий тўпламларимни «Тузли шамоллар», «Умид ёғдуси», деб ном ладим. Мўйноққа ҳар борганимда қалбим зардобга тўлиб «Орол элегияси», «Кемалар қабристонидаги нидо» каби шеърлар битаман.

Агар инсон камолоти асосида унинг табиатга чинакам фарзандлик муҳаббати, ундан инсоф билан фойдаланиши, уни асраб-авайлаши, бу илоҳий руҳни ардоқлаши, унинг гўзаллигидан лаззат олиб яшаши каби хусусиятлар ётса, демак, бизлар, йигирманчи аср охирида яшаётган мичуринчилар бундай камолотга эришолмаган чала одамлар эканлигимиз маълум бўлади. Бироқ умидим шулки, қачон бўлмасин, чинакам камолотга эришган авлод дунёга келади. Улар она табиатнинг ардоқчиларига айланадилар...

Орол тақдири ҳақида оламаро ва халқаро қанчадан-қанча конференциялар, анжуманлар бўлди ва бўлиб ўтмоқда. Бироқ менинг ёлғиз ишончим шундаки, Оролни аввало яратганнинг ўзи, қолаверса, Амударё билан Сирдарё бўйида сув ичиб ўтирган олти қардош республика — давлатнинг сувдан фойдаланиш борасида ўзаро келишиб иш тутиши, бу йўлда ишлаб чиқадиган режаларигина қутқаради. Бошқа ҳеч ким, таъкидлаб айтай, ҳеч ким қутқара олмайди...

— Мана, сиз халқ депутатисиз. Депутатлик йиғинларида, сессияларда доимо қатнашиб келасиз. Юртимиз мустақиллиги ҳақида яхши қарорлар қабул қилинди, фикрлар билдирилмоқда. Буларнинг бари яхши. Лекин бугунги депутатлар депутат сифатида халқнинг бирор корига ярайдиларми, оғирини енгил қила оладиларми! Ўзингиз-чи! Ўзингизнинг депутатлик фаолиятингиздан қониқасизми!

— Илгари депутатлик мартаба, бахт қуши деб қаралар эди. Бу бахт қуши кутилмаган бошларга ҳам қўнаверарди. Бу қуш ҳали ҳам бор ва ҳозир ҳам баъзида кутилмаган бошларга қўниб туради. Лекин энди у бахт қуши эмас, шовқини кўп ташвиш қушига айланди. «Бугунги депутатлар халқнинг корига ярайдими?» деган саволингизга ўзим депутат бўлмаганимда ҳам «ҳа» деб жавоб берган бўлардим. Ҳозирги депутат бу — халқ, замон, Ватан тақдири учун тўққиз тўлғониб ўн туғадиган жонкуяр. Ахир сиз айтган ўша низомлар, қарорлар қанча пешона тиришишлар билан ўртага чиқади. Бунинг устига яна наказлар. Унинг ҳам устига яна ноҳақдан қамалганлар, ўринсиз ишдан бўшатилганлар, боласи армия хизматидан қочиб келганлар, нафақасини оз олаётганлар, хотини билан уришганлар — ҳаммаси депутатга арзга келади. (Назаримда, парламент структурасида ҳам, наказ масалаларида ҳам келгуси сайловларда кўп ўзгаришлар юз бериши аниқ. Чунки юқоридаги айтганларимнинг кўпчилиги депутатнинг вазифасига кирмайди)... Булар менинг бугунги депутатлик ишига депутат сифатида муносабатим. Аслида депутат ўз вазифасини қандай бажармоқда деган саволга ҳаққоний жавоб берадиган сайловчи бор.

— Қорақалпоқ адабиётида сизгача ҳам шоирлар бўлган, мана, сиздан кейин ҳам ёш ижодкорлар етишиб келмоқда. Лекин тўғрисини айтиш керак, сизнинг бу адабиётдаги ўрнингиз алоҳида. Буни китобхонлар ҳам яхши билади. Бироқ ижодкорнинг ютуқ ва камчилигини унинг ўзидан бўлак ҳеч ким яхши билмайди, деган гап бор. Шундай экан, танқидчи Ибройим Юсупов шоир, ёзувчи, Ибройим Юсупов ижодини қандай баҳолаган бўларди!

— Шоирлик — бу булоқ кўзига ўхшаган нарса. Шоир ўзининг энг яхши шеърини келгусида яратаман деб умид қилиб яшайди. Афсуски, йиллар қўлимиздан тутиб етаклаб, борган сари бизни булоқ бошидан узоқларга олиб кетмоқда... Ижодкор ютуқ ва камчилигини бошқалардан кўра ўзи яхши билади, деган фикрга унчалик қўшилмайман. Чунки шоир кўпгина ҳолларда ақл билан эмас, туйғу билан иш кўради. Туйғу эса аксарият ҳолларда ақлга бўйсунмайди. Шундай экан, у фақат менинг ўйлаганим маъқул, бошқалардан кўра бу ҳол ўзимга аён дейишим ўнғайсиз. Тўғри, Пушкин айтгандай, шоир Аполлон қурбон талаб қилиб турганда ўзи подшо, ўзи ҳукмдор. Лекин у таваккал отига қамчи босади. «Бу асарим қандай бўлиб чиқди экан?», деган умид билан асарини нашр эттиради. Демак, шоирнинг ютуқ ва камчилигини ўзи эмас, бошқалар айтгани маъқул.

Гарчи шундай бўлса-да агар мен танқидчи бўлсам, шоир Юсуповни деворга тираб қўйиб, унга юзинг-кўзинг демай, «Сен юрт мақтади деб, кўп ҳаддингдан ошаверма, амаким... Шеърга сиёсатни кўп тиқиштираверма», дер эдим.

Лекин илож қанча, замоннинг кескин ўзгариши ҳаммани сиёсат денгизининг ёқасига ҳайдаб олиб келиб, унга тикилтириб қўйди. Начора, қанча тикилганимиз билан «олтин балиқ» чиқиб, тилга кирмади. Публицистика навкарлари бемалол лириканинг қошига бостириб кириб олди. Шу сабабли бизда минбардан айтиладиган баёнот мазмуни шеърга айланадиган бўлиб қолди. Бундай ишлардан, иним, биз ҳам бенасиб эмасмиз. Келинг, бу гаплар кўпайиб кетди, яхшиси, бир тўртлик ўқиб берайин:

Бозордан бировни қидирганимдай,
Мен ўзимни гоҳда излайман тинмай.
Баъзан ўз-ўзимдан қочаман безор,
Қочиб қутилмассан ўзингдан бироқ...

— Сизни ҳаётда ва бадиий ижод соҳасида қийнаб келаётган, лекин ушалмаётган орзу...

— Ушалмаётган орзу, орзу эмас, орзулар — улар нақадар кўп!

Улар юлдуз бўлиб чақирар сени,
Кезар кўк юзида кумуш ой бўлиб.
Юмшоқ ботар жийданинг ҳам тикони,
Уни кутганингда яшириниб туриб.

Гоҳ у ҳунар бўлар сен ўрганмаган,
Илмда сен кутган сирли кашф бўлар.
Шону шуҳрат бўлар сен эришмаган,
Сен тута олмаган оқ билак бўлар...

Шундай иним, қулоғингга шивирлаб айтайин, мен бир «оқ билак» соҳибжамолга — гўзал шеъриятга ошиқман. Пайғамбар ёшидаги ошиқлик одамда ниҳоятда оғир кечар экан. Шундан азоблар чекиб, юрагим қон йиғлайди:

Ҳижрон пиёласи лим тўлди шеърга,
Даврон ўтганини билдим шу ерда.
Сановбар гулга-ю гул унга ошиқ,
Мен-чи ҳеч бирига ўхшай олмадим...

Суҳбатдош: Камол МАТЁҚУБОВ

Вафо ФАЙЗУЛЛО

ЧЎЛПОН

(37 йил)

Ҳали кўп қон қусиб, келади кўклам,
Дардимизни ҳеч ким ололмас юлиб.
Қанотимга киргин ёлғизим алам,
Мен кулиб келган эдим, кетяпман
тўлиб...

Адирлар ҳаяжоннинг боқий дояси,
Соф қолса бас на-да тонгнинг этаги.
Юракнинг ипини уз, дорнинг боласи,
Тугаб бошланади ҳурнинг эртаги.

Сотқин жўраларни танир арвоҳим,
Қуёш қизлари деб гулларим сўлган.
Гўринг нурга тўлгай эрта гуноҳим,
Юртнинг даласида бугун хор бўлган.

Юракда юраклардан ҳайдалган худо.
Шудгорланган дилга экканим сабр.
Кўзи кўр қизғалдоқлар, айтмангиз
видо,
Боши очиқ дилдор Бинафша, хайр...

Ҳали кўп қон қусиб, келади кўклам...

●

Бугун нима турнанинг келиши?
Миноралар мудраган.
Алаҳлаб чақирар Мужримни.
Исмсиз далада пишаклар боқади,
Ўлмаган кўнгилнинг чўпони.
Шафақнинг хуржини чақасиз.
Лайлаклар гадолар бешигида.
Бугун нима турнанинг келиши?

Нимани билдиради тупроқнинг
кўкариши?
Оқ гуноҳ авраб борар ақлни.
Қалтирар тўнин излаб Хизр бобо.
Барваста садақачи хотин-туман
Кўнгил сўрар, кўнгил сўрар...
Ҳотами Той очуннинг бахили,
Шаддод аёз тановули мусичалар
Нимани билдиради тупроқнинг
кўкариши?

Ким ахир баҳорнинг раққосаси?
Булбулжон сабрлар тобутида,
Тўнғиган дарёлар овози-чи,
Қор иффати ишқимиз совутади.
Овутади сумалак ўланчидай,
Бу ўртада ҳозирча тенги йўқдир.
Қайдан келиб қайга кетди
гулханчилар?
Ким ахир баҳорнинг раққосаси?

НИККОЛО ПАГАНИНИНИНГ «АЛПОМИШ» ДОСТОНИ

Аҳай, бузрук қалбнинг нигоҳи ҳовуз,
Алпнинг юрагини ковлаган Барчин.
Ишқнинг дарёлари тошади сўзсиз,
Наъра эгаллайди ер қаъри, аршни.

Аҳай, кўпкарида оёғи қон Март,
Термулган кўзларида тунаб
Бойчибор.
Бойсун-Қўнғиротнинг довруғи қанот,
Ўн тўрт ботмон қўшиқ иплари йўқ дор.

Аҳай, овозанинг қўли парли ёй,
Асқар тоғин чалган қудрат довуши.
Қалмоқ талошида ҳуркитилган ой,
Тўқсон молнинг инқилоби қовушиб.

Аҳай, севги дара, сийлаган тўра,
Оқмоқда ориятинг мисоли жола.
Олти ойлик йўлдир Чилбирдаги бахт,
Туғённи қамчилагин, туғённи жўра.

Аҳай, сарҳадларни олди дор Чилла...

ХАЁЛНИНГ ТУБИДА КЕНТЛАРИМ

Ишхона — гунг кунлар эҳроми,
Дардимни ўқиган кенг осмон,
Эзгулик чошланган хотира айвони.

Ишхона. Югурар чўрткесар тафаккур.
Эй, номим ҳайқирай ким учун?
Ҳўрланган ирода бепоён.

Ишхона. Қалбларнинг қаърида қазинғ
гўр.
Сотилган ғийбатлар тўкилди умрга.
Боғларга қулаган қанотсиз тасаввур.

Ишхона. Дўсти йўқ сўфилар жўнайди,
Азонлар туши-ла дарёга.
Беғубор товушни ўйлайман.

Ишхона. Тарк этдим каллакли
тутларни,
Узлатга чекинган Яссавий ғоримен,
Хаёлнинг тубида яшайди кентларим.

Наби ЖАЛОЛИДДИН

АРМОННИНГ ДАВОМИ

(Афғон туркумидан)

Ўлимга кўрсатиб тилимни
Шу буюк ҳурликни этганман мазах.
Тақдирга битилган икки йилимни
Жаллоддек қиймалаб,
Тутганман аза.

Ажал уруғини ҳовуч-ҳовучлаб
Осмону фалакка сочганим ҳам рост.
Буюк гуноҳларни улгуржи ишлаб,
Гуноҳкор умримни этганман халос.

Мен мўмин эдим-ку!..
Энди-чи осий,
Кўзим нам,
Ахтаргум таскинбоп нола.
Тунда юлдузларни чўғ каби босиб
Осмонни излайман
Мен —«афғон бола»...

Қаламда титрайди у совуқ қўллар
Қақшаган асабнинг қаҳратонида.
Пойимда оҳ урган бегона йўллар
Илондек сирпанар юрак қонида.

Бир дийдор истайман интиқиб, Худо!
масхара этганим Тутқазмас қўлин.
Буюк гуноҳларга кўзласам адо,
кўрсатар тилини қасоскор ўлим!..

ФАЛАКНИНГ ТИЛИ

Булутнинг ипакдек қовурғалари
Нигоҳимни юборди тилиб.
Гир айланиб устимда фалак
Қип-қизариб осилди тили.

Мен майсанинг япроқларига
Чопиб кетдим оёғим босиб,
Қафтимдаги фалакнинг тили
Ҳилпирайди туғдек мисоли.

Қизил нурнинг оғушида хўп
Қонга тўлар оломон кўзи,
Бўғизлари нафратга тўлиб,
Оёғимга осилар сўзи.

У тош эмас,
Оддийгина сўз,
Ерда эмас менинг оёғим.
Қонга тўлган милён-милён кўз
Бир-бирига нуқир таёғин...

БЕШИНЧИ СЕНТЯБР

(Отам вафот этган кун)

Шамол қулоғимга
деб кетди недир,
Бир пишиллаб қўйди кўпчиган хазон,
Мудраётган шохлар қулочин керди,
Уйғонди бағримда ухлаган азоб.

Азобки, шафқатни ташлаган сўйиб,
Менга етим дея ном берганда куз.
Азобки, умримни ўлимдек суйиб
Қувлаган куну тун тинмай изма-из.

Шамол қулоғимга деб кетди недир,
Йиғла,
Хазон каби йиғлагин, ўғлим!
Ёшингдан азобим шафқатлар туғсин,
Умримни азобдек суймасин ўлим,
Йиғла,
Менинг каби йиғлагин, ўғлим!..

●

Хонанг узра ой тўлганида,
Тўкилганда унга юлдузлар,
Лабларингни чимчилаб олсин
Мени!..
Мени ўлдирган сўзлар.

Жоним, бахтинг бўлсин-ей тўкис,
Йўлларингда турсин солланиб.
Сувратларни кўрганда туйқус.
Эслаб қўйгин «афғон бола»ни.

Эсласанг бас, қолмасанг унут,
Майли, дилда тиклама ҳайкал.
Сўзларингни сўзласа сукут
Эслашингни ҳис этган пайтда
«Афғон бола»— серзарда йигит
Ўлаверар қайта ва қайта...

Ассалому алайкум ва раҳматуллоҳи ва баракотуҳ! Ушбудаги мавъиза, маъруза, тиловотларни эшитгувчи азиз биродарлар, камина Саримсоқжон Мулла Камол ўғли ихлос ва эътиқод билан ватандошимиз алломаи замон, уламои киром Мулла Олтинхон Тўра домламиз бундан бир неча йил муқаддам Ўрта Осиёдан ватандаги зуғумлар тақозоси билан муқаддас Маккаи Мукаррама, Мадинаи Мунаввара тавофи Байтуллоҳ зиёрати равзаи муборак жаноби Расулуллоҳнинг адо этгани ҳижрат қилган эканлар. Аллоҳнинг каломи Қуръони Каримни биринчи туркий, яъни ўзбек тилига тафсир қилиб, шарҳлаб биз аҳли исломларга туҳфа қилганлар. Олтинхон Тўра домламиз бир туркум мавъизаларини ватандошларига юборган эдилар. Ўқиб баҳра олсинлар!

Саййид Маҳмуд Тарозий (Олтинхон тўра) ТУРКИСТОНИЙ

САОДАТ ВА НАЖОТ

АЗИЗ, муҳтарам қариндошларим ва катта-кичик ватандошларимга ассалому алайкум! Ва раҳматуллоҳи ва баракотуҳ!

Ҳар бирларингизга севгили саломимдан сўнгра: икки дунё саодатимиз ва нажотимизга сабаб бўлғон ҳақ динимиз — **иннод Дина индаллоҳил Исломдур.** Бу муборак ислом динимизнинг рукнлари бешдур. **Аввалан** ҳар бирларингизга ҳам маълумдурки, **ло илоҳа иллаллоҳ саййидина Муҳаммадан Расулуллоҳ ашҳаду ан ло илоҳа иллаллоҳу ва ашҳаду Анна Муҳаммадан абдуҳу ва расулуҳ.**

Иккинчи беш вақт намоздур. **Учинчи**, агар Аллоҳи Таоло қодир қилган бўлса, қирқдан бирини закот бермоқдур фақирларга. Бу закот беришнинг тартиби ҳам ўзимизда урфу одатимизда катталаримизнинг гапи бор: «Аввал хеш, кейин дарвеш» деб. Бу ҳадиси муборакка мувофиқ бир гап экан, яъни закот бергувчилар аввал ўз хеш-ақрабосини қарасин, шунинг ичида агар закотга мустаҳиқ одамлар бўлса, аввал хеш-ақрабосига берсин, кейин бошқаларга бериб, бу зиммасидаги фарз бўлган рукни исломни тамом этсин, адо этсин.

Мундан Афандим! **Тўртинчиси,** бир ой рамазони шариф. Бу бир ой рамазони шарифга, агар Аллоҳи Таоло насиб этиб, ҳар вақти бир йилда бир марта келадиган муборак рамазони шарифга Аллоҳи Таоло еткизса, буни ниҳоятда хурсандлик билан, кўп мамнуниятлик билан қарши олиш. Бу рўзани тутиб, оғзимизни бекитиб қўйиб юришда, у ҳам рўзаю, аммо мунинг одоблари бор. Ҳар бир аъзоларимизнинг рўзаси алоҳида бор. Нафсимизни масалан бекитамиз, оғзимизни саҳар бекитиб шомгача бекитиб оламиз. Энди буни одоби қилиш, ҳеч бир малояни, фойдасиз гапларни қилмаслик, хусусан, бир ҳақорат деган катта мусибат бор. Аллоҳи Таоло бундан ҳаммамизга нажот бериб, бундан бизни қутқарсин. Бу сўкиш деган ниҳоятда Худонинг ғазабини келтирадиган номаъқул бир иш. Буни оғиз очиғлиғида ҳам айтиб бўлмайди. Хусусан, рамазонда ҳайвонни, отни, эшакни, молни, ҳўкизни, ҳаттоки итни ҳам сўкиб бўлмайди рамазонни ҳурматидан. Улар ҳам Худонинг махлуқи.

АФАНДИМ! **Бешинчиси,** масалан, умрида бир бор Ҳаж қилмоқ. Бу Ҳажнинг охирида: «Ман истатои илайҳи сабило», дебдур Раббил оламин. Бунинг маъноси, агар иститоатларингиз етса, умрингизда бир бор Ҳаж қилинг.

Энди, иститоат ҳаммаларингизга маълумки, пул масаласи, яъни шу Ҳажга боришликка пулингиз бўлса, сиз Ҳажга кетиб, то қайтиб келгунингизгача бола-чақангиз билан қўшнингизга бир гугурт қаторлик бир нарсага муҳтож бўлмай, яхши сиз боринг деб ўтирса, сиз шу пулингиз билан бировга зориқиб қолмасдан, саломат Ҳажга бориб келгудай пул бўлса, иститоат деб шунга айтади. Агар шунга қодир бўлса, шу одам умрида бир бор Ҳаж қилиш, зиммасидаги фарз. Хўб, энди бу — «Ман истатои илайҳи»нинг яна қўшимча маънолари бор. Масалан, бир одамнинг истатоати, яъни Ҳажга бемалол бориб келадиган пули бор. Аммо ҳукумати ижозат бермайди. Қандоғ қилсун у бечора. Ана шуни Аллоҳи Таоло — «Инналлоҳи самиун басир» — Аллоҳи Таоло кўриб тургувчи, эшитиб тургувчи, дейди. Муни биздан сиздан яхши ўзи билади. Бундай одамга узури шаръий деймиз. Агар Ҳаж қилолмай ўлиб кетса, Аллоҳи Таоло тарафидан унга хитобу азоб йўқ.

Шу билан бу одам ҳаж қилолмай унинг учун исломнинг бир рукни зое бўлди, ўлиб кетди. Буни Аллоҳ Таоло авф қилади. Аллоҳ Таоло золим эмас. Бандапарвар. Кўриб турибди, билиб турибди, нимага менинг ҳаж амримни қилмадинг деб, бизга азоб қилмайди Раббил оламин. Балки, «Иннамал амали бинниётиҳи ва иннама зикриҳи» дейилгандай ҳар бир нарса ниятга боғлиқ. Хусусан, бир хайрли ишни қиламан деб, ният, астойдил ният қилсаю, қилолмай ўлиб кетса, ана шу ниятини Аллоҳ эътибор қилади. Бу бизга Аллоҳ Таолонинг меҳрибонлиги. Масалан, мен бир умримда Ҳаж қилиб олсам бўларди, деб ўлиб кетиб қолса, шу ниятнинг савобини шунинг номаю аъмолига Аллоҳи Таоло ёзади. Аллоҳи Таоло ғани, ғанилигининг маъноси Аллоҳи Таолонинг хазинаси берганга тугаб қоладиган хазина эмас. Ҳар бир яхши ният, савоб бўладиган ниятни қилган онда ана шу ўнг тарафимиздаги кроман котибин деган малоикалар бор. Ўнг тарафимиздаги малоика савобларни ёзади, чап тарафимиздаги гуноҳларни ёзади. Яна шундаги бир меҳрибончилигидан бир қисқача эшитдираман. Иккови малоиканинг ҳам масалан ўз вазифаси бор. Бунинг ҳам ҳаққи бор савобларни ёзишга, бунинг ҳам ҳаққи бор гуноҳни ёзишга. Аллоҳи Таоло бу савобни ёзадиган ўнг кифтимиздаги малоикани мана бу чап кифтимиздаги малоикага катта қилиб қўйипти. Бу савобни ёзадиган малоика кишидан сўрамай ёза беради. Аммо гуноҳни ёзадиган фаришта бўлса, бу ўнг кифтимиздаги малоикадан сўрайдики, манави инсон, яъни мундоғ ният қилди, мундоғ гуноҳни қилмоқчи бўлди, мисол айтайлик, арақхонага бориб, арақ ичмоқчи бўлди ё қиморга бориб қимор ўйнамоқчи бўлди. Ният қилди, ёзайми? Бу малоика айтадики: — «Йўқ, ёзма. Ҳали унга боргунча бир инсофга келиб қоладими, ҳозир ёзмай тур», дейди. Хўб, ёзмади.

Бу борди шаробхонага, яъни арақхонага борди ё қиморхонага борди. Бориб етгандан кейин яна сўрайдики: — «Мана келди, энди, шуни қилгани келди. Шуни ёзайми?» — «Йўқ ёзмай тур. Ҳали у арақни ичгани йўқ». Энди арақни ҳам ичди ё қиморни ўйнади. — «Ҳа, бўлар иш бўлди, ёзайми?» — дейди. — «Туриб тур», дейди. — «Ҳа, нега тураман, нега ёзмай, мана у ичди-ку, нега ёзмай тураман, у ичди-ку?» — «Йўқ, балки ҳуши бор, чиқиб Аллоҳи Таолога истиғфор айтиб, бу қилган хатосига тавба қилиб қолар. Аллоҳи Таоло ғафурур раҳим, буни кечиб юборади, сен ҳозир буни дафтарга ёзиб, яна кичкина тавба қилса, яна дафтарни ўчириб юрасанми? Туриб тур». У туриб туради. Энди у ердан ароқни ҳам ичди, дўппи яримта чиқиб кетди. Тавба қаерда? — «Ёз, бу бадбахтни энди, бу бадбахтни энди ёз», дейди. Иннайкейин қора дафтарга буни ёзади. Мана, Аллоҳи Таолонинг меҳрибончилиги. Аллоҳи Таоло шу бандасига ёмонлик бизнинг феъли-хуйимиздан, шайтоннинг васвасаси, нафснинг қутқусига алданиб, шу қора дафтаримизни тўлғазиб борамиз. Аллоҳи Таоло мундан сақласин. Ҳаммамизга бу ёмон шароратдан, гуноҳлардан ўзи нажот берсин. Аллоҳ ҳидоят қилсин. Аллоҳ ўзи рози бўладиган, ҳабиби расули акрам саллаллоҳу алайҳи васаллам рози бўладиган амалларга ўзи муваффақ қилсин. «Ба тавфиқи иллоҳ биллоҳ».

Хўш, Афандим! Энди бинобарин Аллоҳи Таоло бу қадар меҳрибон бўлсаю, бир одам Ҳажга боролмаса, уни ҳеч вақтда азоб қилмайди, аммо узри шарръий билан. Ҳалиги ижозат олиб кетолмагани узри шарръий. Аллоҳи Таоло кўриб турибди, эшитиб турибди, ниятини билиб турибди. Аллоҳ қодир шунга Ҳажнинг савобини беришликка.

Хўб, энди йўллар амин бўлса, деган шарт ҳам ана шу «Ман истатои илайҳий»га киради. Масалан, ҳукумат ҳам жавоб бердию, лекин йўлда уруш бор экан, борса хатарли. Ана шу вақтларда йўл тинчигунча туриб туришлик ҳам узри шарръий.

ЭНДИ, ХЎБ, УЗРИ ШАРРЪИЙДАН ТАШҚАРИ, ҳукумат ҳам ижозат берди. У одам янаги ҳажга борарман. У Ҳаж келса, бир узр ўрнида, ўғлимнинг тўйини қилай, қизимни эрга берай, фалон қилай, казо қилай деб, у ҳаждан ҳам қолса ва Ҳаж қилолмай ўлиб кетса, шу одамнинг ўзининг ихтиёри, дейди расулуллоҳ (САВ) ҳадиси муборакда. Шу одам ҳажга қодир, ҳар тараф очиқ, кетса кета оладию, янаги йилга кетаман, анави ишимни қилиб олиб кетаман, деб, шунинг ичида ўлиб кетса, ана шу кетаман дегани, жаҳаннамга кетади. Мунга ҳеч шак, шубҳа йўқ.

Айтайлик, энди бу беш рукннинг раиси қайси? Каттаси беш намоз. Ақоиди зарурияда биз ўқиганмиз, кичиклигимизда. Мўъмин билан кофирнинг фарқи нимадур? деб савол қиладур, шу китоб. У жавобни ҳам шу китоб берадурки, беш вақт намоздур. Масалан, беш вақт намоз ўқимаган, кофирга яқиндур, деб ўқиган эдик. Кимики беш вақт намозни ўқимаса, мен мусулмонман деб юрса, кўчада арақ ичиб олган маст одамнинг гапи билан баробар, эътибори йўқ.

Бинобарин, қиёмат куни ҳаммамиздан савол-сўроқ бўлади. Қиёмат куни ҳақ, савол-сўроқ ҳақ. Ҳар бир мусулмон бандадан аввал сўрайдигани беш вақт намоз. Шу беш намоз тўғри чиқдими, мезон ҳам тўғри, сиротал кўприги ҳам тўғри, ҳаммаси тўғри, борадиган ерингиз тўғри жаннат.

Аллоҳи Таоло ҳаммамизни беш вақт намоз ўқигани муваффақ қилсун. Қўлимиздан келганича, агар масжид сал ироқроқда бўлса ҳам, ҳеч бўлмаса, икки вақт, уч вақтини шу масжидда ўқисак, жамоат билан кўп яхши бўлади. Агар бўлмаганда уйда ўқишлик лозим келса, азон айтиб беш вақт намозга уйдаги хотинимизни, қизимизни, ўғлимизни ҳаммаларини таҳоратини олдириб, ўзимиз имом бўлиб, уйда жамоат билан ўқийлик.

СУРАТДА: Саййид Маҳмуд (Олтинхон тўра) Тарозий Туркистоний (чапда) наманганлик Ҳожи Эргашбой Абдусаттор ўғли (ўнгда). Сурат 1990 йил июл ойида Мадинаи Мунаввbooked олинган.

Биродарлар, энди беш кунлик дунё инсоф қилайлик, ўйлаб кўрайлик, шоҳ ҳам ўтади, гадо ҳам ўтади. Аммо мусулмоннинг ичида бизнинг зоҳиран бойимиз бор, камбағалимиз бор-а. Расулуллоҳ марҳамат қилдиларки: «Ҳаргиз мусулмонни камбағал деманглар. Шу ислом давлати етиб ошиб қолади. Икки дунёда шу неъмат етади», дедилар. Ҳақиқат шундоғ. Ўлгандан кейин қайта бир тирилиш бору кейин ўлиш йўқ. Жаннатга кирсангиз ҳам, мана бунча миллион йил, мана бунча миллиард йил деган гап йўқ. «Холидина фиҳо абадо» деб Қуръонда Аллоҳи Таоло айтади. А бу «абадо», ҳеч буни фалон йил деган ери йўқ. Худо сақласин жаҳаннамнинг йиллари ҳам шундай. Аммо Расулуллоҳ Аллоҳга арз қилдилар: «Менинг умматимдан биттаси жаҳаннамда қолса, мен жаннатингга кирмайман».

Бу ислом неъматига шукр қилиш ҳар бир мўъминга ва мўминага фарз. Масалан, дастурхонда ўлтирамиз, паловларни еймиз, меваларни еймиз, Худонинг берган неъматларининг ҳаммасига алоҳида шукр айтиш лозим. Аммо у неъматни Аллоҳи Таоло раҳмонлик сифати билан кофирга ҳам берган, мўъминга ҳам берган бу дунёда. Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим. Шунда иккита Аллоҳнинг исми бор. Бунинг маъноси: Мана шу ўқийдиган ё ейдиган нарсамни, ё қиладиган ишимни Аллоҳи Таолонинг раҳмонир раҳим исмини ёд этиб туриб адо этаман. Энди раҳмонлик сифати дунёда тамоми махлуқларга меҳрибончилик қилиб ризқини фаровон қилишни билдиради. Раҳмонлик сифати муборак исмининг баракоти. Раҳмлик исмининг баракоти қайси? Бу Аллоҳи Таолонинг бизларга энг катта лутф-эҳсоники, буни қиёматга қолдирган. Раҳмлик сифатининг амалининг нажотини қиёматга қолдирган. Нимага? Бу дунёда оз есак ҳам ўтиб кетамиз, кўп есак ҳам ўтиб кетамиз, мардикор ишласак ҳам ўтиб кетамиз, чоракор ишласак ҳам ўтиб кетамиз. Масалан, ҳар куни бир қўй есак ҳам ўтиб кетамиз.

Ҳа, эътибори йўқ буни. Ҳа, у ергаборганда, ана у ерда нажот топадиган ер йўқ. Ота болага қарамайди, бола отага қарамайди. Аллоҳи Таоло раҳмни ана шу ерда хос мўъминларга қилади. Буни қиёматга боқий қилиб, бизнинг насибамиз, уни олиб қўйган. Силаи раҳм деган гап бор, яъни катта-кичикка раҳм қилиш, ҳатто ҳайвонларга ҳам раҳм қилиш, бола-чақасига раҳм қилиш. Шу раҳмни Аллоҳи Таоло ўз раҳмлик исмидан бир олиб, шу раҳмни юзга тақсим қилган экан. Тўқсон тўққизини ўзига олиб қолиб, бир тақсимини тамоми халқига, махлуқига тақсим қилган экан. Афандим! Қиёмат куни шу раҳмни яна бу махлуқлардан олиб қўяр экан. Ўзиникини юзта қилиб қўяр экан. Бизда бирбиримизга марҳамат қилиш, шафқат қилиш, раҳм қилиш йўқ бўлиб қолар экан. Ота болага, бола отага боқмас экан. Бунинг икки сабаби бор. Биринчи сабаби, бу иккинчи сабаби қайси? Иккинчи сабаби: қиёматнинг шиддатию Аллоҳи Таоло Қаҳҳорлик сифати. Шу ҳолатда бизнинг пайғамбаримиздан бошқа тамоми пайғамбар: «Воҳ нафси, воҳ нафси», дер эканлар қиёмат шиддатининг оғирлигидан. «Воҳ нафси»нинг маъноси нима? «Воҳ нафси», яъни ўз жонимни қутқарсам бас. Пайғамбаримиз (САВ) нима дейдилар: «Воҳ уммато, воҳ уммато». Шу раҳматаллило оламин пайғамбаримизга уммат қилган Парвардигоримизга миллионлар, миллиардлар шукр. Алҳамдулиллоҳ лакал ҳамд, Алҳамдулиллоҳ лакал шукр, Алҳамдулиллоҳ аъло дини ислом, Алҳамдулиллоҳ аъло неъмати ислом. Бошларини саждага қўйиб Аллоҳи Таоло нимани дилларига келтурган бўлса, Аллоҳга манзур бўладиган дуоларни ўқийдилар. Аллоҳи Таолонинг раҳми келиб: «Ҳабибим, бошингни кўтар, сен нима десанг, мен қабул қилдим, умматларингни нима қилсанг, сенга ихтиёрни бердим» деса ҳам, Расулуллоҳ саждадан бошларини кўтармайди эканлар. Охири учинчида Аллоҳи Таоло: — «Ё Ҳабиб, бошингни кўтар, нима десанг, тилагингни бердим» дегандан кейин Расулуллоҳ бошларини кўтарар эканлар. Биз ожиз гуноҳкор умматнинг ғамида ана шу қиёматда ҳам дод дейдилар. Дунёда дод деб ўтдилар, яна қиёмат куни ҳам дод дейдилар. Бизларнинг нажотимизни Худодан тилаб, шундоғ Пайғамбарга бизни уммат қилган. Қани бизда ҳиммат бўлса, шу Пайғамбаримизга бир кунда минг бор саловот айтсак, ақаллиси юз бор саловот айтсак. Эсимизга келадими? Инсоф қилайлик.

АЛЛОҲИ ТАОЛО: «ИННО ФАТАҲНО» СУРАСИДА Расулуллоҳга марҳамат қилдики: «Сизни аввалин ва охирин қилган гуноҳингизни мен мағфират қилдим» деб. У киши маъсумлар, у кишида гуноҳ йўқ. «Ё умматларим, сиз ҳам кунда ё юз бор ё етмиш бор Аллоҳга тавба қилинг: — «Астағфуруллоҳ, аллази маллази ло илоҳа илло ҳувал ҳайюл қайюму ма атубу илайҳ» денг. Агар билсак, баъзи китобларда ёзуғлик. Хусусан бир «Ҳифзил Аъзам»да бир саловот бор, шунинг якшанба кунги вазифасида «Саййидил истиғфор» бор. Саййидил Истиғфор қайси?

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИМ.

АЛЛОҲУММА АНТА РАББИ ЛО ИЛОҲА ИЛЛО АНТА ХАЛАҚТАНИ ВА АНА АБДУКА ВА АНА АЪЛО АҲДИКА ВА ВАЪДИКА МАСТАЪТАТУ АУЗУБИКА МИН

Жума ўгитлари

ШАРРИ МО САНЪАТУ АБУУ ЛАКА БИНЕЪМАТИКА АЛАЙЯ ВА АБУУ БИЗАНБИ ФАҒФИРЛИ ФА ИННАҲУ ЛО ЯҒФУРУЗ ЗУНУБА ИЛЛО АНТА.

Агар ҳар қанча гуноҳ дарёсига ботиб кетган банда ўзи мусулмон бўлса, шу истиғфорни ўқиб, Аллоҳи Таолога бошини саждаға қўйиб тавбаи тазарру қилса, иккинчи шу хато, гуноҳни қилмаса, Аллоҳи Таоло ғафурур раҳим, гуноҳларимизни кечади. Ҳеч шак шубҳа йўқ. Кечармикин, кечмасмикин десак, гуноҳкор бўлиб қолади. Кечишини жуда жазм қиламизки, гуноҳларни кечиради. Иннайкейин у гуноҳдан тавба қилган одам, кейинги қолган умрини Аллоҳи Таоло рози бўладиган тариқада шариатнинг ҳукмига қараб, қайси ишни қилса ҳалол, қайси ишни қилса, ҳаром, қайси ишни қилса савоб, қайси ишни қилса гуноҳ, буни билиб, қолган умрини бу билан ўтказади. Шу одам, иншоаллоҳу раҳмон, ана шу одам жаннатий. «Ҳаққул аб» деган бир гап бор. Масалан, менда бировни хоҳи беш сўм ёки хоҳи ўн сўм ҳаққи бор, шуни беришга қодир эдим. Шуни бермай ўлиб кетдим. Шу одамни рози қилмадим. Ана шу «Ҳаққул аб». Аллоҳи Таоло шуни кечмайди. Ана шу икки одамни тўғри қилиб қўяди қиёмат кунида. Ана шу одам арз қилади Худога отасида ҳам ҳаққи бўлса: — «Отамда ҳаққим бор» деб. Отани болада ҳаққи бўлса ҳам арз қилади Худога: «Ё раббим, менинг ўғлимда ҳаққим бор» деб. Нимага? У ерда ҳали айтиб ўтдимки, раҳмни олиб қўйган. «Агар дўзахга отам кетса, кетаверсин, мен саломат қолай» дейди. Ота айтадики: — «Болам дўзахга кетса, кетаверсин, мен саломат қолсам бўлади» дейди. Шундоғ мақом, шу ерда ҳаққини талаб қилади.

Энди, у ерда беришликка пул йўқ. Энди нима бўлади. Бунинг номаи аъмолидаги савобдан шунинг ҳаққига қанча керак бўлса, малоикаларга айтадики: «— Шунинг номаи аъмолидаги савобдан шунча савобни ҳақдорга олиб беринг», дейди. Лекин номаи аъмолида савоб бўлмаса, унинг ҳолига войдир. Ўшандоқ қиёмат кунларида дейилади «Абаса» сурасида бир бетлар борки, у бетлар кааннаҳу ёниб туради, ярқираб ёниб туради, жилов бериб ёниб туради. Бу юзлар имонли қулларнинг юзи. У ёнган нима? Аллоҳ тарафидан берилган ҳалиги қилган, дунёда қилган яхши амалларининг самароти юзига нур бериб қўйган. Ўн тўрт кунлик ойдек юзи ёниб туради. Энди баъзи юзлар бор дейди: «Ва ужуҳун явма изин ғабаратун тарҳаббау қатала». Баъзи юзлар бор. У қиёмат куни ис босган, кўмирхонага кириб, қайтиб чиққандек юзлари ис, қора. Мана шундоғ башарасига қараб бўлмайдиган одамлар ҳам қиёматда бор. Улар ким? Улоика — улар ким? «Улоика ҳумул кафаратул фажара». Ана шулар дунёда кофир ўтганлар. Дунёда фосиқ фожирлар, яъни зинокорлар, хоҳи эркак, хоҳи хотин — Худодан қўрқмай зино қилиб, ҳаромга юриб, ҳаромга ўрганганлар, ана шу қиёмат куни юзи ана шунақа ғуборлик, ислик, сиёҳ-қоралик ҳолатда бўлади. Унда афсуси надоматлар ҳеч фойда бермайди.

Энди шуларни мулоҳаза қилишимиз лозим. Мулоҳаза қилсак, Аллоҳи Таолонинг қилинг деганини қилсак, қилманг деганини қилмасак, бизга ҳеч азоб ҳам йўқ, уқубат ҳам йўқ қиёмат куни. Мавлоно Жалолиддин Румий ҳазратлари айтадиларки:

Зиндаги омад балойи бандаги,
Зиндаги бебандаги шармандаги.

Энди, биз бандачилик қилолмай варақу-шарақ билан кетсак, қиёматда шарманда бўлганимиз шу-да. Қиёмат куни ҳалиги айтган ояти-кариманинг мазмунича, юзлари қора бўлиб, ис, ғубор бўлиб турса, бундан ортиқ азоб, уят борми?

Мавлоно шуни дейдилар:

Бандаги бебандаги шармандаги.

Ўзи бандачилик қилмасдан шу дунёдан шундоғ кетса, шарманда бўлишдан бошқа гап йўқ-да...

АЛЛОҲИ ТАОЛО ҲАММАМИЗГА ТАВФИҚ, ҳидоят ато қилсун. Қиёматда шарманда бўлишдан сақласин. Юзи қора бўлишдан сақласин. Ҳаммамизни Аллоҳи Таоло юзимизни ўн тўрт кунлик ойдек ярқираб кетадиган қилсин Парвардигор.

ЭСЛАТМА: Ушбу рисолани магнит тасмасидан олиб оққа кўчирдим. Мумкин қадар, асли қандай бўлса, шундай ёзишликка ҳаракат қилдиму, аммо айрим нуқсонларга йўл қўйган бўлсам, азиз муштарийлардан узр сўрайман, ҳамда ушбу жаридада Қуръони Карим оятларининг мавжудлиги туфайли уни пок жойларда сақлашларингизни ўтиниб илтимос қиламан.

Оққа кўчирувчи: Саримсоқжон МУЛЛА КАМОЛ ўғли

АБДУЛЛА ҚОДИРИЙНИНГ 100 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН

Масъуд АБДУЛЛАЕВ:

ҚОДИРИЙНИ ЎЙЛАТГАН СИР

Абдулла Қодирий номидаги маҳаллада истиқомат қилувчи, ёши саксондан ошган Маҳмуд ота Иброҳимов дадам билан суҳбатлашган йилларини эслаб шундай дедилар:

— Мен Тошкентдаги «Намуна» мактабини битириб ўқитувчи бўлиб ишладим. Бир-икки ўқитувчилик тажрибасига эга бўлиб, 1932 йили Ўқитувчилар малакасини ошириш институтида таҳсил олдим. Ҳақиқий ўқитувчилик гувоҳномам билан мени Тошкент вилоятининг Тошкент тумани маориф бўлимига йўллашди. 1936 йил май ойининг охирлари бўлса керак, маориф мудири ҳузурига чорлаб: «Юқори синф битирувчиларининг имтиҳони бошланишидан олдин ёзувчи Абдулла Қодирий билан учрашув кечасини уюштирсак. Сиз Ҳамза театрини бир кечага гаплашинг ва шу кечага Абдулла Қодирийни таклиф этинг» — деди.

Эртаси куни театр директори Зиё Саид ҳузурларига кириб мақсадни тушунтириб, ўша кунни ва бўлажак томошани гаплашиб чиқдим. Бир кун олдин боғларингизга бордим, пешин вақти эди, шекилли, шийпонга яқин ариқ бўйида оқ кўйлак, оқ иштон кийган дадангиз пешин намозига тайёргарлик кўраётган экан чоғи, дарвоза томонга ўгирилганларида кўзлари менга тушди. Қўллари билан имлаб «келаверинг» белгисини билдирдилар. Саломимга алик олиб: «Келинг, мулла», дедилар, шийпонга таклиф этиб ўтиришга буюрдилар, мендан узр сўраб ўзлари шийпон тагига намоз ўқигани кетдилар. Намоздан сўнг салом бериб ёнимга ўтирдилар ва кулиб: «Намоз вақти ҳам фарз, ҳам қарз. Ётоққа ёки бирор юмушга кечикиш мумкин, намоз ўз вақти-соатида ўқилиши шарт», деб мен билан ҳол-аҳвол сўрашдилар. Мен ўзимни таништириб, муддаомни билдирдим. Абдулла акам муддаомга тушуниб: «Ҳурмат қилиб келибсиз, сизга ташаккур, бундай маъракага бормаслик айб ҳисобланади», деб розилик билдирдилар. Мен эртаси куни келиб олиб кетишимни билдириб, хайрлашдим. У вақтларда машина йўқ, йўловчилар учун бир ёки икки отли фойтун арава хизматидан фойдаланилар эди. Эртаси куни келсам, Абдулла акам шийпонда бир зиёли киши билан суҳбатлашиб ўтирган экан, кейин билсам, домла Ғайратий эканлар. Домла билан суҳбатлашиб бугунги анжуманни сўзладим, домла хурсанд бўлдилар. Абдулла акам ичкари ҳовлига кийинишга кетдилар. Фойтун аравада учовлон Хадрага келганимизда Ғайратий хайрлашиб, тушиб қолдилар. Театр зали бутун Тошкент туманига қарашли ўрта мактабларнинг юқори синф ўқувчилари ва адабиёт ўқитувчилари билан лиқ тўлган. Бизни Зиё Саид ва ёш актёр Шукур Бурҳонов кутиб олишди. Маориф мудири кечани очиб: «Атоқли адибимиз Абдулла акам билан савол-жавоб учрашувимиз очиқ, кимда адибга савол бўлса, марҳамат», — деди. Шунда Зиё Саид кулиб, Абдулла акамга қараб: «Атоқли ёзувчи, ҳам деҳқон, десак, тўғрироқ бўлур эди», — деб қўшимча қилди. Залда кулги кўтарилди. Абдулла акам Зиё Саидга қарата: «Тўғри сўз юритдингиз, томошахонага кўз ташлаб кўрсам, ўзбек халқининг асл бободеҳқон фарзандлари келишибди. Деҳқон бизни тўйдиради, кийинтиради. Биз — адиблар ва санъаткорлар уларга маърифий, маънавий озуқа берамиз», — деди. Залда кулги, қарсак бўлди. Шундан сўнг, залда жонланиш бошланди. Абдулла акамнинг салобати босдими, савол берувчилар асосан ўқитувчилар бўлди, ўқувчилардан кам бўлди. «Ўтган кунлар», «Меҳробдан чаён» романларининг ёзилиши тарихи, қайси манбаларга асосланиб ёзилгани, романнинг асосий қаҳрамонлари тарихий шахсларми, каби саволларга Абдулла акам қисқа, лўнда, тушунарли жавоб қайтардилар. Яна кимнингдир «Келажакдаги режаларингизни айтсангиз?» — деган саволига шундай жавоб берганлари эсимда:

— Мен романларимга материал излаб қайси шаҳар, туман-қишлоқларда бўлмай, ёши улуғ отахон, онахонлар билан суҳбатлашдим. Тирик тарих шоҳидларига мурожаат этиб, улар оғзидан эшитган тарихий маълумотларни ёзиб олавердим. Сўнг керакли тарихий далилларни, ўзим ўқиб билган китобларга солиштириб, қўлингиздаги романларимга ишлатдим. Тарихий жиҳатдан романга сиғмайдиганларини ажратиб, тартиб билан йиғиб боравердим. Мана шу тартиб бериб борган материалларим менинг янги режалаган романим учун асос бўлади. Янги битадиган асарим ўзимга аён. Кўп тер тўкишни талаб этади. Сизларга эса ҳозирча сир. Мени кўп ўйлатадиган ташвишлантирадиган сир, — дедилар.

Учрашув охирида театр бош режиссёри Маннон Уйғур Абдулла акамга мурожаат этиб, «Уйланиш» сингари асарларни яна таржима қилиб театримизга кўмаклашинг, деб илтимос қилди. Сўнг Абдулла акам таржималарида саҳналаштирилган Гоголнинг «Уйланиш» ичак узилди асарининг томошасини кўрдик.

МАКСИМ ГОРКИЙНИНГ ВАФОТИ

1936-йиллар бўлса керак, мактабдан келаётиб, амакиваччам Эркин* акам:

— Масъуд, эшитдингми, Горкий вафот этибди, — деди.

— Горкий ким? — деб сўрадим.

— Горкий мулладодамнинг жуда яқин ошналари. Катта ёзувчи. Ўзи москвалик ёзувчиларнинг бошлиғи. Лениннинг яқин сафдоши бўлган. Мулладодам билан мулоқотда бўлган, — деди.

Мен хафа бўлиб:

— Энди Горкийнинг ўрнига ким бошлиқ бўлади? — дедим.

— Қайдам, балки мулладодамни тайинлашар. Ахир даданг катта ёзувчилар-ку?!

Мен бу жавобни эшитиб, юрагим увишиб уйга келдим. Дадамнинг ижодхоналарига кирсам, энсиз узун хитой қоғозга қалам билан нималарнидир ёзиш билан банд эканлар. Дадам менга эътибор бермай ёзавердилар. Бироз ўтгач, чарчадилар, шекилли, қаламни қўйиб, менга қарадилар. Менинг ҳолатимни кўриб:

— Ҳа, Масъуд, тағин нима бўлди? — деб ёнларига ўтқаздилар. Сўнг «қани гапир» дегандек менга тикилдилар. Мен сўзни нимадан бошлашни билмай:

— Дада, Горкий сизга ўртоқмиди? — деб сўрадим.

Дадам менга узоқ қараб қолдилар. Мен:

— Шу одам вафот этибди, — дедим.

Дадам саволимни тушунгандай:

— Ҳа, Масъуд, буюк бир инсондан жудо бўлдик. Алексей Максимович инсофли, софдил рус ёзувчиси эди, — дедилар.

— Сиз шу ёзувчини танирмидингиз? Бизнинг уйда меҳмон бўлганмиди?

— Горкий Москвада яшаган. Мен у киши билан икки марта учрашганман. Тошкентга таклиф этганман. Келганида албатта меҳмонга таклиф этар эдик. Сен ҳам Горкий билан гаплашардинг, — дедилар.

Мен дадамнинг гапларини бўлиб:

— У киши ўзбекчани тушунармиди? — деб сўрадим.

— Ҳа, у инсон дилидагини кўзидан билиб олгувчи, эътиқодли, халқ севган ёзувчи эди, — дедилар маюсланиб.

— Горкий вафот этибди. Энди у кишининг ўрнига ким бошлиқ бўлади? Эркин акам: «Энди мулладодам ишлайдилар», деди. Шу тўғримиди?

Дадам кулиб:

— Москвада зўр ёзувчилар сероб. Шуларнинг бирини тайинлашса керак. Буюришса, ишлайвераман, — дедилар.

Дадам Москвага кетсалар, ўзимни гўё улардан ҳозирданоқ айрилиб қолаётгандек ҳис этиб, олдиларидан чиқдим...

* 1991 йили вафот этди.

«БУХОРО САНЪАТИ» ГАЗЕТАСИ ЧИҚДИ

Бухорои шарифнинг довруғи бутун оламга таралиб кетганлигини яхши биламиз. Унинг бой тарихини, қадимий маданий ёдгорликларини, осор-атиқаларини, халқ ҳунармандчилик санъати намуналарининг таърифини эшитиб, кўришни орзу қилганлар беҳисоб. Бухоро маданияти, ўзига хос санъати, адабиётининг ўзи бир мактаб. Бухорои шарифнинг бой санъати, маданияти, адабиётини тарғиб-ташвиқ этиш мақсадида «Бухоро санъати» деб номланган газета чиқарила бошланди. Газета муассиси Бухоро вилояти маданият бошқармаси. Газета ҳар ўн беш кунда бир марта ўзбек, тожик, рус тилларида, унинг иловаси эса ҳар икки ойда араб ва инглиз тилларида чоп этилади.

Газетанинг илк — сентябр ойи сони босмадан чиқди. Унда вилоят ҳокими Д. Ёдгоров қутлови ва таҳрир ҳайъати аъзоларининг муштарийларига мурожаати, вилоят болалар жамғармаси раиси А. Музаффаровнинг сўзи ва шу каби бошқа талайгина муҳим воқеалар, янгиликлар, хабарлар эълон қилинган.

Элим, эркдан кўксинг баланд, эзмас сени зулм тоши,
Манғлайингда порлайверсин Мустақиллик қуёши!

Газетага кириш сўз сифатида келтирилган ушбу мисралар рамзий маънога эга. «Бухоро санъати» Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг бир йиллик байрами нишонланаётган кунларда дунёга келди.

М. ТУРОБОВА

Вероника КАСТРО:

МУҲАББАТ—ИЛОҲИЙ НЕЪМАТ

«Бойлар ҳам йиғлайди» телеэпопеяси бош қаҳрамони, Марианна ролининг ижрочиси, мексикалик машҳур санъаткор Вероника Кастро ҳаётидан айрим лавҳалар

ИНСОНИЯТ ТАРИХИДАН МАЪЛУМКИ, одамлар асосан икки табақага, яъни бойлар ҳамда камбағалларга ажралган ҳолда яшаб келадилар. Бойлар бойлигини кўпайтиришга интилса, камбағал шўрлик куни ўтганига шукур қилади. Бойлар бойлиги билан, камбағал эса меҳнати билан умр кечиради. Ҳар икки тоифа орасида инсофлилар ва диёнатлилар билан бирга айёру такаббурлар ҳам етарли. Агар шундай бўлмаганида камбағал Фаусто тўрт боласини зор-зор йиғлатиб, касалманд рафиқасини ташлаб, бегона аёл билан тентираб кетиб қолмасди. Лекин Сокорро Кастро мардона ва ориятли аёл эди. У эрининг хиёнатидан эсанкираб қолмади. Балки меҳр-муҳаббатини, кучини фарзандларига бахшида этди.

Онасига ҳар томонлама ёрдам бериш, укаларининг иссиқ-совуғидан хабардор бўлиш кўпроқ оиланинг тўнғич фарзанди Вероника зиммасига тушди. У дугоналари билан кўча-кўйда бирга ўйнолмас, уларга ўхшаб кинотеатрларга боролмас эди. Мактабдан уйга — укалари ёнига югуриб, уларга овқат пишириб берар, онаси ишдан қайтгунча уйни саранжом-саришта қилиб ўтирарди. Бу камбағал хонадондаги болалар ўйинчоққа зор, тўйимли ва мазали таомларга интиқ бўлиб ўсди. Қотган нон ҳам камбағалнинг кўзига тандирдан янги узилгандек кўринади. Она шўрлик елиб-югуриб топганини болаларининг асосан ўқиб-ўрганишига, савод чиқаришига сарфлади. Ўзи етолмаган орзуларга қизи Вероника етишишини жуда-жуда истарди.

У ҳар гал мактабга кетаётганида ипакдан тўқилган чиройли пайпоғини сумкасининг четига — қўлга илинадиган жойга солиб қўярди. Анчагина безорилик билан ном чиқарган қўшни маҳаллага яқинлашиши билан муюлишда бир зум тўхтаб, пайпоқларини секингина кийиб оларди. Сўнг тўда-тўда бўлиб турган шумтака болалар ёнидан ҳадикли виқор билан ўтиб кетарди. Чунки бу болалар қанчалар шўх ва жанжалкаш бўлмасинлар, барибир, бойваччаларнинг болаларига гап отишдан чўчишарди. Улар сочлари қўнғироқдек, кўзлари чиройли, қадди-қомати келишган бу қизалоқни ўзларича бир бадавлат хонадоннинг фарзанди деб ўйлашарди. У болалардан узоқлашиб маҳалладан ўтиб олгач, пайпоғини тезгина ечиб, яна сумкасига солиб қўярди.

Вероника кундузи монастирда ўқир, кечқурунлари эса балл рақсларини қизиқиб ўрганар эди. У ўн тўрт ёшидан бошлаб ёш актёрлар мактабига қатнай бошлади. Эҳтимол, ҳаммаси шундан бошлангандир. Эҳтимол, онасининг орзу дарахти ўшанда илдиз отгандир. Нима бўлганда ҳам Вероника илк қўшиқлари ва рақслари билан мутахассислар ҳамда томошабинлар тилига тушди. Инсон ҳаёти бир йўналишда ва бир маромда юрадиган поезд ғилдирагига асло ўхшамайди. Балки у кутилмаган бахт, тасодифий омад билан ҳам файзли, ҳам нашъалидир.

Вероника Кастронинг тақдир дафтари саҳифаларига чинакам омад битилган экан. Лекин омадли кунларга етишгунча, анча-мунча машаққатлар азобини ҳам тортди. Дастлаб у рангли журналлар учун суратларга тушди. Унинг гўзал ҳуснига маҳлиё бўлган мухлислари тезда журналларни сотиб олишарди. Ҳар жиҳатдан латофатга тўла бу чирой журналлар орқали Мексика телевидениеси экранларига кўчди. «Эралдо» газетаси ўтказган кўрикда Вероникaнинг ҳусни жамоли энг суратбоп ва жозибали деб тан олингач, у телевидениега таклиф қилиниб, «Ҳа-ҳа операцияси» комедиясида кичик рол ижро этди. Шу-шу унинг ҳаёти ва ижоди телевидение билан умрбод боғланди. Телевидение кутилмаганда ёрқин бир истеъдодни кашф этди. У эса актёрлик ва хонандалик таланти билан телевидениега миллионлаб мухлислар орттирди. Вероника Мексикадаги энг оммавий «Ла Мовида» телекўрсатувининг муаллифи. Эндиликда унинг концерт залига эга бўлган хусусий телестудияси бор.

Бу студияда у ҳар куни 14—16 соатлаб ишлайди. У кўрсатув олиб бориш билан бирга, ўзи ҳам дилрабо қўшиқлар ижро этади. Ўрни келганда айтиш керакки, Вероника Кастро мексикалик энг машҳур қўшиқчилардан бири. Ҳозирга қадар унинг 12 дона пластинкаси ёзиб олинган. Уч ой муқаддам чиқарилган йирик пластинкаси сотувда энг юқори ўринни эгаллаб, «олтин диск» деб тан олинди. Хуллас, Вероника университетнинг халқаро муносабатлар факультетида ўқиб юрган кезларида ҳам санъатни қалбида асрари. Вужудида бир ўт, ўчмас аланга бор эди. Бу қўшиқ олови эди. Қўшиқ эса уни санъатнинг катта саҳнаси сари етаклади. Лекин бу ҳашаматли ва ёруғ саҳна юкини кўтариш осон эмаслигини у дастлабки қадамларданоқ теран тушуниб етди.

У мухбирлар билан бўлган суҳбатларнинг бирида шундай дейди: «Телевидение ва театрдагиларнинг кўпчилиги хушрўйлигим учун «бошқачароқ» муносабатда бўлганларида қанчалар изтироб чекканман. Лекин ҳаммасига чидаганман. Уларга ҳақиқий артистлик талантимни исботлашимга тўғри келарди. Шу боис телевидениеда энг қора ишларни қилардим. Агар кордебалетда кимнидир алмаштириш лозим топилса ёки оммавий саҳнадаги артистлардан бирови касал бўлиб қолса — менга юклашарди. Бир сўз билан айтганда, югурдак эдим. Ўн бир йил шу тахлитда ўтди».

«Қачон юлдуз бўлиб танилгансиз?»

«Бойлар ҳам йиғлайди» кўп қисмли телеасардан сўнг. Бу мен учун кутилмаган бахт ва омад эди. Тўғриси, дастлаб Марианна ролига таклиф қилишганда иккиланган эдим. Анчагача рози бўлмадим. Лекин фильм телеэкранга чиққач, мўъжиза рўй берди...»

«БОЙЛАР ҲАМ ЙИҒЛАЙДИ» телеэпопея экранга чиққанига 13 йил бўляпти. Шу давр ичида Лотин Америкасининг деярли барча мамлакатларида, Оврупонинг қатор давлатларида ва Хитойда катта муваффақиятлар билан намойиш этилди. Мазкур фильм туфайли Италияда, Испанияда Вероника Кастро ҳақиқий экран юлдузи деб тан олинди. Ҳатто фильмни охиригача томоша қилган Рим папаси Иоан Павел II Вероника Кастро яратган Марианнадай жозибадор аёл образини ҳаётда учратмаганлигини айтиб, унинг ижросини юксак баҳолади. Миллионлаб оддий томошабинлар берган баҳоларнинг эса ҳисоб-китоби йўқ. Эндиликда бу фильм «Останкино»да намойиш этила бошлангач, нафақат россиялик, балки бошқа халқлар қаторида ўзбекларнинг ҳам қалбларини забт этди. Марианна минглаб ўзбек томошабинларининг севимли қаҳрамонига айланди. Уни ёшу қари бирдек меҳр ва самимият билан яхши кўриб қолди. Марианнанинг дарди дардларга, қувончи қувончларга боғланди. Аслида бу актёр учун юксак мукофот ва чинакам бахтдир.

Фильмнинг ҳар бир қисми жиддий ва қизғин баҳс-мунозараларга сабаб бўлаётир. Бекатлар ва навбатларда турганлар, ҳатто нархнавони унутиб, гоҳ Марианна, гоҳ Луис Альберто, гоҳ Эстер, гоҳ Марисабель ҳақида куйиб-пишиб мунозара қиладилар. Баъзи қисмларида гўё тугаётган фильм, янги қисмларида кутилмаган драматик воқеалар билан бошланади. Фильмда олди-қочди саҳналар деярли учрамайди. Воқеалар асосан бир хонадонда кечади. Характерлар талқини кўпроқ қаҳрамонлар суҳбатлари орқали очиб берилади. Актёрлар ижросида сохталик сезилмайди. Ҳаётда қандай бўлса фильм ижодкорлари воқеаларни шундай — табиийлигича кўрсатишга ҳаракат қилганлар. Бу эса фильм режиссёри Фернандо Чеконнинг катта маҳорат эгаси эканлигини кўрсатади.

Фильмнинг дастлабки қисмлари томошабинларни у қадар ўзига жалб этмагандек туюлди. Ҳали ўсмир Марианна ҳам бирданига томошабин эсида қолмади. Отасининг ўлимидан сўнг Сальватеронинг бой хонадонига келгач, унинг ҳаётида жиддий ўзгаришлар юз бера бошлади. Бу хонадондаги изтироблари, қувончлари ва Луис Альбертога бўлган юксак муҳаббати билан Марианна томошабинларнинг қалбидан ўрин олди. Ва ўзининг чин муҳаббати йўлидаги мардона ва ҳалол кураши билан ҳаммани ҳайратга солди. «Муҳаббатнинг кўзи кўр. Кўпинча унга телбалик ҳам хос. Эҳтимол унинг қудрати ҳам шундадир. Менинг қаҳрамоним — Марианнанинг фожиаси шундаки, у заиф ва иродаси бўш Луис Альбертони севиб қолади. Бу севги унинг ўта аччиқ ва изтиробларга тўла қисматини белгилайди. Лекин шу билан бирга Марианнани юксакликка ҳам кўтаради. Аслида муҳаббат илоҳий неъматдир. Ва уни қандай бўлса шундайлигича қабул қилмоқ лозим», дейди яна бир суҳбатда Вероника Кастро.

Бу сўзлар актрисанинг ҳаётига ҳам бевосита алоқадор. 15 ёшида севги унинг беғубор қалбига уруғ сочди. Афсуски, Вероникага бу покиза севгининг ҳосилини кўриш насиб этмади. Йигит бошқа бировни севиб уйланди. Ундан фақат ширин хотира қолди. Лекин Вероника бу ҳақда ҳеч кимга оғиз очмади. Ҳали ҳануз ўша биринчи муҳаббатини қалбидаги гавҳар мисол асраб келади. Шу-шу у севги бобида анча талабчан бўлиб қолди-ю, аммо икки маротаба севиб-севилишга улгурди. Ва икки фарзандлик бўлди... Катта ўғли Кристин ҳозир 18 ёшда, кичиги Мишель 11 да. Уларни асосан онаси тарбия қилди. Кристин шеър ёзади, қўшиқ айтади. Кўринишдан вазмин бўлгани билан онасига ўхшаб қайсар. Мишель ёқимтой ва оқкўнгил. Вероника кўпроқ унга боғланиб қолган. Мухбирларнинг: «Дунёдаги барча журналистлар тўнғич ўғлингиз Кристиннинг отаси ким эканлигини билишолмай доғда», деган саволига: «Билишолмайди ҳам. У одам бунга нолойиқ. Фарзандларим менинг фамилиямда. Мен умуман оила қурмаганман. Шундай фарзандларим борлиги учун худога минг-минг шукр қиламан» деб жавоб берган Вероника.

Шу йил 16 сентябрда «Останкино» концерт студиясида Вероника Кастро билан бўлган учрашув телевидение орқали кўрсатилди. Учрашув қизғин савол-жавобларга бой бўлди. Улардан айримлари хотирамда ўрнашиб қолди:

— Эркакдаги қайси фазилатларни кўпроқ қадрлайсиз?

— Ҳақгўйлик ва меҳрибонликни. Шу билан бирга, тўғриликни.

— Ёшлигингизда нимани орзу қилгансиз?

— Фарзанд кўришни. Сабабини айтолмайман.

— Севгига қандай қарайсиз?

— Севги бобида жуда талабчанман. Ўзимни бутун борлиғим билан унга бағишлайман. Бунга камдан-кам эркак бардош бериши мумкин. Онам кўпинча менга танбеҳ бериб шундай дейдилар: қизим, фожианг шундаки, ўз ҳис-туйғуларингни яширишнинг уддасидан чиқа олмайсан. Мен эса бошқача бўлолмайман. Инсон қалби муҳаббатдан дам олиши керак. Шунда юракларда янги завқ, янги тўлқинлар пайдо бўлади.

— Қайси рангни ёқтирасиз?

— Оқ, қора рангни. Бу ранглар ҳаёт сабоқларини теран тушунишимга ёрдам беради.

— Сиз билан фильмда иштирок этган актёрлар ҳақида сўзлаб берсангиз.

— Ҳаммаси ҳақида сўзлашнинг имкони йўқ. Масалан, Эстер билан ҳаётда яқин дўстмиз. У машҳур қўшиқчи. Лекин фильмда ўйнаган салбий образи туфайли мухлислари бироз хафа бўлди. Луис Альберто актёрлик ишини давом эттираяпти. Марисабель ҳам янги телефильмларда суратга тушяпти. Сара эса одатдагидек кимнингдир жазмани бўлиб олган шекилли, лекин Луис Альбертонинг эмас. Мен атайлаб бу актёрларнинг исмларини айтмадим. Чунки мени ҳам томошабинлар Марианна деб аташади. Бундан бениҳоя хурсандман.

— Сиз Мексикадаги энг бадавлат аёллардан бирисиз. Лекин ҳаётда йиғлайсизми?

— Албатта. Кўпроқ яқинларим ҳаётдан кўз юмганда, болалар бетоб бўлганда ва севги юрагимни тарк этганда йиғлайман. Шунингдек, боласини йўқотган ва тополмаётган оналардан келган хатларни ўқиганимда ҳам кўзёшларимни тиёлмайман...

Яқинда қувноқ ва машҳур Вероника Кастро ўзининг ҳимоясизлигидан чинакамига кўзёш тўкди. Ўша куни машинасини ўзи бошқариб бораётган эди. У телестудияга боришдан олдин банкка кириб 50 минг доллар олди. Буни кузатиб турган ўғрилар мотоциклда Вероника ҳайдаб кетаётган машинанинг ёнига келиб, унинг ойналарини синдириб пул ва ҳужжатларини ўғирлаб кетишди. Бу воқеа куппа-кундузи, шаҳарнинг марказида рўй берди. Афсуски, унга ҳеч ким ёрдам бермади. Шунда у машина рулига бошини қўйиб йиғлаб юборди. Вероника пулларини ўғирлашгани учун эмас, балки ўзининг ожизлиги ва ҳимоясизлигидан, шундай пайтда бирор бир кимса ёрдамга келмаганидан ўксиб-ўксиб йиғлади...

Бу воқеани ҳазилга буриб айтадиган бўлсак, бойлар ҳам йиғлар экан-да!..

Ашурали ЖЎРАЕВ

РЕДАКЦИЯДАН: Ҳурматли муштарийлар! Мексика киноюлдузи Вероника Кастро яқинда бошланадиган XI халқаро Тошкент кинофестивалига Москва сафари пайтида таклиф қилинди. Агар унинг ташрифи амалга ошадиган бўлса, ҳафталигимизда у билан суҳбат ўтказишни режалаштирганмиз. Ана шу суҳбатда сизларнинг саволларингиздан ҳам фойдаланмоқчимиз. Вероника Кастрога берадиган саволларингизни редакцияга ёзиб юборасиз, деган умиддамиз. Хатларингизни кутамиз. Суҳбат эса ҳафталикнинг келгуси йилида эълон қилинади.

ШАХСИЙ МУЛОҲАЗАЛАР

БОЗОР ВА МАДАНИЯТ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ мустақил давлат сифатидаги тараққиёти ва унинг етакчи жаҳон мамлакатлари қаторидан ўрин олиши кўп жиҳатдан юқори малакали кадрларга боғлиқлиги сир эмас. Лекин бугунги кунда деярли барча олий ўқув юртлари, айниқса, маданият ва санъат соҳасига кадрлар етказиб берувчи ўқув юртларининг аҳволи мушкул. Бунга сабаб шуки, собиқ СССРда кўпчилик маданият ва санъат ўқув юртларида таълим олган талабалар фақат олий маълумотли мутахассис, деган диплом олиш ниятида мазкур даргоҳларни номигагина тугатиб чиққанлар. Улар ичида маданиятга ҳақиқий жон куйдирадиганлар деярли йўқ. Биргина Маданият ишлари вазирлигига алоқадор клуб муассасаларида фаолият кўрсатаётган кадрларнинг атиги 1317 таси ёки умумий сонга нисбатан 17,7 фоизи маданият ва санъат бўйича махсус олий маълумотга эга бўлиб, эгаллаган лавозимига мос келади. Қолганларининг кўпчилиги тасодифан ишга жойлашган кишилардир. Тоталитаризм даврида маданият ва санъат касбининг бундай инқирозга юз тутиш сабабларини таҳлил қилар эканмиз, мазкур касбнинг сиёсий ва маънавий жиҳатдан камситилганини, меҳнатига лойиқ ҳақ тўламаслик туфайли мазкур муассасаларда меҳнат қилиши керак бўлган билимдон, тажрибали, ижодий фикрловчи ходимлар турли тижорат муассасаларига, ишбилармонлик соҳаларига ўтиб кетганлигининг гувоҳи бўламиз. Ташаббус ва тадбиркорлик каби хислатларга эга бўлган маданият ходимлари қўллаб-қувватланмасдан, ҳар хил йўллар билан уларга халақит берилди, бефарқлик ва ўзибўларчилик уруғи сепилди. Маданият ходимининг меҳнатига етарли аҳамият бермаслик, бу касб эгаларига панжа орасидан қараш оқибатида бугунга келиб магазин сотувчиси, омбор мудири, ҳисобчи ва қассобларнинг турмуш даражаси уларникидан юқорироқ бўлиб қолди.

Ана шу далилларнинг ўзиёқ ўлкамизда қандай «маданий инқилоб» бўлганлигини кўрсатиб турибди. Масаланинг иккинчи ва муҳим томони ҳам бор: маданият ва санъат ўқув юртлари собиқ СССР Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, СССР Маданият вазирлиги, жумҳуриятимиздаги худди шундай вазирликлар томонидан бошқарилиб келинди. Бу қўшҳокимиятчилик ўз навбатида институтлар фаолиятига салбий таъсир кўрсатди. Узоқ йиллар давом этган марказдан раҳбарлик тизимининг хом-хатала кўрсатмаси, фармонлари, Москвадан туриб Ўрта Осиё маданияти учун кадр тайёрлаш режалари ва тавсиялари, ҳаммага мажбурий бўлган ягона ўқув режалари натижасида маданиятнинг миллийлигига, халқчиллигига, халқона ва шарқона хусусиятларига жиддий зарар етказилди. Бу иллатлар пировард оқибатда миллий маданият тараққиётига тўғаноқ бўлди. Юртимизнинг маданий-миллий, тарихий хусусиятлари инобатга олинмасдан, бизга ёт Оврупо маданиятига хос ихтисосликлар бўйича минглаб кадрлар тайёрланди. Ҳар йили собиқ Иттифоқ бўйича 15 минг талаба мутахассислигини ўзгартириш бўйича илтимос билан мурожаат қилади. Ўртада ўзбек маданияти ўз миллийлигини унутиб, кундан кунга емирилиш сари юз тутди. Минг афсуски, бугунга келиб ҳам мустақил жумҳуриятимиз маданият ва санъат ўқув юртлари давр талабига мутлақо жавоб бермайдиган ихтисосликлар бўйича кадрлар тайёрлашда давом этмоқдалар. Наҳотки, биз маданиятимиз келажаги бугундан бошланишини унутиб қўйган бўлсак!

Ачинарлиси шундаки, ўқув юртларида ҳамон тоталитар муносабатлар сақланиб қолмоқда. Маданият ва санъат ўқув юртларининг бу йилги қабул комиссиялари ишидан хабардор кишилар бу фикрларнинг тўғрилигига иқрор бўладилар. Бу аҳволда яқин келажакда мустақил жумҳуриятимиз маданиятининг тараққий этиши ҳақида сўз ҳам бўлиши мумкин эмас.

ХУШ, БОЗОР ИҚТИСОДИЁТИ даврида мустақиллик ҳуқуқларидан фойдаланиб, маданият ва санъат соҳасида замон талабига мос кадрлар тайёрлаш учун нималар қилиш керак? Аввало, маданият ишларининг барча жабҳаларини мукаммал биладиган, бозор талабларига жавоб берадиган, кучли рақобатга чидай оладиган мутахассис тайёрлаш ҳаёт тақозосидир. Бинобарин, маданият муассасаларининг штатларига жиддий ўзгартиш киритиш зарур. Шу кунгача жумҳурият клуб муассасалари ўз фаолиятларини ва штатларини Ўзбекистон Компартияси МК ва республика Министрлар Советининг 1967 йил 2 декабрдаги 628-сонли қарорига асосан, кутубхоналар эса СССР Олий Советининг 1984 йил 13 мартдаги «СССРда кутубхона ишлари ҳақидаги Низом»ига асосан иш тутиб келмоқдалар. Бундай ҳол театрлар ва концерт муассасаларида ҳам давом этмоқда. Мавжуд штатлар ва улар бажарадиган вазифалар бугунги мустақил жумҳурият маданият муассасалари олдида турган талабларга мутлақо жавоб бермай қўйди. Шундай бўлгач, биз ўз маданий йўлимизни мустақил белгилаб олишимиз, жаҳон давлатлари билан маданий алоқаларга, миллий маданият тараққиётига хизмат қиладиган штатларни жорий қилишимиз зарур. Ана шундагина биз маданият ва санъат институтларида тайёрланадиган мутахассисларни халқаро стандартлар талабига жавоб берадиган қилиб тарбиялашга муваффақ бўламиз. Шу боис тез кунда мазкур ўқув юртларидаги режалар таг-туги билан ислоҳ қилиниб, ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибаларига суяниб, бакалавр ва магистр унвонлари берадиган усулга ўтиш керак.

Иккинчидан, маданият муассасалари бундан буён ўз фаолиятларини бозор иқтисодиёти шароитида олиб борар эканлар, табиийки, бу жараёнда иш юритишга қодир бўлган профессионал бошқарувчи-менежерларга зарурат туғилмоқда. Бироқ, жумҳуриятимизда шу кунгача маданият соҳаси бўйича менежерлар тайёрланмаган. Бугун ва эртанги талаб-эҳтиёжларни қондириш мақсадида шу йилдан бошлаб Тошкент Давлат маданият институтида маданият соҳаси менежери мутахассислари тайёрлашга киришилди.

МАДАНИЯТ СОҲАСИ МЕНЕЖЕРИ нималарни билиши керак? У, биринчи навбатда, маданият муассасалари фаолиятини ташкил этиш, унинг иқтисодий таъминот йўлларини билиши, режаларга асосланиб маданият муассасаларининг илмий-ишлаб чиқариш савиясини ошириши, уларнинг мутаносиб ривожланиш йўлларини белгилаши, қуйи муассасаларга методик раҳбарлик қилиши, маданият ёдгорликларини муҳофаза қилиши, кино тармоқларини ва видеопрокатни бошқаришни мукаммал эгаллаган бўлиши керак.

Иккинчидан, мазкур мутахассис менежер талабларига асосан маданият муассасалари фаолиятида меҳнат мазмунининг ўзига хослигини таъминлаш, меҳнатнинг ижтимоий унумдорлигини, иқтисодий самарадорлигини ошириш, меҳнатни илмий асосда ташкил қилиш, ходимлар меҳнатини муҳофаза этиш ва маданият ходимларини иш билан таъминлаш, ўз фаолиятида ижтимоий-психологик таълимотни қўллай билиш маҳоратига эга бўлиши зарур. Маданият соҳасида тижорат ишларини ташкил этиш, биржаларда маданий маҳсулотларнинг олди-соттисини уюштириш, брокерлик кўникмасини эгаллаб, бозор инфраструктурасини амалга ошириш, жумҳурият, вилоят, шаҳар, туман маданият муассасаларининг даромад ва харажатларини пул билан таъминлаш ишларини бажариши лозим.

Учинчидан, менежер маданият соҳасида нарх-наво ёхуд меҳнатда ифодаланган ижтимоий меҳнат қийматини пул шаклида ифода эта олиши, пулда ўлчов нархларининг шаклланиб боришини ва қайтадан ўзгариб туришини, нархлар пропорциясининг вужудга келиш йўлларини мукаммал билиши, бозорда ижодий маҳсулотни ишлаб чиқариш учун қулай шароит яратувчи бўлиши, яхши фойда келтирадиган нархда ва катта ҳажмда олди-сотди қилишда рақобат сирларидан воқиф бўлиши, реклама сирларидан огоҳ бўлиши керак. Тўртинчидан, пул ва жамғарма маблағларини тўлаш, кредит бериш, пул ҳисобларини олиб бориш, пулнинг муайян хилларини, қимматбаҳо қоғозларни муомалага чиқариш, банк операцияси системасини билиш, бухгалтерия ҳисоб-китобидан, статистикадан хабардор бўлиш ва бошқа шу каби ҳолатлар менежер фаолиятининг таркибий қисмларидир. Тўрт йил давомида юқорида айтилган кўникмаларни ўзлаштириб, менежер ва фан бакалаври дипломини олган талабалар олий таълим талаб этиладиган барча лавозимларда ишлашлари мумкин.

Бизнингча, бугунги кунда санъат ва маданият ўқув юртларида ижтимоий-иқтисодий ҳуқуқлар юзасидан етарли билим берилмаяпти. Қишлоқ маданий-оқартув ходимларини қўя турайлик, ҳатто маданият соҳасида раҳбар лавозимида меҳнат қилаётган баъзи одамлар ҳам ўз ҳуқуқларини яхши билмайдилар. Натижада давлат томонидан берилаётган турли имтиёзлар ҳаётга татбиқ қилинмасдан қолиб кетмоқда. Жойларда маданият ходими касби эътибордан четда қолиб, маданият соҳаси обрўйига путур етмоқда. Бундай ҳолатлар бўлмаслиги учун ўқув юрти маъмурлари янги ўқув режаларига бевосита маданият ходимларининг ҳуқуқий таълимотига алоқадор фанларни жорий қилишлари керак. Чунки маданият соҳасида ҳуқуқларни такомиллаштирмай туриб, маданият ходимларининг қонуний манфаатларини ҳимоя қилиб бўлмайди.

Кадрлар тайёрлаш тартибини ўзгартириш узоқ муддатга чўзиладиган жараён. Аввало, жаҳондаги илғор мамлакатларнинг кадр тайёрлаш тажрибаларини ўрганиб, уларнинг ижобий томонларини ҳеч иккиланмасдан ўз фаолиятимизга тезда жорий қилишимиз керак. Шуни унутмаслигимиз кераккки, ислоҳот ўтказган мамлакатлар барча илғор давлатларда мавжуд моделлардан оқилона фойдаланиш орқали ўз моделларини ишлаб чиққанлар.

Бинобарин, маданият ва санъат ўқув юртларида «Турк модели» маъқул, деган фикрни ҳам теран ўйлаб кўриш фойдадан холи эмас. Балки бизда Олмония, Япония, Франция, Хитой Халқ республикасидаги тажрибалар ижобий натижа берар? Бунинг учун Маданият ишлари вазирлиги қошида мутахассислардан иборат гуруҳлар тузилиб, уларга ташқи маданият бизнес мактаблари тажрибасидан бохабар бўлиш ва уларнинг ижодий тажрибаларини мунтазам ўрганишга имкон яратиш керак. Ўрни келганда шуни айтиб ўтмоқчимиз: яқинда жумҳуриятимизнинг турли соҳа мутахассисларидан бир гуруҳи Туркияга бориб, у ердаги иш услублари билан танишганлар.

Минг афсуслар бўлсинки, Маданият ишлари вазирлигидан, маданият ва санъат институтларидан мазкур гуруҳ таркибида вакил бўлмади. Нима, бу соҳадаги ўқитувчи ёки олимлар қардош турк элида маданият соҳасига кадр тайёрлаш тажрибалари билан ўртоқлашишлари зарур эмасми? Маданият ва санъат ўқув юртлари фаолиятини бозор иқтисодиётига ўтказиш масаласи бугунги кунда фақатгина иқтисодий эмас, балки сиёсий-ижтимоий аҳамият ҳам касб этади. Бу соҳага пулли кадр тайёрлашни қандай ташкил этиш мумкин? Фикримизча, бу масалани уч йўл орқали амалга оширса бўлади.

Биринчидан, корхоналар, ташкилотлар, жамоалар шу жумладан, вилоят маданият бошқармалари, Ўзбекистон касаба уюшмалари федерациясига алоқадор маданият муассасалари, Қишлоқ хўжалиги ва Халқ таълими вазирликлари билан пулли шартнома асосида кадр тайёрлашга имконият яратиб бериш зарур: тасаввур қиламизки, бирорта вилоят ҳокими ўз режаларига асосланган ҳолда Тошкент Давлат маданият институти билан яқин беш йилликда маданият соҳаси менежери ихтисослиги бўйича 300 та мутахассис тайёрлаб бериш учун пуллик шартнома тузади. Ана шундай мутахассисларни тайёрлаш учун ўқув юрти ўрта ҳисобда 200 минг сўм маблағ сарфлайди. Вилоят ҳокими барча сарф-харажатларни ўқув юрти ҳисобига ўтказади. Бугунги кунда ҳокимлик тизимида молиявий аҳволнинг танглиги бизга маълум. Шу сабабдан шартномада белгиланган ўқитиш ҳақини бўлиб-бўлиб, йилма-йил ўтказиб борса ҳам бўлади. Масаланинг шу тахлит қўйилиши ҳар икки томон учун ҳам қулай.

Иккинчидан, институтларга давлат ҳисобидан энг қобилиятли ёшларни конкурс билан қабул қилиш керак. Хорижий мамлакатларда, хусусан, Саудия Арабистонида бу усулдан самарали фойдаланилмоқда.

Мутахассисларни давлат ҳисобидан тайёрлаш тўғрисида сўз юритганда жумҳуриятимиздаги барча ҳокимликларнинг роли ҳақида тўхталиш лозим деб биламиз. Чунки ҳокимиятларда маданият бўйича муовин лавозимлари бор. Шундай бўлгач, ҳоким кадрлар сиёсатининг йўлбошчиси сифатида ўз ҳудудида яшаётган ёшларнинг касб танлашларида моддий ва маънавий тиргак бўлиши керак.

Учинчидан, оила ёки шахсий жамғарма ҳисобидан пулли кадр тайёрлашни жорий қилиш мумкин. Жумладан, Лос-Анжелосда ҳар бир талаба ўқиш учун йилига 11 минг доллар тўлаши керак. Албатта, ҳозир бозор иқтисодиётига ўтиш муносабати билан бизда бу масала бирмунча қийинчилик туғдириши табиий. Лекин жаҳондаги мавжуд тажрибалардан келиб чиқиб, бу муаммони ҳал этиш йўлларини топиш мумкин.

Хўжалик ҳисобидан кадр тайёрлаш тўғрисида сўз кетганда, институтлардаги профессор-ўқитувчиларнинг бозор жараёнида ижтимоий ҳимояси масаласига тўхтамаслик мумкин эмас. Чунки иқтисодий тақчиллик, нарх-навонинг узлуксиз ошиб бораётгани, пулнинг қадрсизланиши оқибатида мазкур қатламга мансуб бўлганларнинг турмуш шароити кундан кунга ёмонлашмоқда. Бу жараёнда улар қандай оила тебратиши мумкин? Тўғри, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонига биноан 1992 йил март ойидан бошлаб улар яшаб турган давлат уйлари шахсий мулк сифатида берилиб, барча турдаги коммунал хизматлардан фойдаланиш учун имкониятлар яратилди. 16 мартдан эса ойлик маошлар амалда 0,70 фоиз оширилди. Бу жуда яхши, албатта. Бироқ, бу қиймат, айни вақтда қимматчилик қаршисида қашшоқликнинг бир даражаси холос-ку? Эътибор қилинг: Республика Мустақиллигининг бир йиллиги муносабати билан сентябрдан ойлик маошлар амалда 0,25 фоизга оширилди. Бугунги кунда фан номзоди, доцентнинг ҳар ойлик меҳнат ҳақи 4125 сўмдан иборат. 345 сўм солиқ сифатида маошдан ушлаб қолинса, 41 сўм 25 тийин касаба уюшмаси учун, яна 41 сўм 25 тийин эса пенсия фондига олиб қолинмоқда. Ҳаммаси бўлиб ҳурматли доцент бир ой меҳнати учун — 3697 50 тийинни қўлга олади. Яхши ширкатчи эса бу қийматни бир кунда топади. Шундай экан, маданият ва санъат ўқув юртларидаги профессор-ўқитувчиларнинг меҳнат ҳақи масаласини бутунлай қайта кўриш, уни янгича асосда ташкил қилиш зарур. Иккинчидан, профессор-ўқитувчилар таркиби, уларнинг илмий, профессионал билимлари, малакаси, имконият ва қобилиятлари турличалиги ҳаммага маълум. Бироқ уларнинг меҳнат ҳақи бир хил. Бу ўз навбатида ўқитувчилар меҳнатининг самарадорлигига салбий таъсир этиши турган гап. Шу нуқтаи назардан профессор-ўқитувчиларнинг меҳнати ва иқтидорига қараб маош тўлайдиган вақт келди.

ХУЛОСА ҚИЛИБ АЙТГАНДА маданият ва санъат таълимининг янги тизимини ишлаб чиқиш кераклигини ҳаёт талаб қилмоқда. Бугунги эски кийиб юрган тўнимизга қанча янги ямоқ солмайлик, у барибир маданиятимизни боши берк кўчага олиб кириши табиий. Шу сабабли бу масалани тезлик билан ижобий томонга ҳал қилиш жаҳон бозорига шаҳдам қадам қўяётган озод Ўзбекистон маданиятининг гуллаб-яшнашида муҳим аҳамият касб этади.

Аҳмаджон РЎЗМЕТОВ,
Абдулла Қодирий номидаги Тошкент Давлат Маданият институти доценти

Наманганда ўтказилган гул байрамидан лавҳа

ЭЛНИНГ АРДОҚЛИ ФАРЗАНДИ

ҲАБИБ АБДУЛЛАЕВНИНГ 80 ЙИЛЛИГИ

ЗАМОНАСИНИНГ АТОҚЛИ алломаси, машҳур геолог олим, етук жамоат ва давлат арбоби Ҳабиб Муҳамедович Абдуллаев ҳаёт бўлганида бугун саксон ёшли довруқли отахон сифатида умри давомида интилиб, курашиб, талпиниб келган она юрт мустақиллигидан масрур ҳолда юрган бўларди. Афсуски, Русия империясининг ялтоқига айлантирилган долғали даврда у ўзи буюк бир муҳаббат билан севган халқининг пешонасига сиғмади. Ҳабиб Муҳамедович ати-ги эллик йилгина умр кўрди. Ва шу табиат ато этган ғоят қисқа умри давомида ҳам мустамлакачилик сиёсати боис ҳар тарафлама камситилган республика фанинң, иқтисодини маънавий ботқоқликдан олиб чиқиш йўлида бениҳоя кўп иш қилиб улгурди.

ЎзФА вице-президенти, президенти, План қўмитаси раиси, жумҳурият Министрлар Совети раисининг ўринбосари бўлиб ишлаган йилларда унинг олим сифатидаги бетакрор истеъдоди ва ташкилотчилик қобилияти ярқ этиб намоён бўлган, гидрогеология ва инженерлик геологияси, нефт ва газ конлари геологияси, ядро физикаси каби кўплаб институтларни ташкил этишда жонбозлик қилган эди.

Ҳабиб Абдуллаевнинг бевосита раҳбарлигида жумҳуриятнинг ғарбий қисмидаги магматизм ва металлогениянинг муҳим жараёнлари тадқиқ этилган ва у Ўрта Осиё металлогенислар мактабига, шу жумладан, геологиянинг петрометаллогения соҳаларига асос солган эди. Буюк алломанинг муносиб шогирди, таниқли олим Иброҳим Ҳамробоевнинг гувоҳлик беришича, Ҳабиб ака фикри тиниқ, дунёқараши кенг, айни пайтда камтар ва талабчан, чинакам олимларнинг меҳрибон устози бўлган. «У узоқни кўра олар, йирик меҳнат жамоаларини бир қанча туркум муаммоларни ҳал этишга жалб эта биларди. Шунинг учун ҳам Ҳабиб Муҳамедовичнинг кашфиётлари, серқирра, ғоят серmaҳсул ижтимоий фаолияти собиқ Иттифоқдагина эмас чет элларда ҳам довруғ қозонди. У Ленин мукофоти лауреати бўлди. Буюк Британия Минералогия жамияти, Франция геология жамиятларининг аъзоси эди», дейди И. Ҳамробоев.

Ҳабиб Муҳамедович қомусий илм соҳиби, инсон имкониятларининг беқиёслиги унинг тимсолида ёрқин акс этган эди, деб эслайди замондошлари. Айтишларича, Ҳабиб ака ўта ҳалоллиги, тўғрисўз ва қатъияти боис ҳаммавақт ҳам ҳукмдорлар билан чиқишиб кетавермаган. Шубҳасиз, турли тазйиқлар Ҳабиб Абдуллаевнинг соғлиғи ва кенг қамровли илмий-ижодий фаолиятига ҳам муайян даражада таъсир кўрсатган.

Ҳатто у кишига ўша даврда ғоят ваҳимали жаранглайдиган «миллатпарвар» деган ёрлиқлар ҳам ёпиштирилган. Ахир миллатпарвар бўлмаган одамдан қандай машҳур аллома чиқсин?! Куни кеча телефонда Ҳабиб аканинг суюмли қизлари Раъно опа билан боғландим. «Отам вафотларидан ўн кун бурун ҳаммамизни ҳузурларига чорлаб, шундай дегандилар, — деб эслайди Раъно опа. — Болаларим, асло ўкинманглар, мен ўз қилган ишларимни ҳам, қадр-қимматимни ҳам яхши биламан. Бугун мени баъзи бировлар тушунмагани рост. Бироқ ишончим комилки, эрта-бир кун мени халқим кўтаради. Ҳа, албатта шундай кунлар келади. Чунки мен бутун онгли фаолиятимни халқим, унинг истиқболи учун бағишладим, дегандилар».

Ҳа, улуғ аллома вафоти олдида буюк ишонч билан айтган шундай кунлар келди. Элимизнинг ўзини англагани, фидойи фарзандларини таний бошлагани рост бўлсин.

Ҳабиб Абдуллаев кўп йиллар иш олиб борган, директорлик қилган институт унинг номи билан аталади. Бу ерда унинг мемориал музейи ишлаб турибди. Юртимиздаги кўплаб кўчалар, мактаблар, маҳаллалар унинг номи билан аталади. Аслини олганда бугун Ҳабиб Муҳамедович истиқомат қилган уйда унинг уй-музейи бўлиши лозим ва зарур эди. Бироқ кўпчилик у кишиң яшаган уйни ҳам билмайди. Чунки Ҳабиб Муҳамедович ўз даромадидан қурдирган икки қаватли уй негадир замонасининг торлиги боис қайсидир бир идора ихтиёрига ўтиб кетган. Бу икки қаватли мўъжазгина бино Тошкентнинг Трактор заводига яқин жойда, давлат шифохонаси ҳовлисида яқин-яқингача ҳам қад кўтариб турарди. Узоқни кўра олмайдиган бир-икки калтабин ишбошининг фатвоси билан дастлаб бинонинг у ер-бу ерига меъморий таҳрирлар киритилган, сўнгра эса бутунлай бузиб юборилган...

ЕТУК ОЛИМИМИЗНИНГ саксон йиллиги нишонланаётган айни кунларда бизнинг олдимиздаги бурч зарурати шуки, биз бинони асл ҳолича, айнан раҳматли Ҳабиб Муҳамедович қай ҳолда қурган бўлсалар ўша ҳолидай қилиб тиклашимиз ва бу ерда замонамизнинг довруқли алломаси уй-музейини очишимиз зарур. Ўз элига, Ўзбекистон фани равнақига беқиёс ҳисса қўшган етук олимнинг таваллуд кунини нишонлаш арафасида кўнглимдан шундай ўйлар кечди.

М. АБДУЛЛА

ИШОНГИМИЗ КЕЛМАЙДИ, БИРОҚ...

Одам боласи учун дўсти ҳақидаги машъум хабарни эшитиш ва уни ўзгаларга етказишдай оғир иш йўқ экан. Сентябрнинг йигирма тўққизинчи куни дўстимиз ва ҳамкасбимиз, шоир Чори АВАЗ вафоти тўғрисида тарқалган нохуш хабарнинг дафъатанлигидан ўзимизни йўқотиб қўйдик. Ишонгимиз келмади, бироқ...

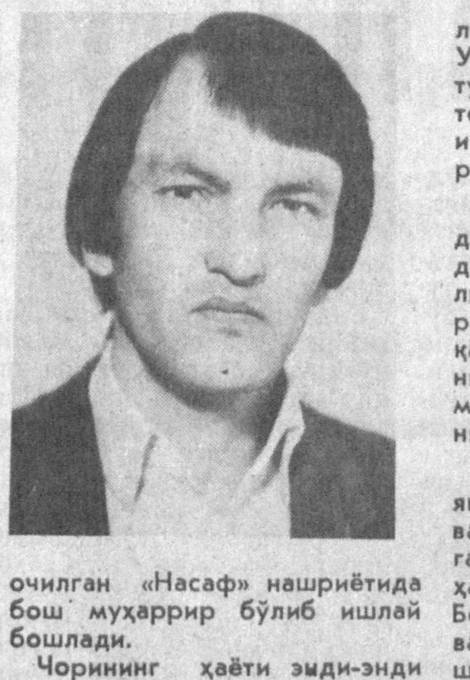

Аслида ҳар қандай ўлим ҳам дафъатандир. У одатдаги маъюс табассуми билан ўзи ҳақидаги совуқ хабарни ёлғонга чиқарадигандай шошилинч касалхонага отландик. Афсуски, салкам икки ойдан бери оғир дард чекиб ётган дўстимиз ростдан ҳам нафақат шифохонани, нафақат бизни, балки бу ёруғ дунёни-да тарк этган экан.

Чори табиатан вазмин, айни пайтда чўрткесар, ўз қаршларида собит йигит эди. У шу фазилатлари туфайли кечикиб ўқиди, кеч уйланди, кеч китоб чиқарди. Бироқ бу оламдан эрта кетди. Чоридан ёдгор бўлиб «Тортилган камон», «Куз эртаси» деган шеърий мажмуалар, битта таржима асар ва гулдай икки фарзанд қолди. Унинг юриш-туришида қандайдир англаб бўлмас, гоҳ ошкора, гоҳ пинҳона шитоб бор эди.

Чори Аваз «Чўлпон» нашриётида ишлаган қисқа фурсат ичида меҳнаткашлиги боисидан ўнлаб китобларга, жумладан «Бобурнома», «Темурнома» каби йирик тарихий-бадиий асарлар нашрига муҳаррирлик қилди. Шу билан бирга жуда кўплаб бадиий саёз қўлёзмаларни муаллифларига қайтариб, нашриёт талаблари юксаклигини таъминлаб келди. Айрим қайсар муаллифларни муҳаррирнинг фикри билан ҳам ҳисоблашишга ўргатди. Ўзбекистон Ёзувчилари уюшмаси қошида ўз ташаббуси билан «Овоз» номли адабий тўгарак ташкил қилиб, йигирмага яқин бошловчи шоирни шеърият сирларидан хабардор этди. Кейин кутилмаганда ота юрти Қашқадарёга кўчиб кетди, Қаршида очилган «Насаф» нашриётида бош муҳаррир бўлиб ишлай бошлади.

Чорининг ҳаёти энди-энди изга туша бошлаганди. Чунки у оиласи билан болалиги кечган кенгликларга қайтиб, онасининг бағрини тўлдирган, ижарама-ижара кўчиш азобларидан бутунлай қутулганди. Биз баридан хабардор эдик. Чорининг орзу-умидлари катта эди. Афсуски, орзулар орзулигича қолиб кетди. Бунга ҳали-ҳамон ишонгимиз келмайди, бироқ...

Орамиздан шоир кетди. Қалбимизнинг туб-тубида унинг болалик ҳадикларига тўла назари қолди. У ҳеч кимга хиёнат қилмади, ҳеч кимнинг кўнглини бузмади. Аммо ҳаёт унинг насибасига хиёнат қилди. Унинг ҳали ёзилажак дардлари, туйғулари кўп эди. На илож, у туйғуларни тупроқ қўмсаган экан.

Тунлари сендан саҳарларни сўраган шоирга бошқача мурувватинг йўқмиди, худо? У ҳаммага ишонарди, ҳатто ўзининг қайғусига ҳам. Ҳамманинг гуноҳини бўйнига олиб яшагиси келарди.

Қанча ёруғ кунлар шоирни томоша қилди, аммо у ёруғ кун кўрмади. Унинг нашрдан чиққан китоблари ўз мухлисларини топиб улгурган эди. У ҳассос шоир эди. Унинг тушларида йиғлаган мажнунтоллар, энкайган осмонлар, исмини яширган юлдузлар ростга дўнди-ку?!

Шоир тирик экан, ҳадеганда қадрига етавермадик. Энди қанча додланг, фарёд қилинг, меҳр кўргазинг, ёлворинг, йиғланг, аммо у ортига қайтмайди. У кетди... Гўдакликидай маъсум юрагида кечмаган баҳорларини, орзуларини, соғинчларини олиб кетди.

Дўстимиз Чори Авазнинг яшашини жуда-жуда истаган ва бунинг учун қўлидан келганича ҳаракат қилган, аммо ҳаммамиз каби дар қолган Бош муҳарриримиз, шоир Анвар Обиджон бу йўқотишни шундай шеърга солди:

ЧОРИ АВАЗ

Ҳазин эди туйғуси...
Ҳатто —
пинҳона йиғларди
қувноқ шеъри ҳам.

Ўткир эди кўзлари...
Ҳатто —
Маҳшарни кўрарди
жойнамозидан.

Оғир эди қулоғи...
Ҳатто —
ажалнинг шарпасин
сезмасдан қолди.

Илло, энди дўстимизнинг тиниқ орзу умидларини, қолган умрини унинг гулдай икки фарзандига ато этсин!

Сени яхши кўрардик, Чори. Беғубор эдинг, баъзан ғаминг кўплигидан уялардинг. Сен соф эдинг Чори. Яхши-ёмон кунларингда дардкашинг бўлолмаган эсак, биз дўстларингни кечир. Сени жуда эрта бериб қўйдик.

Алвидо, Раҳмат нурига тўла ёдинг олдида ҳамиша бош эгамиз.

Равшан ФАЙЗ, Ҳалима АҲМАД қизи, Дилором ИСҲОҚОВА, Рауф СУБҲОН, Аъзам ЎКТАМ, ОЛЛОЁР, Ҳамза ИМОНБЕРДИЕВ, Берди РАҲМАТ, Шойим БЎТАЕВ

АҲДНОМА ИМЗОЛАНДИ

Ўзбекистон Республикаси Адиблари иттифоқи раиси Эркин Воҳид билан котиби Мирзо Кенжабек Туркия Ёзарлар бирлигининг таклифига кўра Туркия жумҳуриятига сафар қилдилар.

Шу йил сентябрининг 16-куни Ўзбекистон маданий ҳаётида, хусусан, ёзувчилар турмушида муҳим аҳамият касб этган воқеа билан зийнатланди: Ўзбекистон Адиблари иттифоқи билан Туркия Ёзарлар бирлиги ўртасида маданий-маърифий, адабий-иқтисодий алоқалар ўрнатиш тўғрисида аҳднома имзоланди.

Маросимда Туркия Ёзарлар бирлигининг бошқони Муҳаммад Дўғон нутқ сўзлаб, аҳдноманинг қисқача мазмунини баён этди.

— Аҳднома 15 моддадан иборат, унда бугун ва истиқбол режалари акс этган. Унга кўра ҳар йили келишилган тартибда Ўзбекистондан Туркияга адиблар ва бошқа мутахассислар юборилиши, Туркиядан ҳам шундай кишилар Ўзбекистонга юборилиши йўлга қўйилади. Тағин 3 ойдан 6 ойгача муддатга таржимонлар жўнатиш ва таклиф этиш, уларни маош билан таъминлаш кўзда тутилган.

Турли муассасалар, қўшма ишхоналар, жумладан нашр-матбаа бирлашмалари қуриш, умумтурк адабиёти байрамлари, симпозиумлар, семинарлар ва бошқа анжуманлар ташкил этиш, умумтурк адабиёти баёзлари тузиш, шундай бўлимлар ташкил этиш, бир-бирларининг адабиётларини тарғиб этишда фақат истеъдод тамойилига асосланиш каби ишлар аҳднома моддаларида акс этган.

Ёзарлар бирлиги Туркияда эълон этилган ўзбек адабиёти намуналаридан Адиблар иттифоқини хабардор этиб боради, тегишли манбаларни етказиб туришга интилади; айни вақтда Адиблар иттифоқи ҳам шу хайрли ишни бажаради. Томонлар бир-бирларига нодир тарихий, илмий, бадиий ва бошқа маърифий манбаларни етказиб туришда ҳамкорлик қиладилар.

Маҳаммад Дўғон аҳдномада белгиланган ишларни бажаришда кўпроқ ёш ижодкорларга таяниш зарурати борлигини таъкидлади.

Ўзбекистон Адиблари иттифоқи раиси Эркин Воҳид ўз нутқида Туркия билан Ўзбекистон қаламкашлари орасида азалдан тарихий қариндошлик муносабатлари борлигини, имзоланаётган аҳднома икки мамлакат ёзувчилари ҳаётида муҳим воқеа бўлажагини таъкидлади. Ўзбекистон Президентининг ёш ижодкорлар тўғрисида чиқарган фармонидан сўнг биз истиқболни ўйлаб шундай аҳднома тузишга қарор қилдик. Зеро аҳдномада белгиланган ишлар Туркия билан Ўзбекистон давлатларининг муносабатлари доирасидадир...

Аҳдномани имзолаш маросимидан сўнг икки мамлакатнинг икки ижодий ташкилоти раҳбарлари мухбирларнинг саволларига жавоб қайтардилар.

Эркин Воҳид билан Мирзо Кенжабек ҳафта давомида Истанбул, Анқара, Кўнё шаҳарларининг тарихий ёдгорликларини, музейларини кўришди, масжидларда ва бошқа зиёратгоҳ, қадамжоларда, «Диёнат» вақфи идорасида, Кўнё университетида бўлишди. Қайтишда улар, йирик тарихий шахс, давлат арбоби ва шоир Муҳаммад Шайбонийхон «Девон»инининг доктор Яқуб Қорасўй томонидан лотин имлосига айнан кўчирилган нусхасини Тошкентга келтирдилар.

ҚАРИЯЛАРГА «ОНА» ҲОМИЙЛИК ҚИЛДИ

Маълумки, ЮНЕСКО қарорига мувофиқ шу йилдан эътиборан 1 октябр халқаро Қариялар куни деб эълон қилинди. Бу сана куни кеча жумҳуриятимиз вилоят ва туманларида ҳам нишонланди. Жойларда қариялар кунига бағишлаб, учрашувлар, хайрия кечалари ўтказилди. Шундай тадбирлардан бири сешанба куни Тошкент шаҳридаги «Табассум» кафесида бўлиб ўтди. Кечага Тошкент, Сирдарё вилоятларида, Янгийўл туманида ва Тошкент шаҳрида яшовчи уруш ва меҳнат фахрийлари ташриф буюришди. Маросимда Ўзбекистон ижтимоий таъминот вазири Санобар Хўжаева нуроний қарияларимизни байрам билан қизғин табриклади, сўнгра ҳозирги иқтисодий танглик шароитида жумҳуриятимизда кексаларимизни ижтимоий ҳимоялаш борасида амалга оширилаётган ишлар хусусида қисқача тўхталиб ўтди.

Меҳнат Қаҳрамони Меҳринисо Убайдуллаева эса қарияларимизнинг турли соҳалардаги иштироки ҳақида сўз юритиб, жумладан шундай деди:

— Бизнинг халқимиз кўп оғир кунларни бошидан кечирган. Зеро, ҳозирги қийинчиликлар ҳам ўтиб кетади. Бизнинг асосий вазифамиз иқтисодий қийинчиликлардан чўчимай, баҳамжиҳат яшаб, жумҳуриятимиз мустақиллигини ҳимоя қилишдан иборатдир. Қўшни жумҳуриятлардаги нотинчлик биз қарияларни безовта қилаяпти. Республикамизни ҳар томонлама равнақ топтиришда ёшларимизга ҳар жиҳатдан ўрнак бўлмоғимиз керак.

Халқ артисти Қундуз Миркаримованинг жозибали рақслари, Тўқимачилар маданият саройи қошидаги ансамбл қатнашчилари ижросида янграган куй-қўшиқлар кечага файз киритди. Учрашув ниҳоясида меҳмонларга эсдалик совғалари топширилди. Тантанани ўтказишга «Она» хайрия жамияти ҳомийлик қилди.

САОДАТ

ЯНГИ НАШР

«В А Т А Н»

Республикамизда янги «Ватан тараққиёти» фирқасининг рўйхатга олинганини илгари хабар қилган эдик. Сентябр ойининг охирги куни фирқанинг бош нашри «Ватан»нинг дастлабки сони босмадан чиқди. Ҳафталик «Ватан тараққиёти» фирқаси Тошкент шаҳар ва вилоят бўлими таъсис қурултойи қатнашчиларининг Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовга Мурожаатномаси билан очилади.

«Ватан тараққиёти» қандай фирқа, унинг дастури, сиёсий йўли ва мақсадлари нималардан иборат? Ҳафталикда фирқа бош котиби Усмон Азимов бу саволларга жавоб беради. «Бизнинг йўлимиз Ўзбекистоннинг мустақиллиги ва тараққиётига ёрдам берадиган ҳамма ишларга кўмаклашиш йўлидир», дейди у.

«Ватан»нинг дастлабки сонидан кўриниб турибдики, газета фақатгина ўз фирқасининг ғоя ва ҳужжатларини ташвиқот қилиш билан чекланиб қолмайди. Ундаги янги-янги рукнлар остида берилган қатор дардли мақолалар шундан дарак бермоқда.

Ватан сўзи ёшлигимизданоқ барчамизнинг юрак-юрагимизга сингиб кетган. У муқаддас сўз. Ҳафталик бу сўзнинг қадрини тушириб юбормаслигига, одамлар қалбига илиқлик олиб кириб, дардларига шерик бўлишига ишонамиз. «Ватан»нинг йўли ойдин, қадами қутлуғ келишини истаймиз.

ЗАМОНАВИЙ ДИНИЙ МАКТАБ

Туркия билан Ўзбекистон орасида маориф соҳасидаги алоқалар жонланиб бормоқда. Тошкентда очилаётган «Фатҳ имом-хатиб мактаби» бунинг бир мисолидир. Мактаб Мовароуннаҳр мусулмонлари идораси билан Туркия Ипак айтим [таълим] ва маданият вақфи ўртасида тузилган шартномага асосан очилмоқда. Мухбиримиз «Фатҳ имом-хатиб мактаби»нинг мудири Зиё УЧАР афандига учрашиб, янги мактаб ҳақида сўзлаб беришини сўради.

— Мактабимиз Мовароуннаҳр мусулмон болаларига қулай имконият яратиб беради. «Фатҳ имом-хатиб мактаби»да ўқиш бепул. Талабалар бепул овқат ва ётоқхона билан таъминланадилар. Қабул қилинажак талабаларнинг илгари диний таълим кўрган бўлишлари шарт эмас. Мударрислар, мутахассислар Туркиядан таклиф этилган. Аълочи талабалар ёзги таътил пайтларида Туркияга юбориладилар.

— Ўқиш муддати неча йил? Қандай фанлар ўқитилади?

— Ўқув муддати 4 йил. Биринчи синфда Қуръони Карим, арабча, туркча ва ўзбекча дарслар ўқитилади. Иккинчи — тўртинчи синфларда эса Қуръони Карим, арабча, тафсир, ҳадис, фиқҳ, ақоид, Пайғамбаримиз ҳаётлари, ислом тарихи каби диний фанлар ҳамда Туркия имом-хатиб лицейларидаги усулга биноан математика, физика, кимё, биология, жуғрофия, тарих фанлари ўқитилади.

— Мактабга кириш шартлари қандай?

— Ўқувчи 8-синфни битириб, 9-синфга ўтган бўлиши керак.

Мактабга фақат ўғил болалар қабул қилинади.

Талабгорлар имтиҳондан ўтишлари лозим. Имтиҳонлар I—VIII синф программаси бўйича тест ва суҳбат шаклида бўлади. Тест-имтиҳондан ўтганлар суҳбатга киритилади.

— Мактабга кириш учун қандай ҳужжатлар талаб қилинади? Имтиҳон қаерда олинади?

— Имтиҳонда қатнашиш учун 4х5 сантиметр катталикдаги 1 дона фотосурат келтирилиб, туғилиш гувоҳномаси кўрсатилса, кифоя. Имтиҳон Тошкент шаҳрининг Хастимом мавзеидаги (Зарқайнар кўчаси, 18-уй) Имом Бухорий номидаги Тошкент Олий ислом маъҳадида бўлади. Имтиҳон шу йил 9 октябр соат 14.00 да бошланади.

Саволлар туғилса, 400350-, 400587-рақамлар орқали телефон қилиш мумкин.

Суҳбатдош:
М. САЪДИЙ

МУСТАҚИЛЛИК КАФОЛАТИ БЎЛСИН

Боши биринчи бетда

рида зикр этилган ҳуқуқни кафолатламоқнинг зиёни йўқ. Негаки, «хавфсизлик нуқтаи назаридан» деган ифода ҳам изоҳга муҳтож. Яъни қуролли кучлар, миршаблар мустақил давлат ҳокимиятининг ўз ихтиёрида бўлса, охир-оқибат митинг ва намойиш қилган халойиқ учун ҳокимият органларининг ўзидан бошқа яна қандай хавф қолиши мумкин?

46-модда бундай ифодаланса яхшироқ бўлур эди: «Фуқаролар ўзбек халқининг ва бутун Ўзбекистон халқларининг тарихий, маънавий ва маданий меросини авайлаб-асрашга мажбурдирлар».

48-моддада: «Фуқаролар қонун билан белгиланган солиқлар ва маҳаллий йиғимларни тўлашга мажбур» деган жумладан сўнг «Бундай қонунлар давлат талончилиги ва юлғичлигига асосланмаслиги шарт», деб таъкидлашга тўғри келади.

64-моддада: «Оммавий ахборот воситалари эркиндир ва қонунга мувофиқ ишлайди» дейилиши зиёли қавмнинг орзу-умидидир. Бу моддага бирон қатъий банд киритмоқ, масалан, «Тегишли қонун, фикр, сўз ва эътиқод эркинлигига зид бўлиши ва цензура ваколатини ифодалаши мумкин эмас» деб қўшимча қилмоқ ўринли бўлар.

50-моддада хусусий мулкчилик қоидаси тўлиқ ва аниқ белгиланмоғи лозим, жамиятнинг ривожи шунга боғлиқ эканлиги бутун жаҳон тажрибасидан аён.

Лойиҳадаги энг муҳим мавзулардан бири «олий мажлис»дир. 74-моддада белгиланган «150 нафар депутат» Ўзбекистондек улкан жумҳурият учун озлик қилади. Шу банддаги «Депутатликка номзодлар олдига қўйиладиган талаблар» деган жумла «Депутатликка номзодларнинг ҳуқуқ ва ваколатлари» деб ўзгартирилса, яхши бўларди. «Талаб» деган сўзда тазйиқ урғуси борга ўхшайди. Шу моддада депутатнинг дахлсизлиги ва эркинлиги қатъий кафолатланса, ёмон бўлмасди.

80-моддага «Қонунни қабул қилиш учун олий мажлис депутатларининг учдан икки қисми овози талаб этилади», деб аниқлик киритмоқ лозим.

91-моддадаги „Президент қасамёди матнининг охирини: «Ўзбекистон Республикаси Президенти зиммасига» деган сўздан сўнг «халқ томонидан юкланган вазифаларни» деб таъкидламоқ лозим. Илгари вазифа юкловчи куч сифатида фақат «юқори» — Кремль империяси тушунилган. Энди вазифа эгасини аниқ кўрсатиб, Президентни бошқа империяларнинг тазйиқларидан ҳимоя этмоқ зарур бўлади.

Биз ҳамон асосан мустамлака даврида қабул қилинган қонунлар билан яшамоқдамиз. Қонунларнинг асосий кўпчилигида инсон ҳуқуқлари, эркинлиги тўлиқ кафолатланмаган. Аксинча чекланган ўринлар бор. Бутун республиканинг, жамиятнинг, фуқароларнинг ҳаёт тарзи ва ривожи миллий тафаккур тараққиёти қонунларга ҳам боғлиқ. Лойиҳа муқаддимасида орзу қилинган давлатни тузиш учун кўплаб қонунларни қайтадан қабул қилмоқ зарур. Бугунги куннинг қобиғидан чиқиб, Асосий Қонунимизни имкон қадар мукаммал ва умрузоқ қилмоғимиз ва ҳамма қонунларимизни шу мукаммал таянч асосида тузмоғимиз лозим.

Асосий Қонун лойиҳасининг очиқ муҳокамага қўйилганидан мамнунмиз. Мазкур лойиҳада давлатчилик кайфиятини шакллантиришнинг асоси мавжуд.

санъат оламида

Олим Хўжаев номидаги Сирдарё вилоят мусиқали драма театрининг ижодий жамоаси драматург Ҳайитмат Расулнинг «Тўрт ҳабаш ва бир Зебо» мусиқий комедиясини томошабинлар эътиборига ҳавола этди.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Жўра Маҳмудов саҳналаштирган мазкур комедияга композитор Мирхалил Маҳмудов мусиқа басталаган.

Мустақил мамлакат тақдири, инсонлар ҳаёти ҳақида ўйлашдан кўра ўз шахсий манфаати йўлида жон куйдириб, талай одамларни сарсон қилган зотлар сатира остига олинган мазкур комедиядаги асосий қаҳрамонлар образларини Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Мамажон Нурматов, артистлардан Феруза Бобоёрова, Адҳам Абдуллаев, Фарҳод Ўринов, Нажмиддин Ўринов, Шариф Жумаев, Рўзмат Каримов ва бошқалар яратганлар.

●

Навоий шаҳар «Ҳазил» театр-студияси Оллоберган Омоновнинг «Муҳаббат ва нафрат» комедиясини мухлислар эътиборига ҳавола этди. Муҳаббат, садоқат, вафога енгил-елпи қараш натижасида оилага путур етганлиги ҳажвга олинган мазкур комедиядаги ролларни ҳаваскор артистлардан Қ. Қаршиева, Ф. Умаров, С. Рўзиева, С. Аҳмедов, Д. Ҳусаинова, Х. Мансуров ижро этмоқдалар. Асарни режиссёр Худойназар Аҳадов саҳнага қўйган. Мусиқаларни Сайёра Азимова басталаган. Комедия руҳига мос саҳна безакларини эса Светлана Батлук ишлаган. Томошабинлар спектаклни зўр қизиқиш билан кутиб олдилар.

●

Сурхондарё вилояти Денов район халқ театри жамоаси ўзбек халқ латифалари асосида саҳналаштирилган «Насриддин Афанди» спектаклини дала меҳнаткашлари ҳузурида намойиш эта бошлади. Қувноқ, ичакузди латифалардан иборат ушбу комедиядаги ролларни ҳаваскор артистлардан Д. Тоғаев, С. Йўлдошев, Т. Ҳолиқов, Ҳ. Ғофуров ва бошқалар ижро этмоқдалар. Томошабинлар мазкур спектаклни яхши кутиб олдилар.

Салоҳиддин СИРОЖИДДИНОВ

«НОДИРАНИНГ СЎНГГИ КЕЧАСИ»

Марҳамат тумани «Парвона» халқ театри санъаткорлари Нодирабегимнинг 200 йиллик тўйига муносиб совға ҳозирладилар. Иқтидорли режиссёр Абдумалик Холматов бошчилигида ёзувчи Мирза Каримнинг асари асосида «Нодиранинг сўнгги кечаси» спектаклини саҳналаштирдилар.

ҚИРҚ ЙИЛДАН СЎНГ

Қўқон шаҳар Ҳамза номидаги мусиқали драма театрида 40 йиллик танаффусдан сўнг «Тоҳир ва Зуҳра» спектакли қайтадан саҳна юзини кўрди. Собир Абдулла қаламига мансуб бу асарни театр режиссёри М. Жўраев саҳнага олиб чиқди. Бош ролларни Б. Шерқўзиев, О. Магометова ижро этмоқдалар.

«ШИРИНТОЙ» ҚАЙТА ТУҒИЛАДИ

Маълумки, ўтган йили жумҳуриятимиз матбуотида 1992 йил январидан эътиборан кичкинтойлар учун мўлжалланган «Ширинтой» номли адабий-бадиий, рангли безакли ойнома чиқади деган хабар берилганди. Шундай бўлди ҳам. Бироқ, битта сонидан кейин, иқтисодий танглик, маблағ етишмаслиги туфайли, ойнома нашри тўхтаб қолганди.

Яқинда ойнома ижодий жамоаси «Ширинтой»ни 1993 йилдан бошлаб яна чиқаришга аҳд қилдилар. Шунга кўра, кетадиган сарф-харажатларни ҳисоб-китоб қилиб, ойноманинг битта сони нархини 11 сўмдан, йиллик обуна баҳосини 132 сўм қилиб белгиладилар. Ҳозир ойномага обуна давом этмоқда. Унинг нашр белгиси — 75234.

ЎзАС ахбороти

ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ ЖАМҒАРМАСИ

Хоразм вилояти ҳокимининг фармойиши билан Жалолиддин Мангуберди жамғармаси таъсис этилди. Унга тушадиган маблағ «Аббос-фильм» суратга олишни мўлжаллаган «Жалолиддин Мангуберди» бадиий картинасини тасвирга туширишга моддий ёрдам сифатида сарфланади.

«САМАНДАР»НИНГ СОВҒАСИ

«Самандар» Ўзбекистон — Ҳиндистон қўшма корхонаси Тошкентда ўтадиган Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатларининг XI халқаро кинофестивалига бағишлаб, рангли суратли турли катта-кичик календарлар чиқарди. Уларда Риши Капур, Амитабх Бачан, Анил Капур, Рекха каби таниқли санъаткорлар симойси акс эттирилган.

БИЛДИРИШ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси қошида Абдулла Орипов мактаби иш бошлади. Ҳар ойда бир марта ўтказиладиган бу тадбирда ёш ижодкорлар-у, мухлислар истеъдодли шоиримиз ижодхонасининг сабоқларидан баҳраманд бўладилар. Шу йилнинг 6 октябр, сешанба куни соат 17.00 да бўладиган биринчи машғулот «Абдулла Орипов билан мулоқот» деб номланади. Унда шоирнинг янги шеърларини тинглашингиз, ўзингизни қизиқтирган саволларга жавоб олишингиз мумкин. Учрашувга марҳамат!

МАНЗИЛИМИЗ: Жавоҳарлаъл Неру кўчаси, 1-уй. Метронинг «Мустақиллик майдони» бекати.

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

Ўзбекистон Республика Маданият ишлари вазирлиги ҳайъати, Алишер Навоий номидаги давлат академик Катта театри маъмурияти ва жамоаси, санъатнинг атоқли намояндаси, тажрибали ашула ўқитувчиси, Ўзбекистон республикаси халқ артисти
Жамол НИЗОМХЎЖАЕВ
вафот этганлигини чуқур қайғу билан билдириб, марҳумнинг оила аъзоларига таъзия изҳор қилади.

Ўзбекистон Республикаси Адиблари иттифоқи, Адабиёт жамғармалари ва «Чўлпон» нашриёти жамоалари нашриёт бўлим мудири Аҳмаджон Тошхўжоевга онаси
Заҳрохон ҚОРАХОН қизи
вафот этганлиги муносабати билан таъзия изҳор қиладилар.

Ўзбекистон Ёзувчилари уюшмаси, Ўзбекистон Республикаси Адиблари иттифоқи, Адабиёт жамғармаси ва «Чўлпон» нашриёти жамоалари нашриётнинг собиқ ходими, истеъдодли шоир
Чори АВАЗ
бевақт вафот этганлиги муносабати билан оила аъзолари, ёру-биродарларига чуқур ҳамдардлик изҳор қиладилар.

АФАНДИНИНГ БУХОРОГА ҚАЙТИШИ

Буҳорога эрта тонгда йўлга тушдик. Турғунлик йилларида туриб қолган, қайта қуриш даврида қайта таъмирланиб мустақиллик туфайли энди-энди тетапоя бўлиб юра бошлаган «Кубан» автобуси олға интилади. Аммо қанча ҳаракат қилмасин, соатига 60 километрдан тез юра олмайди.

— Кўпам сиқилаверманглар, — дейди Олим Қўчқорбеков. — Ахир Афанди эшакда юрган. Биз эса эшакдан ўн чандон тез кетяпмиз.

Ҳа, ростдан ҳам, биз эшакдан ўн чандон тез кетяпмиз. Йўлда юзлаб машиналар бизни ортда қолдириб кетмоқда. Биз ҳам бўш келаётганимиз йўқ. Ҳатто Тошкентдан Бухорога етгунча иккита тракторни қувиб ўтиб, шармандасини чиқардик. Манзил узоқлигини ҳаммамиз сезиб турибмиз. Аммо ташвишланишга ўрин йўқ. Бухорога, Афанди кулги байрамига бораётган «Афандилар» билан ҳар қанча узоқ манзилга борсанг ҳам, чарчоқ сезмайсан, киши.

— Афандининг икки хотини бор экан, — дея латифани бошлайди Азиз Абдураззоқ. — Бир куни улар Афандидан:

— Дадаси, қайси биримизни яхши кўрасиз, — деб сўрашибди.

— Иккингизни ҳам, — деб жавоб берибди Афанди.

— Мабодо дарёга тушиб кетсак, қайси биримизни қутқарардингиз? — дейишибди улар.

Афанди ўйланиб қолибди, ва катта хотинига қараб дебди:

— Сен сузишни билардинг, шекилли.

Бирдан кулги кўтарилади. Латифа айтиш навбати Нортўхта Қиличга келади...

27 сентябр куни Лабиҳовуздаги кулги байрами ҳам худди шу руҳда ўтди. Эрта тонгдан бутун Бухорони карнай садолари-ю, сурнай наволари уйғотиб, байрамга чорлади. Соат ўнга яқин Лаби-ҳовузга ўн минглаб одамлар йиғилди. Албатта бу ерга келганларнинг 99,99 фоизи кулги шунавандалари 00,01 фоизи эса турли идораларга арз-дод қилиб ишини битиролмай юрганлар эди. Чунки «Бухоро ҳақиқати» вилоят рўзномасининг кулги байрами ҳақида берган хабарида шундай жумлалар бор эди:

«Ўша куни вилоятнинг жамики олий мартабали раҳбарларини идоралардан қидириб бекорга овора бўласиз — тўғри Лабиҳовузга келаверинг. Улар ҳар қандай қоғозга қаҳқаҳа остида имзо чекканларини ўзлари ҳам билмай қоладилар».

Имзо чекдиларми ёки йўқми билмадиму, аммо ростдан ҳам вилоят ва шаҳар ҳокимияти, маданият бошқармалари ходимлари бу байрамни ўтказишда фаол иштирок этдилар. Кулги байрамида вилоят ҳокими Дамир Ёдгоров қатнашди. Шунингдек, байрамда таниқли ҳажв усталари Саид Аҳмад, Неъмат Аминов, Олим Қўчқорбеков, Азиз Абдураззоқ, Саид Равшан, Йўлдош Муқимов, Нортўхта Қилич, Самандар Воҳидов, Муҳаммад Пирриев, актёр Теша Мўминов ва бошқалар ҳам қатнашиб, ичакузди латифалар, ҳажвиялар ва шеърлар ўқиб бердилар.

Садриддин Айний номидаги вилоят театрининг, вилоят қўғирчоқ театрининг ва шаҳар маданият уйи «Моҳи Ситора» ансамблининг чиқишлари кулги мухлисларида катта таассурот қолдирди. Шундан сўнг навбат вилоятнинг турли туманларида яшаб ижод қилаётган ёш ҳажвчиларга, сўз усталарига берилди. Саҳнага Бухоро шаҳридаги 26-мактаб ўқувчиси Боймурод Ҳайитов чиқиб келади ва шеър ўқий бошлайди:

— Эй, Гули!

Дадангда борми жигули?..

Вобкентлик Жалол бобо Ҳалиловнинг ичакузди қўшиқларидан сўнг кўтарилган кулгидан Лабиҳовуз ларзага келади. Латифага латифа, кулгига кулги уланади.

— Бир кун Афанди кўчада бир ёш болакайни учратиб қолибди, — дея сўз бошлайди когонлик Фарҳод Шодиев. — Қараса, унинг устбошлари сувга ботган, ҳўл экан. Кел, шу болакай шамоллаб қолмасин деб, Афанди уни уйига олиб кетибди. Уст-бошларини ечиб, оловда қуритибди. Бундан хурсанд бўлган болакай Афандига қарата шундай дуо қилибди:

Сиз мени қуритдингиз,
Худо сизни қуритсин.

Байрам охирида ғолиблар тақдирланди. Ўзбекистон Республикаси Адиблар иттифоқи ташаббуси билан ўтказилган бу байрамга ҳомийлик қилган Бухоро пахта тозалаш заводи, Бухоро матлубот жамияти ҳамда Бухоро ёғ заводи ва бошқа ташкилотларнинг пул мукофотларига С. Айний номидаги вилоят театри, вилоят қўғирчоқ театри жамоалари, Жалол Ҳалилов, Эргашевлар оиласи, Бобомурод Ҳайитов, Суръат Салоҳиддинов, Шамсиддин Йўллиев, Фарҳод Шодиев ва бошқалар сазовор бўлдилар. Саид Аҳмад, Неъмат Аминов, Эмил Рўзибоев, Азиз Абдураззоқ, Теша Мўминовга эсдалик совғалари топширилди.

Кулги байрамида сўзга чиққан ёзувчи Йўлдош Муқимов Насриддин Афандининг қабри топилганини маълум қилди:

— Бу қабр Ширини қишлоғида, — деди у. — Қизиғи шундаки, қилиқлари, одатлари бошқаларникига ўхшамайдиган шириниликлар қабр атрофида девор бўлмаса-да, тўрт томони очиқ эса-да рўпарасида баланд дарвоза қурганлар. Бу ҳам камлик қилганидек, дарвозага бир эмас, иккита қулф осганлар...

Тантана қатнашчилари ва ташкилотчилари бу байрамни анъанавий байрам қилишга қарор қилдилар. Келгуси йили Насриддин Афанди кулги байрамига хорижий юртлардан ҳам меҳмонлар таклиф этиладиган бўлди. Хуллас, Афанди Бухорога қайтди. Илоё, унинг қайтгани рост бўлсин.

Беккул ЭГАМҚУЛОВ,
«ЎзАС»нинг махсус мухбири.

ДОНИШМАНДНИНГ ЭШАГИ

Бу дунёда «донишманд» кўп, «донолар» бисёр,

Шундайларнинг сардорини кўрдим бир маҳал —

Кулиб дерди: «Бухорода бухороликлар

Насриддиннинг эшагига қўйибди ҳайкал».

Бу шундай зот: сенга ҳайкал қўямиз деса,

Насриддиннинг эшаги ҳам бўлмоққа тайёр,

Фақат бундай мартабага ҳар қандай эшак,

Етмоғи ва шоҳсупага чиқмоғи душвор.

Ҳа, биродар, биздан ўтди — боқмай зотига,

Йўқса оддий эшакка ҳам қўярмидик бут!

Не қилайлик: баъзан ҳурмат тақсимотида

Оёқларнинг сони унча бермас экан чўт.

Исроил СУБҲОНИЙ

НАСРИДДИННИНГ БОЗОРИ

ЛАТИФАЛАР

Афандининг эшаги ўлиб бошқа эшак сотиб олибди. Аксига олиб бу эшаги жуда ўжар экан. Устига ўн килодан ортиқ юк ортса, ётиб оладиган, тезроқ юр деб хала тиқса, тепадиган одати бор экан. Афанди тез кунда эшакдан безор бўлибди.

Бир куни йўлда кетаётса, қаршисидан баланд бино чиқиб қолибди. Бино олдида бир йигит китоб ўқиб ўтирган экан.

— Ўғлим, бу қандай бино? — деб сўрабди Афанди.

— Бу олийгоҳ, — дебди йигит. — Дўхтирлар, ўқитувчилар, инженерлар тайёрлайдиган жой. Жуда зўр профессорлар ишлашади бу ерда. Уларга қўйиб берсангиз, беш йилда эшакни ҳам одам қилиб юборишади.

Афанди бу гапни эшитиб хурсанд бўлибди. Сўнг эшагини бир устунга боғлаб ўзи уйига жўнабди.

Орадан беш йил ўтгач, Афанди яна шу олийгоҳ олдидан ўтиб қолибди. Қараса, бундан беш йил бурун эшагини боғлаб кетган жойда бир йигит турганмиш. Афанди ҳайратга тушибди. Сўнг йигитга қараб:

— Яхшимисан, эшагим. Одам бўлиб қолибсан-ку, — дебди.

Бу гапдан йигит ҳайрон бўлибди:

— Нима деяпсиз, жиннипинни эмасмисиз?

— Нега жинни бўларканман, сен эшагимсан-ку, — дебди Афанди бўш келмай.

Йигитнинг жаҳли чиқибди. Чопиб келиб Афандининг орқасига икки тепибди.

Шунда Афанди:

— Одам бўлибсан-у, лекин тепанғичлигинг қолмабди-да, — дебди.

●

Афандининг узум егиси келиб, бозорга борибди ва узум сотаётганларга:

— Кимнинг узуми ширин бўлса, ўшандан оламан, — дебди.

— Меникидан тотиб кўринг, — дебди бараварига узум сотаётганлар.

Афанди ҳамманинг узумидан еб кўриб, шундай дебди:

— Аттанг, қорним тўйиб қолди, энди узумни бошқа кун оламан.

●

Чорак охирида Афанди ўғлидан:

— Ўқитувчинг сендан шикоят қилаяпти. Нечта иккинг бор? — деб сўрабди.

— Бешинчи синфда нечта фан киришини ўзингиз билмайсизми? — дебди ўғли зарда билан.

●

Афанди касби кор излаб Бағдодга келиб қолди. Бормаган ери қолмади, ҳеч қаерда унга муносиб иш топилмади. Шунда бир одам унга:

— Афанди, — деди, — мана шу кўчанинг муюлишида бир қурумсоқ бой яшайди. Ўзи ҳам хизматкор қидириб юрибди. Фақат шуни ёдда тут: хизмат ҳақини берар чоғида мутлақо бажариб бўлмайдиган бир ишни буюради: бажарсанг — оласан, бажаролмасанг...

Афандининг бошқа чораси қолмаганди. У бойнинг эшигида ярим йилча хизмат қилди. Ниҳоят ҳақини сўраб бой ҳузурига кирди.

— Мен ҳақингни ҳозироқ беришга тайёрман, — деди бой истеҳзоли кулиб, — фақат бир шартим бор.

— Розиман, бой ота.

— Бозорга бориб «вой» билан «дод» харид қилиб келасан.

Афандининг боши қотди, охири бозорга борди. Эски иморатнинг тагидан бир чаён ва битта қорақуртни тутди-да, тангахалтачасига солиб, изига қайтди.

— Хўш, — деди бой миййиғида кулиб, — мен айтганларни олиб келдингми?

— Марҳамат!

Бой Афандининг қўлидан тангахалтачасини олиб, панжасини суққан ҳам эди баногоҳ «Вой!» деб қичқириб юборди.

— Чуқурроқ кавланг, тақсир, — деди Афанди. — «Дод» ҳам ўша ерда бўлиши керак.

●

Бир қўрқоқ киши Афандига ҳасрат қилди:

— Мулла Насриддин, ҳар куни тушимда сичқон кўраман. Шундан қутулишнинг иложи йўқмикан?

— Ёнингизга мушук олиб ётинг, — деб жавоб берди Афанди.

МУАССИС: «ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ» ҲАФТАЛИГИ ИЖОДИЙ ЖАМОАСИ

ҲАММУАССИС: МАДАНИЯТ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ХАЛҚ АКАДЕМИЯСИ

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

Манзилгоҳимиз: Тошкент-700083, Ленинград кўчаси, 32. Телефонлар: қабулхона — 33-52-91, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-56-49

«ЛИТЕРАТУРА И ИСКУССТВО УЗБЕКИСТАНА»
Издается на узбекском языке

Редакцияга келган қўлёзма ва суратлар муаллифларга қайтарилмайди.

Бош муҳаррир ўринбосари: Иброҳим ҒАФУРОВ

Таҳрир ҳайъати: Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ, Мурод АБДУЛЛАЕВ (ижтимоий ҳаёт бўлими мудири), Ашурали ЖЎРАЕВ (санъат бўлими мудири), Мирзо КЕНЖАБЕК, Қамол МАТЕҚУБОВ (наср ва назм бўлими мудири), Маҳмуд САЪДИЙ (адабиётшунослик ва танқид бўлими мудири), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Саъдулла ҲАКИМ (масъул котиб)

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ:
Аҳмадали АСҚАРОВ, Ҳамидулла АКБАРОВ, Шароф БОШБЕКОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Одил ЁҚУБОВ, Нафиса ЗОҲИДОВА, Пўлат ЗОҲИДОВ, Баҳодир ЙЎЛДОШЕВ, Дадахон НУРИЙ, Абдулла ОРИПОВ, Турсуной СОДИҚОВА, Тошпўлат ТОЖИДДИНОВ, Жавлон УМАРБЕКОВ, Тўхтасин ҒАФУРБЕКОВ

Навбатчи муҳаррир — Ашурали ЖЎРАЕВ
Босмахонага топшириш вақти — 21.00. Топширилди — 20.10
(210 минг 723 нусхада чоп этилди.

Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН НАШР ЭТИЛА БОШЛАГАН
●
ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ
●
БАҲОСИ 3 СЎМ

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс 64593. Буюртма № Г-402) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12